

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918. Första kammaren. Nr 16.

Onsdagen den 13 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmäldes och bordlades:

bevillningsutskottets memorial nr 19, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om väckt motion angående ändring i 23 § 1 mom. i förordningen om taxeringsmyndigheter och törfarandet vid taxering; samt

lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående dels utredning och förslag rörande tvångsarrendering av odlingsbar mark och i lägervall liggande odlad jord, dels och angående åtgärder för vanhävdad jords brukning.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts nädiga proposition nr 134, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av § 12 i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrivning m. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran jordbruksutskottets utlåtanden nr 26—28.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående tilldelande av premier åt vissa jordbruksarbetare.

Om tilldelande av premier åt vissa jordbruksarbetare.

I en inom andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 224, hade herr *Olsson* i Berg hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, om och på vilka villkor premier skulle kunna tilldelas tjänare, tjänarinnor, statare, dagkarlar och torpare, som under vissa år hade haft ständigt anställning i jordbrukets tjänst, och därefter till riksdagen inkomma med de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

(Om tilldelande
av premier åt
vissa jord-
bruksarbetare.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

(Forts.)

Reservationer hade avgivits

dels av herrar *Lindblad, Åberg, Nilsson* i Landeryd, *Pettersson* och *Anderson* i Knapasjö, vilka på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning i vad mån och på vad sätt belöningar från det allmännas sida åt jordbruksarbetare, i större utsträckning än som nu skedde, borde komma till stånd, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

dels ock av greve *Wachtmeister*, friherre *Silfverschiöld* och friherre *Hermelin* mot vissa delar av utskottets motivering.

Herr *Ekman, Karl Johan*: Herr greve och talman, mina herrar! Den motion som här är väckt förefaller att beröra en ganska viktig fråga. Det är nämligen så, att inom samhället sedan åtskilliga år tillbaka pågår en forskjutning på det sätt att — samtidigt med att industrien växer — arbetareklassen inom industri, handel och samfärdsel alltmer framträder, under det jordbruksbefolkningen går tillbaka. Det ligger, så vitt jag kan se i denna utveckling en stor social fara, och denna fara är så mycket större i tider av svårighet på livsmedelsområdet. Det är jordbruket som uppehåller statens bestånd och självständighet. Vi hava under nuvarande krisår gjort en ganska påtaglig erfarenhet av vad jordbruket betyder för vårt land och huru ofantligt mycket viktigare jordbruksnäringen är än någon annan näring, när det gäller att bilda själva grundvalen för folkförsörjningen. Nu är det emellertid så, att jordbruket hos oss under senare tider alltmera försvagats. Under tiden från 1870 till 1910 har jordbruksbefolkningen — den som direkt eller indirekt har sin näring av jordbruket — nedgått från 72 % av befolkningen i dess helhet till 48 %. Denna betydande nedgång av jordbruksbefolkningen i vårt land betyder i första rummet en minskning av den för jordbruket behövliga arbetskraften, ty under det denna minskning pågått har samtidigt icke någon minskning utan snarare ökning ägt rum av åkerarealen och kreatursbesättningarna. Således, samtidigt som behovet av arbetskraft ökas, har tillgången därpå minskats. De egentliga lönearbetarna inom jordbruket torde i närvarande stund icke uppgå till 300,000 — omkring 280,000 äro de beräknade till enligt sista folkräkningen — då däremot industriarbetarnes antal tillvuxit, så att de f. n. överstiga 500,000. Det är denna forskjutning, som enligt min tanke innebär en mycket stor fara för framtiden i vårt land. Det är således högst angeläget, att någonting åtgöres för att hindra denna utveckling, och det är detta som, så vitt jag förstår, är den ledande tanken hos motionären. Nu har han nog sett problemet från en väl begränsad synpunkt, men reservanterna ha härutinnan sett vidare, åtminstone när de formulerat sitt yrkande.

Alla torde vi vara ense om, att ifall jordbruket kunde utvecklas så att det kunde betala högre löner till jordbruksarbetarne, skulle saken i väsentlig mån vara avhjälpt. Men jag vagar fraga, om det finnes någon av jordbrukets representanter här i kammaren som skulle kunna uppträda och utlova dessa högre löner åt jordbruksarbetarna i vart land. Kan man icke göra det, tror jag, att man får tanka även på åtgärder vid sidan av den sakta fortgående ökningen av jordbrukets ekonomiska bärkraft, för att sålunda bliva i stånd att hastigare kunna hindra denna för landet farliga flykten från jordbruket till industrien. Det bör icke vara någon främmande tanke, att även jordbruket kommer i åtnjutande i någon mån av den direkta stats-hjälp, som består andra grenar av folkförsörjningen. Ja, även de självständiga jordbrukarna ha ju icke stått främmande för tanken att mottaga direkt hjälp genom statsåtgärder för anskaffande av billigare fodermedel och annat sådant; och vad industriarbetarna beträffar, anser man sig ju kunna med statsmedel komma dem till hjälp t. ex. genom att understödja byggnadsverksamheten till beredande av billiga bostäder, och på annat sätt. Närmaste ärende på föredragningslistan innefattar en sådan hjälp åt industriarbetare; det handlar nämligen om stipendier för yrkesutbildning, och detta motiveras bland annat därmed att man vill hjälpa industrien att få kvalificerad arbetskraft, vilket här betyder, att, när arbetaren med stats-hjälp fått bättre utbildning, får han också bättre lön. Varför skulle man icke hjälpa också en jordbruksarbetare, när han länge och troget tjänat, att få en bättre framtid genom direkt understöd från statens sida i någon lämplig form.

De skäl, utskottet använt för att avvisa motionen, förefalla mig ganska betydelselösa. Utskottet erkänner på sidan 4 i utlåtandet, att en sådan hjälp som här ifrågasatts kan vara av stor betydelse. Utskottet säger nämligen, att »det synes utskottet visserligen möjligt, att den föreslagna åtgärden skulle draga arbetare till jordbruket samt förhindra jordbruksarbetarnas övergång till industrien». Där erkänner utskottet således, att åtgärder i denna riktning kunde vara till gagn för jordbruket just i det avseende, jag omnämnt, att de således skulle kunna hindra flykten från jordbruket till industrien. Men utskottet uppräknar i alla fall en hel del skäl, som skola tala mot att denna åtgärd vidtages.

Det första skälet förekommer överst på sidan 4, där utskottet anmärker, att denna hjälp skulle lämnas icke blott under nuvarande kristid utan också efter kristidens slut. Jag kan icke förstå, att detta kan vara något sådant mot saken, ty säkerligen kommer rörelsen från jordbruk till industri att fortfara även efter kristidens slut, och således komma dessa åtgärder att behövas även för framtiden.

Ett annat och troligtvis det huvudsakliga skälet för utskottet är, att meningen skulle vara, att lantbruksarbetarnas löner skulle genom bidrag från statens sida kunna drivas upp till storlek, jämförlig med industriarbetarnas löner. Jag tror icke, att utskottet behövt fatta motionen på detta sätt. Det kan naturligtvis icke vara riktigt, att staten direkt skulle betala löner till jordbruksarbetarna

*(Om tilldelande
av premier åt
vissa jord-
bruksarbetare.
(Forts.)*

Om tilldelande
av premier åt
vissa jord-
bruksarbetare.

(Forts.)

för att på det sättet öka lönerna utöver vad jordbruket förmår betala till likhet med industriarbetarnas löner. Tager man saken på detta sätt, är det klart, att utskottet måst ställa sig avvisande. Men det är icke meningen, och i alla händelser är det icke reservanternas mening. De ha icke någon sådan avsikt med sin reservation.

Vidare invänder utskottet, att ifrågavarande fördel icke skulle tillgodokomma småbrukarna, de små lägenhetshavarna och dylika. Men den skulle tillgodokomma den stora massan av jordbrukare i vårt land. Vårt lands jordbruk är delat på sådant sätt, att de mindre jordbrukarna, ägarna av de mindre och medelstora gårdarna, äro i majoritet. Det är möjligt, att dessa åtgärder icke behövas för de mycket stora jordbrukarna, för de stora godsens, och icke heller skulle komma till nytta för de allra minsta småbrukarna. Men för den stora massan av mindre jordbrukare, som finnas i landet, skulle åtgärder i denna riktning vara till väsentligt gagn för att hjälpa jordbrukarna att få behålla arbetskraften vid sina jordbruk. Och det är dock den stora massan av mindre jordbrukare, som uppbära den för vårt land så utomordentligt viktiga jordbruksproduktionen. Då utskottet talar om att åtgärden icke skulle tillgodokomma småbrukarna, använder utskottet även det skälet, att många av dessa jordbrukare driva sina jordbruk endast med tillhjälp av hemmavarande söner eller mågar. Det må vara. Men det finnes ingenting, som hindrar, att denna hjälp skulle kunna tillgodokomma även sådana hemmavarande söner och mågar, som en längre tid tjänstgjort vid jordbruket hemma mot lön.

Slutligen har utskottet föreställt sig, att åtgärder i förevarande syfte skulle kunna motverka strävan efter ett eget hem, minska intresset hos jordbruksarbetarna att sträva efter att bli sina egna. Jag kan icke förstå, huru utskottet kan resonera på detta sätt, ty naturligtvis skulle den belöning som lämnas för långvarig och trogen tjänst kunna vara ett kraftigt handtag åt den som ville upprätta eget hem, till exempel till uppsättande av inventarier e. d.

Utskottet anser det önskvärt att åtgärder vidtagas för att draga arbetarna till jordbruket, men utskottet vill icke att det skall hjälpas med konstlade medel. Det är icke heller meningen. Utskottet säger i sammanhang med detta, att »enligt utskottets förmenande, torde böra användas sådana medel som sätta arbetsgivarna i tillfälle att med lämpligt avvägda förmåner kvarhålla sina arbetare vid jordbruket.» Det är riktigt. Men varför skall man lägga hela denna börda på arbetsgivarna, då dessa faktiskt icke kunna lämna den hjälp som behöves. Om nu genom statens mellankomst hushållningssällskapen, eller varför icke arbetsgivarna, skulle sättas i tillfälle att bereda arbetarna vissa ökade förmåner som gjorde det behagligare för dem att släppa kvar vid jordbruket, så skulle väl icke däruti ligga något avskräckande utan tvärtom. Det kan icke vara riktigt att säga, att detta är arbetsgivarnas ensak, då det här faktiskt gäller ett intresse som rör hela riket och är av den största allmänna betydelse. Det är av allmän social betydelse, att man icke försvagar den stora gruppen arbetare som fästas vid jordbruket till förfång för

detta men till förmån för industrien, utan man bör i stället arbeta för att uppehålla jämlikheten mellan dessa huvudgrenar av vår folkförsörjning så att såväl den enas som den andras intressen behörigen tillgodoses. Jag är övertygad om att, ifall man icke ser på denna fråga alltför trängsynt, man skall kunna åstadkomma något av verkligt gagn; och jag tror, att en utredning, om man begär en sådan, skall kunna åstadkomma en framkomlig utväg att hjälpa de små jordbrukarna. Dock bör sägas, att den hjälp som skall lämnas icke bör vara alltför njugg, utan vara sådan, att den kan bli till verklig nytta.

Om tilldelande av premier åt vissa jordbruksarbetare.
(Forts.)

Jag tror sålunda, att reservanterna äro inne på en ganska riktig väg, då de resonera som de gjort i första delen av sin reservation, att de i andra delen av densamma mycket väl begränsat arten av den hjälp, de tänkt sig, tror jag man kan beklaga. De skäl som anföras i förra delen av reservationen synas mig däremot fullkomligt riktiga och måste leda till att man begär en sådan utredning som reservanterna föreslagit.

Jag tillåter mig alltså, herr greve och talman, yrka, att kamraren måtte bifalla den av herr Lindblad m. fl. avgivna reservationen.

Herr Holmquist: Den siste ärade talaren har i sitt nyss hållna anförande oscillerat mellan å ena sidan den i ämnet väckta *motionen* och å andra sidan *reservationen*. Jag skall be att något litet få uppehålla mig vid, vad som enligt min mening ligger i denna ytterst märkliga motion. Motionären yrkar att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla »att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, om och på vilka villkor premier må kunna tilldelas *tjänare, tjänarinnor, statare, dagkarlar och torpare*, som under vissa år hava haft ständigt anställning i jordbrukets tjänst och därefter till riksdagen inkomma med de förslag, vartill denna utredning kan föranleda.»

Går man till de motiv som motionären anført, säger han en sak, som är allom bekant och som den siste ärade talaren anförde, att under den konkurrens som existerar och mycket länge existerat mellan jordbruket å ena sidan och industrien å den andra, har industrien dragit till sig en betydande del av de krafter som verkat i jordbrukets tjänst. Jag skall icke här ingå på orsakerna härtill, utan vill framhålla, att efter min mening anledningarna till flykten från jordbruket och anslutningen till industrien äro *mångahanda*. Motionären tycks egentligen fästa sig vid en enda sida, i det han säger, att industrien betalar bättre och därför gå jordbruksarbetarna till industrien. Jag skall hålla mig till dessa motionärens allmänna synpunkter. Han säger, att, då så sker, är det en ekonomisk fråga, och därför måste det komma ekonomisk hjälp för att jordbruksarbetarna skola fästa sig vid jordbruket och där utöva sin lands gagnande verksamhet, och arbeta. För detta syfte anser motionären att staten bör träda emellan och giva dessa premier, på vilka motionen syftar. Men vad innebär mina herrar, egentligen detta? Jo, efter min uppfattning ingenting mer och ingenting mindre än att staten bör övertaga *en del*

Om tilldelande
av premier åt
vissa jord-
bruksarbetare.

(Forts.)

av kostnaden för jordbruksproduktionen. Staten skulle släppa till en del av de medel, som erfordras för att jordbruket med ekonomisk fördel skulle kunna utövas. Detta är efter min mening rent och klart en statssocialistisk uppfattning. Men vad blir följden, därest denna uppfattning här skulle komma att slå igenom. Jo, naturligtvis den vanliga att det efter motionärens recept blir en ren halvhet. Om sådana premier givas de i motionen avsedda jordbruksarbetarna, måste därav med den klaraste nödvändighet följa att nästa steg blir en motsvarande ekonomisk förmån åt dem, som *själva* bearbeta sina jordbruk med biträde av hemmavarande *söner* och *döttrar*. Och vad blir nästa steg? Jo, såvitt jag kan förstå, att sådana åtgärder till jordbrukets förmån med nödvändighet måste föranleda, att, om och när för industrien i dess helhet eller för någon dess gren motsvarande svårighet uppkommer, att kunna avlöna sina arbetare på lämpligt sätt, staten även då måste träda hjälpende emellan, och då äro vi inne på det sluttande planet. Man vet icke, var detta kommer att sluta, därför att det över huvud taget icke finnes någon ända på detta. Detta är konsekvensen av motionens allmänna synpunkter. Den har ingalunda slannat vid de blygsamma proportioner som reservanterna i sin reservation giva hela denna fråga. Motionen är tydlig och klar. Den påyrkar effektiv ekonomisk hjälp av staten för att jordbruket skall kunna bära sig. Det talas visserligen om premier, men dessa måste vara av betydande ekonomisk räckvidd; och går man till denna ekonomiska räckvidd, huru ställer det sig då? Ja, inom utskottet framkastades den frågan. Det var naturligtvis på det sätt motionen är lagd, för utskottet omöjligt att kunna komma med någon som helst exakt beräkning. En ärad reservant förklarade på frågan, vad det komme att kosta: »Det kan ingen säga, det ligger nog på något ställe emellan 25,000 kronor och 50 miljoner kronor. Jag skulle för min del gärna kunna taga bort de 25,000 kronorna och säga, att kostnaden nog ligger närmast de 50 miljonerna. Men hur det kommer att ställa sig någon gång framdeles, när det förordade stats-socialistiska systemet skall i ännu större utsträckning tillämpas i vårt land, vågar jag här icke profetera om. Detta nu om *motionens* allmänna innebörd.

Om jag nu övergår till *reservationen*, må det ursäktas mig, att med hänsyn till de olika dimensionerna det förefaller mig ungefär, som om denna motion vore berget och reservationen den lilla rätten. Ty vad vilja egentligen reservanterna? Ja, det är mycket svårt att säga. Reservanterna hava reducerat hela den efter min uppfattning mycket stora, oerhört stora frågan till en mycket liten fråga. Reservanterna vilja egentligen göra hushållningssällskapen till något slags patriotiskt sällskap för att utdela belöningar till jordbruksarbetare för långvarig och trogen tjänst. Men icke tror väl någon, som läst denna motion och läst reservationen, att motionären ett enda ögonblick tagit denna fråga på det synnerligen beskedliga och enkla sätt, som reservanterna gjort. Motionären har kommit med en motion, som till sin lägenhet är synnerligen stor och till sina konsekvenser efter min uppfattning gigantisk. Reservanterna ha

gjort en liten oskyldig och älskvärd gest till landets jordbrukare och sagt: De som troget tjänat som jordbruksarbetare, skola kunna få någon liten belöning för långvarig och trogen tjänst. Det är ungefär detsamma, som en del hushållningssällskap nu praktisera. Om det t. ex. gäller en ladugårdsskötare eller likställd, och någon anmäler, att han troget under lång tid skött tjänsten, får han en medalj eller en bågare, ifall han icke är alltför stor nykterhetsvän, eller ock en obetydlig penningsumma. Så enkelt har sannerligen icke motionären sett saken.

Om tilldelande av premier åt vissa jordbruksarbetare.

(Forts.)

Nu framgår det av reservationen, att en del av denna kammars utskottet varande ledamöter icke äro fullt nöjda med utskottets motivering. Jag tror, att den punkt i denna motivering, mot vilken anmärkningarna riktats, är den punkten, där det heter:

»Denna omständighet i förening med utsikten av ökade premier för den jordbruksarbetare, som kvarstannar i sin tjänst, synes utskottet möjligen kunna medföra, att den strävan att snarast möjligt förvärva eget jordbruk, som bör förefinnas hos varje dugande jordbruksarbetare, minskas.»

Ja, jag tycker verkligen, att man icke behöver vara så uppfinningsrik för att förstå, att sådana omständigheter nog kunna inträffa. Det beror ju mycket på, huru dessa premier läggas, om icke sådana mindre lämpliga följder kunna inträffa. Men jag skall gärna för min del avstå från den motiveringen, ty för min uppfattning spelar det icke den minsta roll. Det för mig viktigaste är vad som säges på slutet av utskottets motivering. Däri heter det:

»Det synes utskottet emellertid olämpligt att genom sådana konstlade medel, som motionären föreslagit, söka nå detta syfte. Enligt utskottets förmenande torde härför böra användas sådana medel, som sätta arbetsgivarna i tillfälle att med lämpligt avvägda förmåner kvarhålla sina arbetare vid jordbruket samt göra detta så ekonomiskt bärfraftigt, att det kan nöjaktigt betala sitt folk.»

Detta är efter min mening en sats, som gäller icke blott det svenska jordbruket utan den svenska industrien, den svenska handeln, och över huvud allt vad svensk näring heter. Det är efter min tanke på den grundprincipen, man skall bygga, men icke genom några statsocialistiska funderingar söka få fram ekonomiska omöjligheter. Ty på den vägen lyckas man sannerligen icke hjälpa vare sig det svenska jordbruket eller någon annan näring.

Ja, herr talman, av dessa skäl tillåter jag mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindblad, Ernst: Det är förunderligt, att när det väckes ett förslag, som i någon mån skulle vara ägnat att understödja jordbruket, om också icke direkt så på ett indirekt sätt, i det man önskar genom en utredning få utrönt, om det över huvud finnes något medel att hindra flykten från jordbruket eller landsbygden till städerna och andra industricentra, det är förunderligt, säger jag, att detta förslag då röner sådant motstånd. Här är det ett förslag som väckts av ett femtiotal motionärer i andra kamma-

Om tilldelande
av premier åt
vissa jord-
bruksarbetare.
(Forts.)

ren av vitt skilda meningar i övrigt. Då kan sålunda motionen icke rubriceras som någon partimotion. Utskottet har emellertid icke kunnat gå med på den liksom icke heller den lilla skaran reservanter. Reservanterna hade ämnat inskränka motionens syfte, men efter samråd med herr talmannen har det blivit nödvändigt att yrka bifall till motionens kläm och icke till reservationen. Det måste jag naturligtvis böja mig för.

Det är uteslutande en utredning man vill ha. Här har man ju i dessa tider varit hänvisad, för att få ned prisen på livsmedel genom kompensation o. d., att till industrilönearbetare, stats- och stads tjänare av många grader lämna kompensation in natura. Här komma nu jordbruksarbetarna och begära genom motionären att i sin tur bliva tillgodosedda. Nej, heter det, det skall icke offras *något*, icke ens en utredning på detta krav. Är det för mycket, när man ser detta spörsmål framför sig och vet, att man måste reglera dels produktionen genom minimipris och dels konsumtionen genom att staten ikläder sig väsentliga tillskott för att få ned prisen för mindre bemedlade — är det för mycket att offra en kommittéutredning på frågan, huruvida det över huvud taget finns något botemedel, som kan säkerställa även produktionen av livsmedel? Naturligtvis ger sig motionärernas förslag icke ut för att vara något universalmedel, någon patentmedicin, men det är en av de många vägar, som böra beträdas för att se till, om det kan finnas någon hjälp. Av den anledningen ha reservanterna velat göra sin insats genom att beskära motionen och söka få fram ett mindre vittgående förslag. Men detta stötte på hinder, och detta hinder är redan antytt. Därför nödgas vi yrka bifall till motionens kläm. Jag är för min del övertygad om, att när utredningen kommer och resultatet visar sig, då kan det vara tillbörligt att fråga, vad det kommer att kosta, såsom den närmast föregående talaren gjorde. När han tog fram sina femtio miljoner, svarades det från andra kammaren: »Ja, vi kunna ju börja med 25,000.» Att gå patriotiska sällskapets väg och utdela medaljer kostar icke några 50 miljoner. Och blir det inga andra medel än att fortsätta med patriotiska sällskapets premiering, låt oss då göra det, men låt oss understödja saken litet kraftigare! Det är detta vi velat peka på som möjligt, och jag hoppas denna kammare skall böja sig för en sådan tanke. Jag är övertygad, att i andra kammaren motionen kommer att finna många försvarare, som kanske kraftigare understödja den än man är beredd att göra i denna kammare.

Efter som herr Holmquist framhållit, att motionen är felaktigt lagd, vill jag å min sida påstå, att utskottsutlåtandet är alldeles galet. Ty här säger ju motionären, att han vill understödja även *torpare*, och då är det väl icke bara lönearbetare, som skola understödjas, utan även sådana som få hela vinsten av sin produktion. Den satsen som talaren hävdade, att det bara vore i jordbruket anställda, icke torpare och egna producenter, som skulle få del av ett sådant anslag, är således icke sann. Dessutom.

när man säger, att arbetarnas strävan att förvärva egnahem skulle motverkas, vet väl var och en, att det icke är alla jordbruksarbetare, som passa till att bliva egnahemsbrukare, utan de måste hela sitt liv stanna vid jordbruket som arbetare och löntagare. Då kommer ju det här icke att motverka egnahemsbildningen det bittersta; det är en sak för sig och kommer icke att inverka såsom något hinder i den vägen. Detta uttalande, som icke är sant, har också redan mött ogillande från flera reservanter.

*Om tilldelande
av premier åt
vissa jord-
bruksarbetare.
(Forts.)*

Jag skall icke förlänga debatten, men vill uttala en varm vädjan till denna kammare att icke i detta fall visa sig mörkrädd eller omedgörligare än man kan varsla från andra kammaren, och åtminstone tillstödja den utredning, som dessa 50 riksdagsmän begärt.

Med stöd av vad jag framhållit ber jag få yrka bifall till motionens kläm.

Herr Ekman, Karl Johan: Man har fäst uppmärksamheten på, att reservanternas kläm formellt är vidare än motionens kläm. Det förhåller sig ju onekligen på det sättet, men i sak torde dock motionen kunna täcka vad, åtminstone jag här velat få fram. Ty vad jag, och även herr Lindblad, talat om är hjälp åt *jordbruksarbetarna*, och de innefattas väl alla under motionärens uppräknning: »tjänare, tjuvarinnor, stutare, dagkarlar och torpare». Kan man på det sätt, som här ifrågasatts, bringa hjälp och ökade förmåner åt dessa, skulle ofantligt mycket för saken vara vunnet. Däremot kan jag icke i allo dela motionärens motivering.

Jag vill således i likhet med herr Lindblad hemställa, att kammaren ville med uteslutande av motiveringen bifalla motionens kläm.

Greve Hamilton, Alexander: Det är utan tvivel en viktig fråga, som här föres fram. Den kan dock icke lösas på det sätt, som i motionen är föreslaget; reservationen kan icke heller anses innebära en lösning. För att hålla arbetarna vid jordbruket måste krävas från *det allmänna*, att jordbrukarna genom högre pris för sina produkter erhålla medel att betala sina arbetare i jämnhöjd med industriens, från jordbrukarna själva att arbetet inom jordbruket ordnas så, att det blir mera intresseväckande, vilket kan ske genom att använda ackordsystemet i större utsträckning än som hittills i allmänhet varit fallet, samt slutligen, att arbetarna genom att erhålla goda bostäder och genom tillfälle till förmåner, som livet på landet kan erbjuda, lära sig inse landets företräden framför stadens.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Widell: När jag läste det föreliggande utskottsutlåtandet, kunde jag icke undgå det intrycket, att utskottet med ljus och lykta sökte efter skäl att avstyrka motionen, ty på annat sätt kan jag icke förklara de märkliga avslagsskäl utskottet kommit med. Jag skall icke närmare ingå på dessa skäl, utan måste inskränka mig endast till det, som redan berörts av ett par talare. Det är utskot-

Om tilldelande
av premier åt
vissa jord-
bruksarbetare.
(Forts.)

tets ångslan för att »utsikten av ökade premier för den jordbruksarbetare, som kvarstannar i sin tjänst», möjligen kunde medföra, »att den strävan att snarast möjligt förvärva eget jordbruk, som bör förefinnas hos varje dugande jordbruksarbetare, minskas». Jag har verkligen för min del svårt att taga detta skäl på allvar. Förhållandet är ju det, att jordbruksarbetarna tyvärr tillhöra de mest rörliga befolkningsselement vi hava. De flytta från plats till plats oavbrutet. Ett bevis på detta har man bland annat i verkningarna av det s. k. flyttningsstrecket vid riksdagsmannaval. Det visade sig vid valen hösten 1914, att av samtliga i röstlängderna upptagna drängar och dylika arbetare i jordbruket ej mindre än 12 % föllo för det s. k. flyttningsstrecket, under det att för industriarbetarne motsvarande procentsiffra endast utgjorde 4. Det förefaller mig som synnerligen önskvärt, att jordbruksarbetarna kunde förmås att stanna längre i tjänsten än för närvarande. Att man skulle vilja motarbeta något sådant, förefaller mig nästan otänkbart. Nu kan man visserligen säga, att det icke är troligt, att motionen skulle medföra så mycket gagn, då det ju icke gärna kan ifrågasättas att staten skulle, som här sagts, bidra med 50 miljoner eller något sådant. Detta är möjligt, men det borde dock icke vara hinder för att åtminstone få en utredning av saken. Den siste talaren har visserligen sagt, att jordbrukets behov av arbetskraft bör betryggas genom andra åtgärder. Det tror jag också. Men det är väl icke fråga om ett antingen — eller, utan snarare om ett både — och. Det ena utesluter icke det andra. För min del kan jag icke finna några vägande skäl möta mot, att denna fråga underkastas utredning.

Jag får därför, herr greve och talman, instämma i herr Ernst Lindblads framställda yrkande.

Herr Ericsson, Aaby: Herr greve och talman! Jag har icke deltagit i behandlingen av detta ärende inom utskottet, men jag kan icke underlåta att yttra några ord i saken. Det är utan allt tvivel i allra högsta grad önskvärt, att man kunde nå det mål, som motionären åsyftar, och utan allt tvivel ligger det en viss tanke i vad motionären kommit fram med. Det bevisas ju bäst av den välvilja, med vilken motionen omfattats från medkammaren, då den samlat en sådan massa underskrifter. Men att här gå på bifall till motionen i den utsträckning densamma har, kan jag för min del icke. Skulle motionen komma fram ett annat år under en annan form och med tydligt påpekande av vad man vill och rimligtvis kan begära, d. v. s. ökat anslag av statsmedel till sådana premier och belöningar för långvarig och trogen tjänst, som redan nu utdelas, blir ju frågan en annan. Men såsom motionen nu lagts, kan jag icke annat än yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindblad, Ernst: Ja, vi ha på landet ett ordspråk som säger: Medan gräset gror, dör kon. Men vad den siste talaren ville rekommendera, skulle ungefär gå i den tankegången: Det är icke så farligt att vänta ett år till och låta motionären komma fram

med ett bättre förslag. Dessa motionärer hava dock lagt fram en tanke till vidare omhändertagande och begärt, att en kommitté skulle få utforma detta uppslag bland många andra uppslag, som kunna framkomma. Men man vill icke. Ha vi då inte så många andra kommittéer, som verkligen hava bra mycket mindre bärande program än denna skulle få? Då undras mig, om icke denna fråga om anskaffande av livsmedel och säkerställandet av arbetare i den hanteringen för vårt land är så pass trängande, att den kan få utredas redan nu. Och jag tror, att även den siste ärade talaren skall medgiva det i detta fall, då den tanken är god. Men kanske den behöver omformas och omskapas. Än mera böra vi då släppa fram frågan till Kungl. Maj:t.

*Om tilldelande
än premier åt
vissa jord-
bruksarbetare.
(Forts.)*

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan bifalla den i ämnet väckta motionen med utelämnande av dess motivering; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet i sitt utlåtande nr 22 hemställt, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan och bifalles den i ämnet väckta motionen med utelämnande av dess motivering.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 48.

Vid ånyo skedd föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen i fråga om beredande av statsstipendier åt vissa lärjungar vid statens tekniska elementarskolor och med dem likställda enskilda tekniska läroanstalter med statsunderstöd, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas medkammaren.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillstånd för förste kanslisekreteraren i lantförsvarsdepartementet Gunnar August Åkerman att för rätt att åtnjuta ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående särskilda bestämmelser om tiden för förvarande av vissa till ledning för taxering avgivna deklARATIONER; och

nr 16, i anledning av väckt motion om ändringar i deklARATIONSFÖRMULÄRET nr 1 A för uppgifter till ledning vid taxering.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställts bifölls.

*Aug. vissa
ändringar i
förordningen
om krigskon-
junkturskatt.*

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 17, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i förordningen om krigskonjunkturskatt.

I en inom andra kammaren av herr *Ander* väckt motion, nr 136, vilken hänvisats till bevillningsutskottet, hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, det Kungl. Maj:t måtte efter skyndsamt utredning för denna riksdag framlägga förslag till revision av krigskonjunkturskattelagen, så att nuvarande missförhållande bortfölla och jordbruket helt befriades från denna skatt och i stället högre skatt pålades handeln och industrien, och att all den vinst, som uppstått på handel med fast egendom och på skogsskövling under krigsåren, måtte helt indragas till staten i form av krigskonjunkturskatt.

Utskottet hade i nu föredragna betänkande av angivna orsaker hemställt, att herr *Anders* förevarande motion, II: 136, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Greve W a c h t m e i s t e r, A x e l: Herr greve och talman! Endast ett par ord med anledning av utskottets motivering, som jag icke riktigt kan gilla. Utskottet säger på andra sidan: »Redan de statsfinansiella inkomstberäkningarna torde lägga hinder i vägen för varje åtgärd, som kunde vålla minskad skatteintäkt.» Ja, men är det så, att krigskonjunkturskatten i många hänseenden vid tillämpningen verkar på ett oriktigt och olämpligt sätt, så få väl budgethänsyn icke stå hindrande i vägen för en revision, och jag tror, att alla som deltagit i en krigskonjunkturskattenämnds förhandlingar, måste medgiva, att den verkar oriktigt och olämpligt i många fall och många hänseenden. Professor Cassel har för en tid sedan i pressen givit en ganska amper exposé över denna skattelags brister. De äro både många och stora. Skatten var ju ett provisorium, den

tillkom i en hastig vändning och med ett provisorium får man hava översende, men skattelagen börjar nu bliva gammal och ingen ändring göres. Jag tycker utskottet borde begagnat sig av tillfället och sagt några beska sanningar samt uttalat önskan om revision eller ändring. Enligt min åsikt har skatten varat så länge nu att våra skatteteknici borde kommit underfund med de svagheter och sett till vilka ändringar, som borde göras. Jag har intet yrkande.

*Ang. vissa
ändringar i
förordningen
om krigskon-
junkturskatt.
(Forts.)*

Herr H a m m a r s t r ö m: Herr greve och talman, mina her-
rar! Jag ger den föregående ärade talaren fullständigt rätt i den kri-
tik han ägnade förordningen om krigskonjunkturskatt, och jag måste
instämma med honom i, att det vore synnerligen behöfligt, att denna
författning underkastades en genomgående revision, för så vitt den
nämligen skulle få något längre livslängd. Vi få väl dock hoppas,
att den snart nog skall kunna sättas ur funktion, och det är från
denna synpunkt, som utskottet har sett saken. Något sådant hade
i varje fall uppenbarligen icke kunnat medhinnas, som motionären
tänkt sig, nämligen att nu under denna riksdag få till stånd en nöj-
aktig revision.

Det är egentligen endast en detalj som motionären beaktat,
då han önskat, att jordbruket skulle undantagas från krigskonjunk-
turskatt. Denna fråga har ju emellertid tidigare varit föremål för
riksdagens ingående prövning. Olika meningar hava därvid framförts,
men slutligen har den uppfattningen segrat, att inkomst av jordbruk
likaväl som annan inkomst borde underkastas denna beskattning, så
länge den räcker, och det är endast detta, som utskottet har konstata-
terat. Det hade väl knappast kunnat förväntas, att från utskottets
sida nu skulle kunnat framkomma ett tillstyrkande av återgång till
den förra situationen, då jordbrukets avkastning var undantagen
från skatten. Lika litet har utskottet kunnat tillstyrka motionärens
yrkande, att all vinst, som uppstått på handel med fast egendom och
överdriven skogsavverkning under krigsåren, måtte helt indragas till
staten i form av krigskonjunkturskatt, och det är endast dessa två
punkter, som utskottet på grund av motionen haft anledning att yttra
sig över. Jag betvivlar sålunda, att utskottet kunnat komma till
något annat resultat i saken än det, vartill utskottet kommit. Ut-
skottet har också varit enigt i sitt utlåtande. Huruvida en kritik
av krigskonjunkturskattförordningen, sådan som den föregående
ärade talaren ville ingå på, i detta sammanhang kunnat vara på
sin plats, det kan ju möjligen vara föremål för olika meningar; för
min del håller jag dock före, att något sådant varit fullständigt än-
damålslost. Jag tillåter mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i före-
varande betänkande hemställat.

Vid förnyad föredragning av lagutskottets utlåtande nr 19, i an-
ledning av väckt motion om ändrad lydelse av 23 § i lagen om ar-

rende av viss jord å landet inom Norrland och Dalarne, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om ändring
av straff-
bestämmelsen
rörande upp-
maning till
brott n. n.

Föredrogs ånyo lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckt motion om upphävande av 10 kap. 14 § strafflagen.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 207, hade herrar *Carl Oscar Johansson* i Sollefteå, *Hans Hansson* i Mora, *Christian Ericson*, *Fabian Månsson*, *Ernst Hage*, *Alfred Werner*, *Ivar Vennerström*, *Sten Berglund*, *Oscar Wilhelm Lövgren* och *Karl Johan Karlsson* hemställt, att riksdagen för sin del ville besluta att strafflagens 10 kap. 14 § skulle upphävas.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på andragna skäl hemställt att förevarande motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av, utom andra, herrar *Persson* i Norrköping, *Alfred Petré*n, *Ernst Lindley*, *Strid* och *Helger*, vilka på åberopade grunder yrkat,

1) att riksdagen måtte besluta återställa 10 kap. 14 § strafflagen till det innehåll denna paragraf haft före 1906 års lagändring, samt

2) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning och förslag till sådan ändring av 10 kap. 14 § strafflagen, i övrigt, att lagen icke kränkte den medborgerliga församlings- och yttrandefriheten.

Herr *Petrén*, *Alfred*: Herr talman, mina herrar! Då denna fråga under fjolårets riksdag förevar till behandling i medkammaren, uttalades från vänstersocialistiskt håll den förmodan, att när den tidpunkt var kommen, då vi i vårt land fått en liberal-socialistisk regering, man skulle få se de s. k. hög-socialisterna både försvara och rösta för Staafflagarnas bibehållande. Som synes av det föreliggande utskottsbetänkandet, har denna spådom icke gått i uppfyllelse, utan intaga vi, som i utskottet representera det socialdemokratiska arbetarpartiet, samma ståndpunkt som den, vilken kommit till uttryck uti vid såväl 1910 som 1914 års riksdagar av vårt parti väckta motioner, däri yrkades på, att 10 kap. 14 § strafflagen skulle återställas till det skick lagrummet haft före år 1906, då en förändring av detsamma genomfördes på förslag av den dåvarande liberala regeringen.

Som bekant innehåller den ifrågavarande paragrafen straffbestämmelser för den, som offentligen eller i utspridd skrift uppmanar till brott eller på annat sätt söker förleda därtill. Den förändring i denna strafflagsparagraf, som år 1906 blev vidtagen, var av tvåfaldig art. Dels infördes en högst väsentlig straffskärpning, i det att straffmaximum, som förut varit två års fängelse, nu blev fyra års straffarbete. Genom att sålunda enligt

detta lagrum kunna utmäta det i den allmänna åskådningen vanhedrande straffarbetet blevo ju rena åsiktsbrott, som det härvid ofta är fråga om, jämnställda med grova och vanarande förbrytelser. För min del kan jag icke finna detta vara annat än orättvist, då åsiktsbrottet ju är framsprunget ur vackra bevekelsegrunder, uraltruistiska motiv, såsom kamrat- och solidaritetskanslor, ur önskan att få en bättre samhällsordning genomförd, under det de verkliga förbrytelserna i allmänhet förövas för att tillfredsställa de egna behoven och drifterna. Den möjlighet att kunna döma en åsiktsförbrytare till straffarbete, som nu finnes — vilken möjlighet som bekant också utnyttjats — bör därför enligt vårt förmenande åter undanröjas.

Den andra förändringen, som år 1906 blev vidtagen i denna paragraf, var införandet i 2 mom. av den bestämmelsen, att där någon annorledes än i 1 mom. är sagt, exempelvis genom prisande *av brottslig handling* söker förläda till brott, han även skall straffas enligt denna lag. En dylik svävande formulering måste enligt min mening betecknas som högst olämplig, när såsom här är fråga om brottskategorier, vid vilkas rättsliga bedömande politiska och sociala synpunkter ofta kunna förväntas spela en avsevärd roll. Ty då det ju är så, att med lagens nuvarande formulering den »brottsliga handlingen», vars prisande kan hårt straffbeläggas icke är begränsad till grova kriminella brott, kan det i upprörda tider under vissa förhållanden lätteligen befaras, att med en så elastisk bestämmelse som denna snart sagt varje missnöjesförklaring med vår bristfälliga samhällsordning kan komma under straffrättsligt bedömande. Paragrafen i dess nuvarande skick kan alltså bliva farlig för yttrandefriheten, den säkerhetsventil, vars tilltäppande kan åstadkomma de största vådor för samhället. Att lagrummet också tillämpats på ett sätt som lagens upphovsman alls icke hade tänkt sig, är också allmänt känt.

Av utskottets betänkande skulle man lätteligen kunna få den uppfattningen, att det aldrig dömts till straffarbete enligt 14 § i detta kapitel. Utskottet anför nämligen med citat från tidigare lagutskottsberättande, att antalet fall, där enligt detta lagrum frihetsstraff ådömts, varit helt ringa: under åren 1910—1912 hade inalles 6 personer ådömts fängelsestraff och ingen ådömts straffarbete. En fullständigare statistik skulle emellertid hava visat, både att enligt denna lag upprepade gånger dömts till straffarbete, och att det under ett enda år över huvud taget dömts efter denna lag flera gånger än under hela den anförda treårsperioden.

Utskottet, vars majoritet icke velat vara med om någon ändring av den ifrågavarande paragrafens nuvarande lydelse, citerar vidare som skäl för denna sin ståndpunkt 1914 års lagutskotts uttalande, »att lagändringen framkallats av att även i vårt land en anarkistisk rörelse framträtt och av nödvändigheten att i någon mån skydda samhället mot en hänsynslös agitation, som strävade att omstörta grundvalarna för allt samhälls¹ick». Med anledning av detta uttalande må det tillåtas mig att i denna kammare erinra

*Om ändring
av straff-
bestämmelsen
rörande upp-
märksamhet till
brott m. m.
(Forts.)*

Om ändring
av straff-
bestämmelsen
rörande upp-
maning till
brott m. m.
(Förta.)

om, att det finns ett bättre medel att bekämpa anarkistiska rörelser än skärpta straffbestämmelser, och det är *ett kraftigt och målmedvetet socialt reformarbete, syftande till skapandet av ett bättre och rättvisare samhälle än det nuvarande kapitalistiska samhället*. Det är nogsamnt känt, att jordmänen för en anarkistisk rörelse aldrig är fruktbarare än i ett land med långvarigt reaktionärt styrelse-sätt. Som vi veta är f. n. krafter i rörelse för att fälla den nuvarande regeringen. Skulle dessa krafter lyckas i sina strävanden och den nuvarande regeringen bliva ersatt av en exklusiv högerregering, då, mina herrar, kunna vi vara säkra på att den brand, som nu härjar i det stora landet i öster, också skall tändas i vårt land. I omvälvnings- och hungertider som dessa skulle inga strafflagar i världen kunna förhindra detta.

Då vi reserverar på skäl, som jag i det föregående anför, äro av den uppfattningen, att den år 1906 företagna ändringen av denna lagparagraf icke fyller sitt ändamål, och att den för övrigt både är orättvis och kan vara farlig för yttrandefriheten, hava vi yrkat, att denna paragraf skulle återställas i det skick, vari den befann sig före 1906 års lagändring. Som av reservationen framgår, hava vi dock icke nöjt oss härmed, utan hava också hemställt, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning och förslag till sådan ändring av 10 kap. 14 § strafflagen i övrigt, att lagen icke kränker den medborgerliga församlings- och yttrandefriheten». Anledningen till detta yrkande är, såsom av vår motivering framgår, att paragrafen även i dess gamla skick synes hava fått en större räckvidd genom den tolkning högsta domstolen uti det s. k. förråderimålet givit åt uttrycket »menighet eller folkförsamling», enligt vilken tolkning även för- eningsmöte eller kongress, vartill — förutom eventuellt särskilt inbjudna gäster — endast föreningsmedlemmar eller befullmäkti- gade ombud hava tillträde, kunna räknas till en offentlig menighet eller folkförsamling, till vilken polismyndigheten utan vidare har tillträde och kontrollrätt. Ett sådant intrång från myndigheternas sida i medborgarnas och deras organisationers rätt att få behandla såväl sina egna mera enskilda som medlemmarnas allmänna intres- sen, är enligt vårt förmenande farligt för församlings- och yttrande- friheten.

Herr talman, jag skall be att få yrka bifall till den av herr Sven Persson m. fl. anförda reservationen.

Herr Gezelius: Herr greve och talman! Det torde vara i sin ordning att från lagutskottets sida ett yrkande om bifall till dess hemställan göres. Jag skall icke med detta yrkande förena nå- gon vidlyftigare motivering. Föreliggande ärende har ju vid före- gående riksdag varit föremål för en ingående debatt.

Jag kan dock icke underlåta att fästa den siste ärade talarens uppmärksamhet på att den kritik han gav av den straffskärpnig, som införts i detta lagrum, icke är av den natur som av honom an- gavs. Han ville göra gällande, att det maximum av fyra års straff-

arbete, som enligt samma lagrum kan utdömas, skulle kunna drabba ett åsiktsbrott. framsprunget av en altruistisk samhällsåskådning. Det flyktigaste genomläsande av lagparagrafen i fråga borde visa honom, att den karaktéristiken är fullkomligt missvisande. Endast under särskilt försvärande — såväl objektivet som subjektivt försvärande — omständigheter kan en sådan straffpåföljd ådömas.

Det sades av samme talare, att det vore av behovet påkallat att få en ändring i lagstadgandet i fråga till stånd utöver en ändring till den lydelse paragrafen hade före 1906 års lagändring, nämligen i det avseende, som i punkten 2 i reservanternas förslag anges. Det är meningen, såsom framgår av reservationens motivering, att skydda den s. k. slutna mötesfriheten. Den innebär, som kammaren har sig bekant, i sin enklaste form, att man för rätt att åhöra ett föredrag uppställer som villkor, att den som erlägger låt oss säga en ständig avgift av 5 öre vinner inträde i en förening. Därmed har man av ett öppet möte skapat ett slutet. Metoden är praktiserad i någon mån med växlande framgång. Den metoden lärer väl dock kammaren icke ett ögonblick reflektera på att ge något erkännande. Om man vill draga den konsekvensen av högsta domstolens utslag i det s. k. Oijelundska målet, att man i sådant syfte avser att vinna en ändring i paragrafens avfattning, så tror jag den siste ärade talaren skall vinna anslutning av ett mycket ringa fåtal av kammarens ledamöter.

Det sades av honom någonting gentemot hans ärade partikamraters till vänster uttalande under fjolårets behandling av frågan. Jag kan då icke underlåta att fästa uppmärksamheten på, att årets reservationer, såväl den av högresocialdemokraterna som även den av två liberala ledamöter i lagutskottet, gå avsevärt längre än som vid fjolårets behandling kom den uppfattning, för vilken den siste ärade talaren gjorde sig till tolk, till del från utskottets ledamöters sida. Det fanns visserligen då en reservant, herr Lindhagen, för en ståndpunkt, som går utöver den som nu av herr Petré framföres, men å andra sidan framgår av nu gjorda uttalanden, att man vill åstadkomma en avsevärd lindring av straffbestämmelsens innebörd. Att som här har sagts såväl i reservationen som även av den siste ärade talaren, att man skulle se till, att man icke kränkte den medborgerliga församlings- och yttrandefriheten, det är, såvida man icke ställer sig på den utgångspunkten även, att brottsliga gärningar få skyddas av medborgarnas församlings- och yttrandefrihet, endast ett tomt tal.

Jag började redan, herr greve och talman, med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Klefbeck: Då jag hade tillfälle att förlidet år något yttra mig i denna fråga, så vill jag, som kammaren förstår, icke gärna hålla något längre tal här i dag, utan jag anser, att jag egentligen endast bör tillkännage, att jag fortfarande intager den ståndpunkt jag hade då. Skillnaden mellan vår ståndpunkt nu och då är den, som de båda föregående talarna anför, att vi till vårt positiva yrkande då hava fogat en begäran om en skrivelse, som skulle i någon mån vidga det önskemål, vi då framburo.

*Om ändring
av straff-
bestämmelsen
rörande upp-
maning till
brott m. m.
(Forts.)*

Men då jag nu säger, att jag fortfarande är vän av de s. k. Staafflagarnas upphävande i viss mån, måste jag dock ärligt bekänna, att jag är betydligt ljummare vän av detta i år än jag var förra året, och det beror på, att jag under det gångna året gång på gång varit vittne till, huru en del av den samvetslösa högerpressen — jag talar således icke alls om den aktningstvårda högerpressen, som jag fullt obetingat ger mitt erkännande — upprepade gånger begagnat rätten att yttra sig på ett sätt, som såvitt jag förstår icke varit annat än till skada för vårt land. När t. ex. man i tidningarna ser ganska tydliga uppmaningar, att Sveriges regering och stora grupper inom Sveriges folk skulle ge sig in i krig med främmande land — dessa uppmaningar må vara grundade på den mest mänskliga medkänsla med bröder, som lida på andra sidan — då ser jag detta eller kan icke se detta på annat sätt än som ett bruk av tryckfriheten, som kan bliva för vårt land ytterst riskabelt. Men jag vill inte ge mig in på detta ömtåliga kapitel.

Det är emellertid en annan sak, som givit mig precis samma tankar. Lagutskottet anför från förra årets lagutskotts motivering, hurusom meningen med denna strafflagsparagraf är att söka straffbelägga uppmaningar att begå brottslig handling eller att visa ohörsamhet mot den lagliga ordning, som består, och lagutskottet säger vidare, att denna uppgift står i full överensstämmelse med den gamla grundsatsen: respekt för gällande lag, men öppen rätt att fordra en annan.

Jag förmenar nu, att i dessa tider, när den impopulära ransoneringen berör oss och lantmännen än mera på ett särskilt kännbart sätt, en del tidningar icke hava aktat för rov att på ett sådant sätt beröra dessa förhållanden, att de, som jag likväl hoppas i undantagsfall, förlett många hedervärda, laglydiga och rättrogna bönder att begå handlingar, som icke överensstämma med vad i lag är föreskrivet. Jag har t. ex. hört angivas från fullt trovärdigt håll, huru det förekommit att lantbrukare, upphetsade av uttalanden i tidningarna, blivit så förbittrade över de ålagda restriktionerna, att de i stället för att tröska sin säd i stor utsträckning fodrat upp den otröskad. Detta har åstadkommit av tidningar, som sålunda visa, att de icke hava respekt för gällande lag, samtidigt som, såvitt jag vet, intet enda parti i hela riksdagen ett ögonblick tänkt sig att få till stånd någon annan lag i detta hänseende. Detaljer i denna ransoneringslag eller förfoganderättslagen har man stritt om, men behövligheten av densamma har man varit fullt ense om på alla håll. Alltså, man fordrar ingen annan lag, men man intalar andra att icke hava respekt för den lag, som finnes. Sådana företeelser som att man, under föregivande av att man för fram landets intresse, söker locka andra till lagtrots och gärningar, som innebära allvarsam skada för folket, sådana yttringar av tryckfriheten kan göra oss litet var betänksamma.

Men trots detta vill jag dock stå fast vid den gamla kärleken, om jag så får säga, på grund av vilken jag nödgas alltjämt anse, att det för ett folk är sundast och bäst, om friheten att yttra sin mening lämnas så långt som möjligt oförkränkt, och jag vill också hoppas, att den sansade delen inom den press, som jag vågat klandra i

detta stycke, skall veta att själv taga itu med oarterna, så att de påklagade missförhållandena på den vägen rättas och icke genom några strafflagsparagrafer.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till det av herr Petré n gjorda yrkandet.

*Om ändring
av straff-
bestämmelsen
rörande upp-
maning till
brott m. m.*

(Forts.)

Herr Petré n, Alfred: Herr talman! Min ärade bänkamrat yttrade, att det ej vore att befara att straffarbete enligt detta lagrum bleve ådömt i fråga om åsiktsbrott, vid brott begångna icke av egoistiska utan av altruistiska motiv. Jag vill med anledning därav erinra om att straffarbete i varje fall har blivit ådömt för ett dylikt brott. Så skedde redan första gången detta lagrum i dess förändrade skick blev tillämpat. Då blev nämligen en person dömd för ett upprop, vars hela tankegång gick ut på att för soldaten framhålla, att då hans överordnade befälde honom att skjuta på strejkande arbetare och han lydde, det var han själv som bure ansvaret härför. Det var alltså här fråga om ett rent åsiktsbrott, ett brott, i vilket några egoistiska motiv icke funnos, och här dömdes dock till straffarbete.

Jag ber, herr talman, att endast få konstatera detta.

Herr Ström: Herr talman! Jag hade i föl tillfälle att anför min mening i detta ämne och jag vill därför endast påpeka ett par särskilda omständigheter.

Jag är närmast uppkallad av herr Klefbeck. Min ärade vän framhöll, att han blivit något ljummare i sin uppfattning om lämpligheten att avskaffa denna lagparagraf, därför att en del av högerpressen uppträtt på ett särskilt otillständigt sätt. Han ansåg därför, att det kunde vara bra att hava lagparagrafen kvar för att i fortsättningen kunna stävja liknande uppträdande. Ja, även om det vore på det sättet, att det funnes den ringaste förhoppning om att en höger-tidning skulle kunna bli åtalad i detta land, hur den än uppträdde, så anser jag ändå icke, att det är lämpligt att på detta sätt försöka kringskära yttrandefriheten. Jag tror, att den andliga och medborgerliga friheten liksom den allmänna säkerheten är bäst skyddad och gagnad genom att avskaffa dessa och andra liknande reaktionära lagparagrafer.

Eftersom emellertid herr Klefbeck nyss berörde en för höger n ganska ömtålig punkt, kan jag inte underlåta att härvidlag peka på en omständighet, som är rätt talande för hur långt man kan gå i högerpressen, utan att något inskridande äger rum. En här utkommande tidning, Aftonbladet, hade för några dagar sedan inne en artikel, i vilken allmänheten direkt uppmanades att överfalla vissa i artikeln nämnda socialister. Det var en artikel som, mildast tolkad, åsyftade att förmå aktivisterna att gå våldsamt till väga mot dessa personer, enär myndigheterna icke inskridit mot deras fredspopaganda. Denna artikel blev icke åtalad, den blev visserligen angripen i en annan höger-tidning, men den blev icke åtalad.

Jag kan inte heller underlåta att i detta sammanhang peka på,

*Om ändring
av straff-
bestämmelsen
rörande upp-
maning till
brott m. m.
(Forts.)*

huru gentemot de av Konung och riksdag stadfästa bestämmelserna med avseende på rusdryckshanteringen det i en del av pressen floreat ett fullkomligt otillständigt skrivers, gående ut på att direkt och detaljerat undervisa läsarna, huru dessa bestämmelser skola kunna överträdas, en fullständig skola, en katekes i lönbränneri och andra liknande ting. Men man ser inte något som helst inskrifande mot sådana missbruk av tryckfriheten. Men med oblidkelig stränghet slår lagens svärd ned på dem som med skärpa och kraftiga medel vilja värna vår fred, befria våra förtryckta folkklasser ur ekonomisk och politisk trälldom samt avskaffa militarismen. Tryckfrihetslagen är icke längre ett värn för tryck- och yttrandefrihet, utan ett vapen emot dessa folkets ädelstenar. Och dessa strafflagar, som det nu är fråga om, äro till för att skärpa detta vapen.

Jag tror, att det är fullkomligt hopplöst att tänka, att man genom bestämmelser som dessa skulle kunna hava den ringaste utsikt att på långa tider få sådana olagliga och brottsliga förehavanden i högerpressen beivrade som dem jag nyss skildrat. Det är endast när en åsiktsförbrytelse i vänsterpressen förekommer, som man ingriper. Då denna lagparagraf sålunda är synnerligen ensidig i sin tillämpning, synes det mig vara det allra bästa att alldeles avskaffa den, oavsett alla principiella betänkligheter emot dylika munkorgslagar.

Jag vill slutligen till herr Petréns säga, att i ett avseende innebär verkligen de högernationalistiska reservanternas ställning i år ett framsteg från i fjol, i det att den kritik, som från vänstersocialistiskt håll då utövades i någon liten mån synes mig hava förmått dem att flytta något litet, inte tillräckligt, men något litet, sina stolpar till vänster. Om de flyttas i den riktningen under ännu ett par års riksdagsmotionerande från vår sida, så kanske vi en vacker dag kunna enas om att alldeles borttaga dessa orättfärdiga bestämmelser.

Herr Rogberg: Herr talman! Vad de båda talarna herrar Ström och Klefbeck anförut synes mig ligga vid sidan av nu förevarande ämne, men till sitt resultat innebära deras anföranden, att ifrågavarande lagrum kan vara nyttigt och lämpligt, även om detsamma, enligt deras uppfattning, icke fått användning i sådana fall, där det bort användas. Men om denna felaktighet föreligger, orsakas den av åklagaremyndigheterna och den kan icke avhjälpas genom ändring eller upphävande av lagrummet såsom sådant. Då dessa talare således icke framburit något bärande skäl för sina yrkanden, men däremot de skäl, som utskottet anförut, synas övertygande, tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ericsson, Ollas: Herr talman, mina herrar! Endast ett par ord i anledning av vad kyrkoherde Klefbeck anförde. Det var med en viss förvåning jag hörde honom yttra sig på sätt han gjorde. Först när ett annat partis tidningsorgan komma fram med saker, som kanske tangera det spörsmål, varom denna lag handlar, först då öppnas hans ögon för att det kanske finnes ett berättigande för att lagen må finnas kvar. Men när hans egna partiorgan utfara och agi-

tera i de hätskaste ordalag, då hava hans ögon varit blinda i detta avseende och hans iver för att få paragrafen ändrad har varit stor.

Det var endast detta jag ville påpeka, och det förefaller mig, att härav tydligt framgår, att om herrarna till vänster få tillfälle litet närmare tänka på saken, de kanske kunna komma underfund med att lagparagrafen, sådan den nu är avfattad, är av behovet påkallad.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

*Om ändring
av straff-
bestämmelsen
rörande upp-
maning till
brott m. m.
(Forts.)*

Herr Klefbeck: Jag får säga, herr talman, att jag varken förut eller nu anser mig ha varit förblindad. Jag har endast nu förklarat, att min kärlek till förslaget i någon mån blivit ljummare, men att den likväl är så pass levande och varm, att jag yrkat bifall till förslaget, emedan jag ansåg, som jag till sist antydde, att missförhållandena icke rättades genom bibehållande eller ändring av strafflagsparagrafer, utan på andra vägar, som jag angav.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt föreliggande yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den av herr Persson i Norrköping m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övertvägande ja besvarad.

Herr statsrådet Schotte avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 138, angående inköp för postverkets räkning av fastigheten n:r 41 i kvarteret Gruvan i Karlstad;

nr 139, angående inköp för telegrafverkets räkning av fastigheten n:r 17 och 18 i Bergskvarteret i Söderköping;

nr 140, angående årligt understöd åt befattningshavaren vid postverket P. A. Larsson;

nr 143, med förslag till lag om ändrad lydelse av 37 § i lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete;

nr 145, med förslag till lag om ändrad lydelse av 16 och 41 §§ i lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd;

nr 148, angående disponerande av ytterligare medel under år 1918 för vidtagande av åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet;

nr 149, angående förvärvande för svenska statens räkning av den Orsa—Härjedalens järnvägsaktiebolag tillhöriga järnvägen Orsa—Sveg;

nr 150, angående vissa ändringar i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar m. m.; samt

nr 151, angående ålderstillägg åt vaktmästaren vid länsstyrelsen i Uppsala län R. S. Fredriksson.

Om krigstids-
tillägg m. m.
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.

Föredrogs ånyo särskilda utskottets utlåtande, nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidstillägg och krigstidshjälp under år 1918, åt befattningshavare i statens tjänst jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 18 januari 1918 avlåten proposition, nr 10, hade Kungl. Maj:tt föreslagit riksdagen att

a) för beredande under år 1918 av krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst i enlighet med vissa i propositionen angivna grunder

dels å tilläggsstat för år 1918 anvisa såsom förslagsanslag

under andra huvudtiteln	kronor	1,700,000
» tredje »	»	170,000
» fjärde »	»	12,930,000
» femte »	»	6,000,000
» sjätte »	»	4,000,000
» sjunde »	»	4,200,000
» åttonde »	»	4,900,000
» nionde »	»	1,100,000

dels ock medgiva, att i fråga om befattningshavare vid verk och institutioner, för vilka anslag i propositionen icke beräknats, krigstidstillägg och krigstidshjälp finge utgå av de medel, av vilka verkets eller institutionens omkostnader i övrigt bestriddes; samt

b) godkänna i propositionen föreslagna allmänna grunder för krigstidstilläggs och krigstidshjälps utgående.

I förevarande ämne hade väckts följande motioner, nämligen inom första kammaren nr 7 och 13 av herr *Gullberg*, nr 20 av herr *Widell*, nr 84 av herr *Forssman*, nr 86 av herr *Rooth*, nr 114 av herr *Söderberg* och nr 116 av herr *Clason* m. fl. samt inom andra kammaren nr 18 av herr *Bäcklund* m. fl., nr 87 av herr *Carlson* i Karlshamn, nr 163 av herr *von Sneidern*, nr 164 av herr *Lovén*, nr 229 av herr *Jönsson* i Fridhill m. fl., nr 243 av herr *Tengdahl*, nr 248 av herr *Leander* m. fl., nr 252 av herr *Thore* m. fl., nr 254 av herr *Berglund* m. fl., nr 255 av herr *Hage* m. fl., nr 257 av herr *Lindqvist* i Kosta och nr 258 av herr *Gylfe* m. fl.

Dessutom hade väckts motioner, i första kammaren nr 14 av herr *Gullberg* angående gratifikation åt befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk, nr 33 av herr *Holmquist* angående krigstidstillägg m. m. åt befattningshavare, som äro eller varit anställda hos riksdagen eller i dess verk, med flera, och nr 115 av herr *Holmquist* angående krigstidstillägg och krigstidshjälp åt distriktsveterinärer m. fl.; nr 118 av herr *Johan Ekman* angående krigstidsbidrag och krigstidshjälp åt prästmän, anställda för religionsvård utrikes åt svenska sjömän m. fl.; samt nr 117 av herr *Alexanderson* m. fl., ävensom i andra kammaren, nr 253 av herr *Holmdahl* m. fl., angående krigstidstillägg och krigstidshjälp åt lärare vid vissa av staten understödda skolor.

Utskottet hade i nu ifrågavarande utlåtande på anförda grunder hemställt,

Om krigstidstillägg m. m. åt befattningshavare i statens tjänst.
(Forts.)

I) att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition samt herrar Forssmans Rooths, Clasons m. fl:s, Carlsons i Karlshamn, von Sneiderns, Leanders m. fl:s, Thores m. fl:s, Berglunds m. fl:s, Hages m. fl:s och Gylfes m. fl:s motioner, måtte besluta, att

a) för beredande under år 1918 av krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst i enlighet med i utlåtandet angivna grunder

dels å tilläggsstat för år 1918 anvisa såsom förslagsanslag

under andra huvudtiteln	kronor 2,300,000
» tredje »	» 200,000
» fjärde »	» 17,500,000
» femte »	» 8,500,000
» sjätte »	» 5,300,000
» sjunde »	» 5,700,000
» åttonde »	» 6,500,000
» nionde »	» 1,500,000

dels ock medgiva, att i fråga om befattningshavare vid verk och institutioner, för vilka anslag härvid icke beräknats, krigstidstillägg och krigstidshjälp finge utgå av de medel, av vilka verkets eller institutionens omkostnader i övrigt bestriddes; samt

b) godkänna vissa under detta moment intagna allmänna grunder för krigstidstilläggs och krigstidshjälp utgående; .

II) att herrar Söderbergs, Jönssons i Fridhill m. fl:s och Lovéns motioner samt herr Hages m. fl:s motion, i vad den avsåge utbetalning av förskott å krigstidstillägg för år 1919, icke måtte till någon riksdagens vidare åtgärd föranleda; samt

III) att herr Clasons m. fl:s och herr Thores m. fl:s motioner, i vad de avsåge krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare i statens tjänst, samt herrar Carlsons i Karlshamn, Leanders m. fl:s, Berglunds m. fl:s, Hages m. fl:s och Gylfes m. fl:s motioner i de delar som icke blivit av utskottet tillstyrkta eller som avsågos under II) i utskottets hemställan, ävensom herrar Gullbergs, Widells Bäcklunds m. fl:s, Tengdahls och Lindqvists i Kosta ovanberörda motioner icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr Clason: Herr greve och talman, mina herrar! Det lär väl icke förundra någon, om jag såsom motionär trots utskottets enhällighet ansett mig böra taga till orda i denna fråga och detta så mycket hellre, som jag, vilket utskottet säkerligen förstår, i denna sak visst icke står ensam. Tvärtom, jag kan knappast erinra mig någon fråga från min riksdagstid, där så många anmodat mig att föra deras talan. Liksom utskottet har jag från en mängd olika orter i landet fått mottaga enträgna skrivelser och resolutioner med begäran om att jag skulle yrka en högre dyrtidshjälp, än vad

Om krigstids-
tillägg m. m.
åts befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.

(Forts.)

den kungl. propositionen innebar och vad utskottet sedan stannat vid. Ser man på dessa resolutioner, finner man genast, att de visst inte representera någon särskild klass bland statstjänstemännen, utan att de tvärtom komma från alla grupper inom tjänstemannakåren, från de lägst avlönade till de högre avlönade. Alla hava varit ense om att dyrtidshjälpen borde så avvägas, att, såsom det exempelvis heter i en av resolutionerna, »tjänstemännen icke under sitt arbete i statens värv steg för steg trängas ohjälpligt baklänges mot branten av ekonomic ruin» — man får komma ihåg, att den hjälp, som de här skola erhålla, icke kommer dem tillgodo för den största delen av den redan gångna dyrtiden — eller att, såsom det heter i en annan resolution, denna hjälp så avväges, att tjänstemännen kunna arbeta »med något mera arbetsglädje och arbetsro», »ty», såsom det heter i en tredje, »det kan icke vara till det helas båtnad, om statens tjänare sjunka ned i fattigdom och ekonomiskt beroende av andra. Ty huru skall statsmaskineriet kunna fungera väl, om de, som hava att sköta det, förlora sin arbetsglädje och sin ekonomiska självständighet».

Vad är det då de begär? Jo, i stort sett hava i dessa resolutioner begärts, att krigstidstillägget skall utgå med 50 % i stället för de av Kungl. Maj:t föreslagna 30 % eller av utskottet föreslagna 33 $\frac{1}{3}$ %, att maximum skall sättas till 2,500 kronor i stället för utskottets 2,007 kronor 50 öre, och att inkomstgränsen för krigstidshjälpen skall sättas till 5,000 kronor. Jag har i min motion stannat under dessa belopp, nämligen vid 40 % och 2,300 kronor. Kammaren finner sålunda, att min motion icke ens går så långt, som dessa stora massor av tjänstemän hava påyrkat.

Är nu denna deras eller min begäran obillig? Jag framhöll i min motion, att de däri föreslagna beloppen långt ifrån motsvarade det verkliga dyrtidstrycket, och att i själva verket den statistiska siffran för detta tryck, vilken för övrigt på anförda grunder måste anses såsom minimisiffra, och som befinner sig i ständig stegring, i början av detta år nog skulle befinnas ligga mellan 80—90 % av samtliga levnadskostnader. Nåväl, hur gestaltar sig den verkliga siffran nu? För några dagar sedan framlades en utredning i det sist utkomna häftet av Sociala meddelanden, som visar, att denna minimisiffra stigit till 92 %, således redan nu högre än den i motionen antydda siffran. Denna utredning visar vidare, att i avseende på enskilda poster, som gå in i detta huvudbelopp, ökningen är mycket större, till exempel i fråga om födo- och njutningsmedel 114 %, i fråga om bränsle och lyse 175 %, i fråga om beklädnad 150 %. Och går man till särskilda beklädnadsposter, finner man till exempel för kängor av olika slag en stegring av mellan 150—173 %, för ullstrumpor 252 %, för ylletyger 300 % och för ullgarn 500 %. Kammaren måste medge, att även om utskottet nu i några punkter gått över Kungl. Maj:ts förslag, för vilket motionärerna naturligtvis äro utskottet tacksamma, de förhöjningar, som utskottet föreslagit, och som enligt utskottets egen tabell för några få av de allra lägst avlönade skulle gå upp till omkring 64 %

men efter hand sjunka till 17 %, under sådana förhållanden verkligen stanna mycket långt under dyrtidstrycket.

Ja, då säger man och detta med rätta, att tjänstemännen också måste bära sin andel av dyrtidstrycket. Javisst, men jag hemställer dock, om de icke få bära alldeles tillräckligt, när de få bära en så hög andel däri, som de nyss antydda siffrorna verkligen betyda, nämligen skillnaden mellan vad som nu skulle ges dem och vad dyrtidstrycket faktiskt innebär.

Detta om det hela. Går jag sedan till enskilda punkter, kan jag icke heller godkänna vad utskottet i dem anført. När jag och en rad andra motionärer exempelvis hava begärt, att krigstidshjälpen, d. v. s. den del av dyrtidshjälpen, som skulle utgå till familjeförsörjare, skulle få gå upp till en gräns av 5,000 kronor, har utskottet därpå egentligen endast det svaret, att utskottet icke kan gå med på detta med hänsyn till de högst betydande kostnader, som det skulle innebära. Utskottet talar emellertid icke om, vilken denna kostnadssiffra är, men jag måste då i alla fall erinra därom, att om en sådan ökning skulle belöpa sig till höga siffror, så betyder detta endast, att just dessa höga belopp och ännu mycket mera däröver enligt utskottets mening skall bäras av tjänstemännen ensamma. Just mot dessa familjeförsörjare på gränsen mellan 4,000 och 5,000 kronor menar jag för övrigt, att utskottet skulle ha haft alldeles särskild anledning att vara välvilligt, ty just de stå ju faktiskt över den nivå, där man kan komma i åtnjutande av rabattböcker, prisnedsättningar och sådant. De komma således icke i åtnjutande av någon ändring på den vägen, som ju många andra kunna göra, utan de komma endast att drabbas av det ökade trycket, och ju större familjerna äro, dess hårdare blir trycket. När fördyringens totala belopp belöper sig till 92 % (minimisiffra) — ehuru vissa enskilda poster, som jag redan förut har betonat, faktiskt stigit mycket högre —, beror ju detta därpå, att vissa andra poster, exempelvis bostad och skatter, ha stigit mindre, och likaså därpå, att man gjort hela denna beräkning av dyrtidstrycket efter en familj, bestående av fyra personer, man, hustru och två barn. Detta synes mig nu fullt tydligt visa, att för familjeförsörjare stegringen drabbar vida hårdare, eftersom många familjer äro större, och eftersom stegringen för dem just är starkast på de poster, mat, kläder och bränsle, som ofrånkomligt växa med familjens storlek och där procentsiffrorna voro långt över 100 — mat 114, kläder 150, bränsle och lyse 175. Och just i denna grad omkring 4,000 kronor, där stiger dock faktiskt, familjetillägget inberäknat, såvitt jag förstått, den summa utskottet velat giva endast till omkring 40 % av lönebeloppen.

När utskottet sedan vill besvara den av mig påyrkade grundsatsen, att de enskilda familjetilläggen skulle i genomsnitt gå ut med 150 kronor per hustru och 75 kronor per barn, då har utskottet jämte en hänvisning till kostnaden, som emellertid icke heller här redovisats, såvitt jag kan se intet annat svar än det, att de som stå under femtusenkronorsgränsen skulle få rätt mycket. Om de hade fem

Om krigstidstillägg m. m. åt befattningshavare i statens tjänst.

(Forts.)

*Om krigstids-
tillägg m. m.
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.
(Forts.)*

barn skulle de få 525 kronor, men de som stå något över den gränsen skulle få ingenting alls. Men så blir det alltid, så snart man sätter en viss gräns, att över denna får man intet. Jag är för övrigt fullt säker om att så pass stor är solidariteten hos statstjänstemännen, att de som stå över gränsen sannerligen icke skulle klaga däröver eller missunna dem som stå under den, att få denna förhöjning. Statstjänstemännen själva ha ju begärt detta och pekat på denna gräns, både de som stå över och de som stå under gränsen. Även här är naturligtvis förhållandet det, som jag nyss påpekade, att ju högre anslagssummor utskottet beräknar, att ett visst tillägg skulle medföra, om det antoges, dess högre visar sig därmed just det belopp vara, som man lägger på statstjänstemännens egna skuldror.

Nu förstår jag mycket väl, att utskottet med sin återhållsamhet har menat sig främja statens intresse. Jag är emellertid övertygad om att utskottet tagit miste däri, ty vill man ha ett gott arbete utfört, så måste man se till, att man betalar arbetarna ordentligt. Och jag undrar om utskottet från de arbeten i enskild tjänst, som här kunna vara jämförliga, där det varit fråga om att verkligen förskaffa sig en förstklassig arbetsprodukt, skulle kunna påvisa många fall, där dyrtidstilläggen ha blivit så pass begränsade, som utskottet här vill bestå. De siffror, som man oupphörligt ser offentliggjorda från enskilda verk och institutioner, peka på någonting helt annat.

Men vad betyder då utskottets ståndpunkt? Jo, såvitt jag kan förstå, ingenting annat än att man handlar så, att man kommer att driva bort de bästa arbetarna från staten eller också, att man låter dem arbeta under sådana förhållanden, att arbetets kvalitet försämras. Vad det sista angår — hur skall det vara möjligt att arbeta med full arbetsglädje och med därav följande arbetsintensitet och effektivitet, om man för sig och sin familj ständigt skall kämpa med det allt uppslukande dyrtidstrycket, tvingas till umbäranden, bisysselsättningar o. s. v. o. s. v. Arbetskraften försvagas ovillkorligen, och staten får därigenom lida. Eller också driver man, som jag sade, bort de bästa krafterna. Jag känner ett bland de mindre verken, med ett mycket ringa antal tjänstemän, där på nyåret ett par yngre, ehuru mycket, mycket dugliga, extra ordinarie tjänstemän kommo in till chefen och begärde att få lämna verket. Då han tog kändedom om skälen därtill, befanns det, att man hade erbiudit dem anställning i enskild tjänst med löneförmåner, som åtskilligt överstego chefens egna löneförmåner. Liknande äro förhållandena på icke så få andra håll. Allt detta dessutom i en tid, då statens arbetsuppgifter växa och framförallt de krävande statsuppgifterna växa alltmer och mer.

Vi tala här i kammaren och utom den icke så sällan om åtskilliga nya statsuppgifter, vi tala om och tänka på kommissioner o. s. v., som vi mena ha begått misstag, visat sig oförståndiga i det ena eller det andra stycket och därigenom ha kostat staten och de enskilda oerhörda summor. Men samtidigt sätta vi avlöningen åt de ordinarie statstjänstemännen så, att de bästa krafterna alltmera drivas att lämna statstjänsten eller att från början icke söka sig in i statstjän-

sten utan vända sig till enskilda banor. Enligt min uppfattning är icke ens ur hushållningssynpunkt detta klokt.

Jag skulle under sådana förhållanden givetvis, ehuru jag som sagt naturligtvis är tacksam för de förhöjningar i Kungl. Maj:ts förslag, som utskottet med ledning bland annat av min motion har tillstyrkt, helst vilja yrka bifall till min motion. Om jag emellertid underlåter det, beror det endast därpå, att utskottets förslag enligt vad som uppgivits tillkommit genom någon slags kompromiss, och det har sagts mig, att en rubbning skulle kunna riskera det hela. Jag underlåter således att här framställa något direkt yrkande, men jag har velat yttra detta för att framhålla som min bestämda övertygelse, att icke gagnar det svenska statens arbetsuppgifter, om svenska riksdagen ställer sig på en sådan ståndpunkt

*Om krigstids-
tillägg m. m.
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.
(Porta.)*

Herr statsrådet THORSSON: Herr greve och talman! Det utskottsbetänkande, som nu föreligger till kammarans prövning, avviker i högst väsentlig grad från de slutsiffror, vilka innehållas i Kungl. Maj:ts proposition. Jag har därför anhålit att få säga några ord vid behandlingen av detta ärende.

Genast vill jag då tillkännagiva, att regeringen naturligtvis icke kan ha något att invända emot att riksdagens kamrar höja ett anslag av sådan beskaffenhet som detta, varigenom statens tjänstemän och befattningshavare erhålla en inkomst, som överstiger det belopp regeringen avsett. Jag vill endast säga, att vid behandlingen av detta ärende regeringen hade att taga hänsyn till en mångfald andra krav, som också trängdes om plats på budgeten. Jag vill även samtidigt säga, att det beslut, som nu fattas, icke enbart innebär ett ståndpunkttagande till denna fråga för år 1918, utan måste i sig innebära ett ståndpunkttagande till densamma även för 1919, därför att det är uteslutet att tänka sig, att man till nästa års riksdag skulle kunna framkomma med ett förslag, vilket skulle kräva mindre anslag än det nu föreliggande, och man kan ifrågasätta, huruvida detta icke gäller även för år 1920. Således tar riksdagen här ståndpunkt till en fråga, som har jämförelsevis vittgående konsekvenser.

Med fullt uppskattande av de synpunkter, som anförts av den siste ärade talaren, måste jag dock draga ut konsekvenserna av detta och säga, att det ju icke enbart är statens tjänare, som beröras av denna tids ekonomiska tryck, utan det finnes en hel mängd andra samhällsmedlemmar, som icke ha vare sig sin ålderdom tryggad eller en säker utkomst under sin arbetskrafts dagar, utan äro i ännu högre grad berörda av växlingarna i livet, och vid ett avgörande av en fråga som denna måste var och en, som har att taga ställning till dessa spörsmål, även tänka på dem. Jag finner mig därför, i den ställning jag har, tvungen att fästa riksdagens uppmärksamhet på att vi ha att emotse avsevärda ansiagskrav på grund av den arbetslöshet, som kan befaras. Det skulle vara oriktigt av mig att vid behandlingen av denna fråga skjuta det spörsmålet å sido, och jag har därför ansett det vara min skyldighet att föra detta ärende på tal. Vi ha hittills lyckats reda den saken ganska bra och sluppit

*Om krigstids-
tillägg m. m.
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.*

(Forts.)

att härför använda några avsevärdare belopp, men allt tyder på att arbetslösheten kan bli omfattande. Härigenom minskas också statens inkomster, och man måste söka efter nya skattekällor, som icke direkt stå i så livlig kontakt med industriens fortgång m. m. Det är ganska naturligt, att regeringen vid uppgörandet av det förslag, som nu föreligger till riksdagens prövning, icke kunnat lämna dessa synpunkter ur räkningen, och jag skulle därför vilja säga till alla dem, som dels i pressen, dels å möten uttalat synnerligen starka ord om Kungl. Maj:ts förslag till dyrtidsreglering, att det ju varit nödvändigt att taga den av mig nu sist antydda omständigheten i beräkning. Och det är detta, som gjort, att anslaget icke kunnat ställas till högre belopp än omkring 75 miljoner kronor.

Nu har utskottet ökat detta anslag med ytterligare omkring tjugusex och en halv miljoner kronor, och jag vill återigen understryka, att jag icke kan ha någon som helst anledning att missunna statens tjänare den förbättring i deras ekonomiska ställning, som denna ökning innebär, men jag måste framhålla de förpliktelser, som följa med detta även mot sådana medborgare inom landet, som icke ha statstjänst, men vilka komma i ekonomisk misär på grund av omständigheter, på vilka den enskilde medborgaren icke kan inverka.

Jag skall icke längre upptaga kammarens tid med den fråga, som här föreligger. Jag har endast velat med dessa ord fästa uppmärksamheten på konsekvenserna och vill sluta med den förklaring, att regeringen naturligtvis med tillfredsställelse hälsar, om riksdagens ledamöter bifala det av utskottet framlagda förslaget, och hoppas att, när övriga förslag, som anknyta sig till dyrtiden, komma före, man även då i lika hög grad har att påvänta riksdagens förståelse för de krav, som framställas.

Herr W r a n g e l: Herr greve och talman! Till en början ber jag att få uttala mitt erkännande över det föreliggande utlåtandet från det särskilda utskottet. Såvitt jag kan finna, fyller det i allt väsentligt alla rimliga krav, som man kan ställa på ett sådant förslag. Det har gått utöver vad Kungl. Maj:t äskat, men utskottet har dock icke på långt när kunnat gå så långt, som många enskilda önskat och ansett sig ha fog för att önska. Hindren därför känna vi, och jag finner dem vara fullt bärande. Jag vet emellertid av egen erfarenhet, då jag förra året hade äran tillhöra det särskilda utskott, som behandlade samma sak, hur svårt det är att i alla hänseenden avmäta krigstidstillägg och krigstidshjälp fullt rättvist. Även årets särskilda utskott har icke alldeles lyckats härutinnan.

Särskilt finner jag det anmärkningsvärt, att utskottet föreslagit en bestämmelse, som alls icke förekommer i Kungl. Maj:ts proposition och som icke heller har motsvarighet i förra årets bestämmelser, nämligen den bestämmelse, som är inrymd i tredje punkten av 14 §, vilken säger, att från åtnjutande av såväl krigstidstillägg som krigstidshjälp enligt här angivna grunder, undantagas »befattningshavare, som — oavsett pension, pensionstillägg och understöd enligt lagen om allmän pensionsförsäkring den 30 juni 1913 — vid årets

ingång ägde åtnjuta pension eller därmed jämförligt årligt understöd av statsmedel eller från någon av staten understödd pensionsanstalt».

Denna bestämmelse har utskottet som sagt föreslagit på egen hand. Det finns icke ens någon motionär, som framkommit med liknande förslag, och motiven till förslaget äro synnerligen magra. Överst på sid. 54 står: »Befattningshavare, som — oavsett pension, pensionstillägg och understöd enligt lagen om allmän pensionsförsäkring den 30 juni 1913 — vid årets ingång ägde åtnjuta pension eller därmed jämförligt årligt understöd av statsmedel eller från någon av staten understödd pensionsanstalt, bör enligt utskottets åsikt undantagas från åtnjutande av såväl krigstidstillägg som krigstidshjälp enligt här angivna grunder.» Icke ett ord vidare för att motivera detta nya tillägg!

Det torde icke kunna förnekas, att den nyhet, som här införts, medför ganska betänkliga konsekvenser, vilka åtminstone för ett ganska stort antal pensionärer komma att kännas mycket betungande, ja, man skulle till och med kunna säga orättvisa. Det ges särskilt många befattningshavare, som ha ganska små pensioner, men som kommit i åtnjutande av befattningar, som ge dem en jämförelsevis anständig utkomst. De få nu, om detta fastställs, krigstidstillägg endast på pensionen under det att de som icke ha pension, men vilkas sammanlagda årsinkomst är betydligt större än dessas, få krigstidstillägg till ganska avsevärt belopp. Jag tänker särskilt på rullföringsbefälhavare och deras biträden, på en del pensionerade underofficerare vid marinen och dessutom på många änkor, som åtnjuta en liten pension, men som sedermera fått statstjänst. Följden av detta blir, att de komma i åtnjutande av ett mycket ringa krigstidstillägg. Ja, det kan till och med gå så långt, att en pensionär enligt denna bestämmelse får lägre krigstidstillägg i år, än han hade i fjol.

Jag kan för min del icke finna detta vara rättvist och jag tror icke heller, att det kan vara förenligt med de principer, som utskottet i övriga fall tillämpat. Jag skulle därför för min del helst önskat, att hela detta tillägg, punkt 3 i § 14, hade utgått; men det skulle då ha den påföljden, att för innevarande år liksom fallet var förra året krigstidstillägg skulle utbetalas såväl på pensionen som på lön eller arvode. Förra året begränsades beloppet, men så är icke gjort i år. Ja, man skulle då kunna tänka sig en annan utväg, att man i § 3 och § 8 gjorde en motsvarande begränsning, som där är gjord för personer, som ha två eller flera befattningar, nämligen att krigstidstillägg till sådana personer utgår endast för en av dessa befattningar, närmare bestämt för den, som medför den högsta inkomsten. Det har tyckts mig, som om det skulle kunna hava varit synnerligen tillämpligt även i fråga om pensionärer, som tillika äro befattningshavare, så att för dem krigstidstillägg skulle utgå på den inkomst, som vore högst.

Men även om detta möjligen skulle kunna låta sig göra i fråga om § 3, således beträffande befattningshavare, som innehava stadigvarande befattning, så ställer sig frågan mycket mera invecklad, när

Om krigstidstillägg m. m. åt befattningshavare i statens tjänst.

(Forts.)

*Om krigstids-
tillägg m. m.
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.
(Forts.)*

man kommer till § 8, som talar om extra ordinarie befattningshavare. Jag har förvissat mig om att det skulle möta hart när oöverstigliga svårigheter, om man i fråga om denna paragraf skulle införa en motsvarande bestämmelse, i ty att man kanske den ena månaden skulle beräkna krigstidstillägg på pensionen och den andra månaden kanske tvärtom.

Nå lösningen skulle då kunna bli helt enkelt den, att man endast ströke punkt 3 i § 14 och förhållandet bleve då i det närmaste sådant som i fjol. Men här har man icke föreslagit någon sådan begränsning som det var i fjol, och så vitt jag kunnat finna, är det icke någon utsikt, att riksdagen skulle kunna gå med på att helt och hållet stryka detta av utskottet gjorda tillägg.

Under sådant förhållande nödgas jag inskränka mig till att göra en vördsam hemställan, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa en utredning i frågan och till nästa års riksdag inkomma med förslag till retroaktivt utbetalande av krigstidstillägg för innevarande år åt de pensionärer, som äro befattningshavare och som anses rättvisligen böra komma i åtnjutande av högre tillägg, än det nu föreliggande förslaget medger. Jag vill i sådant hänseende hänvisa till bestämmelsen i det föreliggande förslagens § 12, där även en dylik retroaktiv utbetalning föreslås.

Då jag icke kunnat finna någon utsikt att här åstadkomma rättelse i den anda, som jag funnit önskelig, har jag, herr greve och talman, icke något annat att göra än att uttala den nyss uttryckta förhoppningen. För övrigt har jag, som sagt, icke något yrkande.

Herr Ericsson, A aby: Herr greve och talman, mina herrar! Jag kan tyvärr icke uttala samma belåtenhet med det resultat, vartill utskottet kommit, som den föregående ärade talaren. Jag är förvissad om att man i ofantligt många statstjänstemäns hem med oro och undran avvaktade den kungl. propositionen, innan den kom på riksdagens bord, och jag är också förvissad om att, när den så kom, den innebar en gäckelse. Inom få svenska hem hade för visso trycket av dyrtiden, såsom den förste ärade talaren anförde, känts så tungt som just bland statstjänarna. Industriidkarna gjorde sina förtjänster, köpmännen sina, och ehuru lantmännens yrke och näring hårt beskars av statsmakterna, hade de dock möjlighet att hålla sin levnadsstandard något så när oförändrad, men för tjänstemännen med kontanta löner ställde det sig i allra högsta grad svårt. Vi hava hört, att en fackman på detta område beräknat, att med de förändringar, som inträtt, en inkomst på 13,000 kronor efter nuvarande priser endast betyder en inkomst på 5,200 kronor.

Under sådana förhållanden var det med en viss tillfredsställelse, som man mottog den Clasonska motionen. Men när sedermera utskottets förslag kom, fann man, att denna motion icke vunnit det beaktande, som jag och många med mig hoppats. Jag är förvissad om att herrar ledamöter i utskottet av det parti jag har äran tillhöra kämpat så mycket de kunnat för denna motion, men den

har strandat på motståndet från vänstern. Det synes mig ganska betecknande, att så är fallet. Från detta håll saknar man aldrig penningar, när det gäller att högt avlöna kroppsarbetarna, och från statsrådsbanken hörde vi nyss en varnande röst mot att giva stats-tjänarna, de högre avlönade, de mera bildade, de mera kunniga, ett välförtjänt dyrtidstillägg, därför att man väntar stora nya anslagskrav, återigen till kroppsarbetarna. Min ställning är den: giv kroppsarbetaren vad han förtjänar, men giv också åt statens ämbets- och tjänstemän, vad de behöva för sin levnadsstandard! Det synes mig, som om det låge något upprörande i dessa, jag vågar säga, det demokratiska genombrottets mest signifikativa foljder, att just de statens ämbets- och tjänstemän, vilka innehava de viktigaste posterna i samhället och vilka under långa år genom studier vid skolor och akademier gjort sig bekväma och dugliga just för dessa ämbeten — att de alltid skola vara de, som minst omhuldas från statsmakternas sida.

*Om krigstids-
tillägg m. m.
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.*

(Forts.)

Jag vet ju, att det resultat, vartill utskottet kommit, är en kompromiss, och jag är alltför gammal riksdagsman för att icke veta, att det är omöjligt att röra en enda sten i den mosaik, som ett sådant kompromissbeslut bildar. Hur gärna jag än ville det, anser jag mig därför icke böra yrka bifall till den Clasonska motionen, utan får åtnöja mig med att till protokollet hava fått uttala denna min mening.

Herr Bergqvist: Herr greve och talman! Det är närmast en detalj i lagförslaget, som föranlett mig att begära ordet. Ordalydelsen i § 1 mom. 3 har väckt min uppmärksamhet. Det heter där bland annat: »En var till krigstidstillägg enligt mom. 1 berättigad befattningshavare — — — som vid årets början innehade stadigvarande anställning — — —, äger dessutom uppbära krigstidstillägg med 365 kronor.» Ett villkor för erhållande av krigstidstillägg är alltså, att vederbörande redan vid årets början innehaft förordnande på stadigvarande anställning. Emellertid råder beträffande vissa extraordinarie ämneslärare vid de allmänna läroverken och en del andra läroanstalter på många håll den praxis, att de förordnas för endast en termin i sänder, och att förordnandet för vårterminen meddelas först ett stycke in i januari månad. Efter lagens ordalydelse skulle den, som på detta sätt fått sitt förordnande, vara utesluten från erhållande av krigstidstillägg, oaktat han tjänstgör hela terminen eller kanske hela läsåret.

Jag tillåter mig meddela, hur det i sådant avseende skulle ställa sig för innevarande termin. Enligt upplysningar, som meddelats från läroverksöverstyrelsen, äro för denna vårtermin anställda 35 extraordinarie lärare vid de allmänna läroverken. Av dessa hava 6 erhållit sitt förordnande under 1917, men 29 hava fått det först i januari 1918. Dessa sistnämnda 29 lärare skulle sålunda icke kunna få krigstidstillägg, oaktat deras tjänstgöring har samma omfattning som de övriga 6 omnämnda lärarnas.

En motsvarande bestämmelse finnes också rörande krigstids-

Om krigstidstillägg m. m. åt befattningshavare i statens tjänst.

(Forts.)

hjälp i § 9, tredje stycket, där det heter: »till sådana i statens tjänst anställda icke-ordinarie befattningshavare, arméns och marinens manskap inbegripet, som *den 1 januari 1918* innehade och omedelbart dessförinnan under minst sex månader vid statsinstitution innehaft stadigvarande anställning med en daglig arbetstid» etc. I det fall, att en extraordinarie lärare eljest vore för sin familj berättigad till krigstidshjälp, skulle han på grund av denna bestämmelse icke kunna få sådan för år 1918, såvitt han icke haft förordnande redan den 1 januari.

Sannolikt är det icke förslaget mening, att en sådan skillnad skall råda. Men jag har icke kunnat i motiveringen finna någonting, som giver lösning på saken. Då framställer sig den frågan, vad som är att göra för att förebygga osäkerhet och trassel i det fall jag nu omnämnt. Närmast till hands låge väl dock att yrka återremiss till utskottet i dessa punkter. Jag vill dock icke nu göra detta, utan ber få hemställa till utskottets ledamöter i kammaren, huruvida de icke ville göra något förtydligande uttalande, hur de tänkt sig saken, och kanske föranleda kammaren att antaga något tillägg, som undanröjer ifrågavarande brist i förslaget avfattning.

Herr Ström: Herr talman! Jag har begärt ordet för att till en början uttrycka min uppfattning om hela det föreliggande förslaget. Jag kan icke undgå att uttala det omdömet, att detta utskotts-betänkande är en kompromiss, som bär kompromissens alla fel och endast i mycket ringa grad kompromissens eventuella förtjänster. Man kan faktiskt icke komma till någon annan uppfattning, än att här de fattigare av statens tjänstemän till stor del icke blivit tillgodosedda i den grad, som skulle ha varit önskvärt. Särskilt gäller detta de fattigare pensionärerna och efterlevande samt en hel rad av anställda i ämbetsverk, som sysselsätta en mycket talrik personal av lägre befattningshavare. Postverket, telegrafverket och statens järnvägar samt en rad av sådana verk med en talrik personal synas mig i ganska väsentlig mån icke hava blivit tillgodosedda i den utsträckning, som dyrtiden krävt.

När därför herr Aaby Ericsson, förklarar, att det är de högre ämbetsmännen, som hava blivit missgynnade på de lägre befattningshavarnas bekostnad, så står jag häpen, hur man kan komma fram med ett sådant påstående. Här föreligger på sidan 57 i utskottets betänkande en normaltabel från kammarrätten, som utvisar, att en president med 12,000 kronors lön skulle få ett krigstidstillägg av 2,000 kronor, under det att en vaktmästare med 1,200 eller i bästa fall 1,400 kronor i lön skulle få mellan 700 och 800 kronors krigstidstillägg. Om man nu betänker, hur jämförelsevis mycket lättare det ändå måste vara att leva på en lön av 12,000 kronor, även med hänsyn tagen till en presidents högre levnadsstandard, än att kunna leva på något över 2,000 kronor, som det skulle bli för en vaktmästare med detta krigstidstillägg, måste man finna det högst egendomligt, att en president med 12,000 kronors lön fått ett vida högre krigs-

tidstillägg än en vaktmästare, som har en så oerhört liten lön. Även med det krigstidstillägg, som vaktmästaren får, kommer han icke upp högre än till något över 2,000 kronor eller vad den välavlönade presidenten fick i dyrtidstillägg. Om man då betänker, att hyran för två rum och kök, alltså endast kostnaden för bostad, för närvarande i Stockholm är omkring 700 å 800 kronor, förstår man, vilken oerhört liten inkomst att leva på som beredes en i statens verk anställd vaktmästare. Jag finner sålunda i motsats till herr Aaby Ericsson, att utskottet alldeles oskäligt gynnat de högre befattningshavarna på de lägre befattningshavarnas bekostnad. Jag anser, att man icke borde hava beviljat några som helst kristidstillägg åt tjänstemän med 5- å 6,000 kronors lön och därutöver, helst som dessa tjänstemän ofta hava inbringande bisysslor och en kort arbetstid. Man skulle i stället hava använt vad som blivit över till att höja de allra fattigaste, de lägst avlönades ställning. Jag förstår icke, hur ett utskott, där i alla fall vänstern haft majoriteten och där det sitter många socialdemokrater, har kunnat komma till ett ur demokratisk synpunkt så synnerligen klen resultat. Vi vänstersocialister kunna icke gilla detta.

Herr Aaby Ericsson yttrade vidare, att det i allmänhet visas en alltför stor och oberättigad omsorg om de kroppsarbetande klasserna till förfång för de övriga. Men samtidigt framhöll han, att under dessa krigstider industridkarna tjänat bra med pengar, och köpmännen ävenledes tjänat bra med pengar. Storbönderna och godsägarna ha icke heller varit alldeles utan förtjänst. Jag förstår, att herr Aaby Ericsson i alla fall ansåg, att dessa senare hade det något sämre ställt än de övriga kategorierna — det kan väl icke bero på att han själv tillhör denna sämre ställda klass? Sedan nämnde han ingenting om de kroppsarbetande klasserna, utan ansåg, att den klass, som nu närmast borde komma i fråga, vore de högre tjänstemännen. Jag har en helt annan uppfattning. Det synes mig, som om det borde vara så, att när nu dessa andra klasser på grund av omsändigheternas makt även under krigstidsförhållandena hava blivit så väl gynnade och tillgodosedda, man borde göra allt för att närmast befordrade kroppsarbetande klassernas och med dem jämförliga grupperns berättigade intressen.

Jag kan icke neka till att när jag hörde herr Clasons anförande här, jag nästan satt och tänkte, att herr Nils Persson från Malmö sannolikt skulle varit mycket belåten, om han haft herr Clason med vid en underhandling med arbetsgivarna, om herr Clason hållit ungefär samma tal, som han här höll för de högre statstjänarna, till förmån för murarna gentemot till exempel herr von Sydow, vilken vid en sådan underhandling företräder arbetsgivarnas intressen. Ty detta anförande var verkligen synnerligen förträffligt, och jag skulle vilja rekommendera arbetarnas förtroendemän att taga med sig det stenografiska referatet av herr Clasons tal till förhandlingar, som komma att föras med arbetsgivarna rörande ökade löner åt arbetarna. Jag kan också till stor del instämma i detta herr Clasons anförande vad dess allmänna läggning angår. Jag anser, att vad han sade om att arbetskraften måste belatas bra, är mycket berättigat, men fram-

*Om krigstids-
tillägg m. m.
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.*

(Forts.)

förrallt äro dessa synpunkter berättigade med hänsyn till arbetarnas ställning.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har målat upp för oss en kommande brydsam tid med arbetslöshet och svårigheter, som komma att ställa stora krav på statskassan. Då få vi ju ytterligare tillfälle att pröva den välvilja, som nu strömmar vissa kategorier av anställda och arbetande personal till mötes från denna kammare. Jag vill liksom herr statsrådet hoppas, att man också då från denna kammare skall kunna motse ett tillmötesgående, även om det kommer att medföra ökade skatter på inkomst och förmögenhet. Det är emellertid en sak, som icke av herr statsrådet påpekades, men som jag skulle vilja framhålla, vilken kan bidraga till att lätta dessa kommande ekonomiska svårigheter för staten, utan att man i alltför hög grad behöver tillgripa skattevägen — åtminstone icke några indirekta skatter — och det vore, om man kunde börja att, i någon liten grad åtminstone realisera en programpunkt, som lyder: »successiv minskning av militärbördorna fram mot avvärning», och vilken ej bör vara alldeles obekant för finansministern. Om man kunde göra det, skulle man kunna vinna högst avsevärda besparingar för statskassan. Därigenom skulle man kunna bereda arbetarklassen ökade lättnader i dyrtidstrycket och bostadsfrågan, och särskilt skulle man kunna för ett kommande år bereda möjlighet att tillgodose de kostnader, som en arbetslöshet kommer att draga med sig för staten.

Jag har till slut en särskild sak att påpeka. I § 7 i detta betänkande, vilken handlar om krigstidstillägg åt andra befattningshavare än dem, som äro på ordinarie stat, beröres en fråga, som mycket ivrigt sysselsätter stora delar av i statens tjänst anställda arbetaregrupper. Dessa hava i betänkandet fått en ställning, som icke kan vara tillfredsställande, och som de själva anse för i högsta grad otillfredsställande. I detta ämne föreligga, särskilt från vänster-socialistiskt håll, motioner för att få ifrågavarande anställdas sak på ett gynnsammare plan, men utskottet har icke ansett sig kunna taga hänsyn till dem. Så har herr Hage m. fl. motionerat, att det skall bestämmas, att till annan befattningshavare skall utgå »krigstidstillägg med sådant belopp, att befattningshavarens sammanlagda årsinkomst av tjänsten inklusive krigstidstillägg fullt svarar mot sammanlagda avlöningsförmåner inklusive krigstidstillägg, som under år 1918 i allmänhet utgår till motsvarande slag av befattningshavare i ordinarie tjänst och med samma anställningstid eller, om motsvarande tjänst ej finnes på ordinarie stat, till ordinarie befattningshavare, som kan anses inneha befattning i motsvarande ställning och med avseende på anställningstid och övriga omständigheter kan anses ungefärligen likställd med resp. ej ordinarie befattningshavare». Detta förslag har man emellertid icke ansett sig kunna acceptera, och utskottet hänvisar endast till vad redan det särskilda utskottet vid 1917 års riksdag härutinnan uttalade. I detta uttalande, som av årets särskilda utskott återupprepas, säges: »Från vissa grupper av stats-tjänarna har förspotts oro för möjligheten att de förvaltande myndigheterna skulle av de tämligen allmänt hållna bestämmelserna i § 7

av Kungl. Maj:ts förslag finna sig förhindrade att bevilja krigstidstillägg åt icke-ordinarie befattningshavare, som efter ingången av augusti månad 1914 fått sina avlöningar i större eller mindre mån höjda. Inom utskottet har fördenskull dryftats frågan, huruvida åt föreskrifterna i denna § skulle kunna givas en mera bestämd form, så att det tydligt framginge, om och i vad mån dylika befattningshavare vore berättigade till krigstidstillägg.» Men så kommer det: »Sådant har emellertid visat sig möta stora svårigheter, enär ifrågasvarande befattningshavares avlöning bestämmes av den myndighet, hos vilken de äro anställda, och ej heller lämpligen torde kunna bestämmas i annan ordning.» Det är högst egendomligt, att man med ett så allmänt hållet uttalande utan närmare motivering avfärdar en så utomordentligt viktig och talrik grupp av statsanställda, som det här är fråga om. I någon mån försöker utskottet att förtaga intrycket av denna avvisande hållning genom att fortsätta: »Det kan vid sådant förhållande icke låta sig göra, att någon annan än samma myndighet föreskrefve, om eller i vad mån en av myndigheten bestämd avlöning — i ett mycket stort antal fall utgående enligt ackord — borde ökas genom krigstidstillägg. Avgörandet jämväl härutinnan måste nog ligga hos myndigheten, och utskottet anser sig endast kunna uttala sin bestämda förvissning, att den vidsträckta befoget, som paragrafen giver myndigheterna, skall av dessa brukas på ett sådant sätt, att befattningshavarna i fråga icke må finna giltig anledning till missnöje.» Det är en allmän och högst platonisk önskan, som icke förpliktar till något särskilt. Årets utskott har emellertid vidtagit en obetydlig förbättring, i det att utskottet utbytt ett ord mot ett annat. Utskottet säger nämligen: »Utskottet, som understryker och åberopar detta uttalande, vill härtill göra det tillägg, att, enär det vid avlönings utbetalande enligt ackord ibland torde möta avsevärda svårigheter att finna en lämplig norm för beräkning av krigstidstillägg, vederbörande i dylika fall böra tillse, att ackordsuppgörelserna tillförsäkra befattningshavarna en avlöning, motsvarande vad som, inberäknat krigstidstillägg, tillgodokommer med dem jämförliga, efter andra grunder avlönade befattningshavare. Utskottet anser sig därjämte böra framhålla, att bestämmelserna ingalunda åsyfta att från åtnjutande av det s. k. grundbeloppet generellt utestänga någon grupp av befattningshavare med stadigvarande anställning av den i mom. a) angivna beskaffenhet», och utskottet föreslår därför, att ordet »må» utbytes mot ordet »skall» i § 7, där det heter: »Till andra befattningshavare i statens tjänst *skall*» utgå så och så stort krigstidstillägg. Men verkan av denna förbättring förtages likväl därav, att det därefter i fortsättningen heter, att detta krigstidstillägg skall utgå, »*därest* och i den mån myndigheten — — anser sådant av omständigheterna påkallat». *Därest* alltså myndigheterna anse det påkallat: man borttager sålunda här vad man förut givit genom att ändra ordet »må» till »skall». Jag tror, att detta kommer att väcka mycket bekymmer hos stora delar av dessa arbetarkategorier. Jag har från en av dessa arbetargrupper, svenska elektriska arbetarförbundets avdelning vid Älvkarleby kraftverkssta-

Om krigstidstillägg m. m. åt befattningshavare i statens tjänst.

(Forts.)

Om krigstids-
tillägg m. m.
åt befattnings-
havare i stu-
tens tjänst.
(Forts.)

tion, mottagit en skrivelse, däri man framhåller och påpekar detta. Det sägs där bland annat — det rör personalen vid vattenfallsverket: »Vår månadsavlönning är likställd med ordinarie i statens järnvägarstjänst, och vi äro antagna såvitt vi kan förstå även på livslid, varav följer, att vi kan fortsätta arbetet i statens tjänst från år till år, oavsett att vi ej bliva ordinarie anställda. Därför så anser vi rätt och skäligt att komma i åtnjutande av samma hjälp som tjänstemän vid övriga statens institutioner, och att arbetarepartiets representanter bevaka vår absoluta rätt och våra intressen, så att vi ej bli en kår som ingen hjälp får. för dyrtiden är lika hemsk för oss alla.»

Jag vill uttrycka den förhoppningen, att då herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, som ju känner till också dessa arbetarkategoriernas ställning, längre fram kommer att taga del av vederbörande myndigheters beslut, han måtte med all kraft verka för att dessa befattningshavare, som icke stå på ordinarie stat, måtte få sin rätt i hel och full utsträckning och icke bliva satta på något slags lägre plan med en osäkrare ställning, ty hela deras ställning är i och för sig osäkrare än de övrigas, och därför böra de ju icke få en osäkrare ställning även i fråga om detta krigstidstillägg.

Herr statsrådet Thorsson: Herr greve och talman! Med anledning av general Wrangels önskan att regeringen måtte taga under övervägande möjligheten av att till nästkommande riksdag inkomma med förslag, varigenom de grupper, som i nu föreliggande förslag behandlas i § 14, skulle kunna hänföras under bestämmelserna i § 3 och därigenom få ett eventuellt förhöjt belopp sig tillgodoräknat retroaktivt, vill jag säga, att det naturligtvis är svårt att utan vidare förklara, att man är beredd att göra detta. Jag vill emellertid lova att, om jag får med denna sak vidare att göra, upptaga detta spörsmål till noggrann prövning. Jag erkänner, att det ju kan inträffa, att personer i en rätt svag ekonomisk ställning som hava en liten pension och dessutom en mindre inkomst i form av arvode, vilken senare kan tänkas överstiga pensionens belopp. Det kan inträffa sådana fall, då det kan vara berättigat att man räknar denna grupp efter samma grunder, som man uppställer i § 3. Men jag måste förbehålla mig rätt att, såvitt på mig ankommer, närmare pröva saken; dock vill jag lova att göra den med välvilja.

Jag måste vidare säga ett par ord i anledning av herr Aaby Ericssons anförande. Han klandrade, såvitt jag förstod honom rätt, den föreliggande propositionen ur den synpunkten, att avvågan det av de belopp, som skulle utgått till de olika statstjänarna, icke skett så, att statstjänarna erhöle sina bidrag i enlighet med vad rättvisa och billighet måste anses föreskriva. Han riktade sig särskilt mot att de kroppsarbetande klassernas intressen bättre tillgodosetts än de högre ställda statstjänstemännens. Jag måste då — utan att ingå i någon debatt med honom om det rättmätiga i att det finnes en avsevärd skillnad i inkomst mellan olika samhällsmedborgare — säga den högt värderade talaren, att man icke vid lindrandet av en tillfäl-

lig dyrtid sådan som denna kan bygga på de principer, han tycktes göra sig till målsman för.

Vad är det egentligen, som har sligit mest? Jo, det är naturligtvis det, som människorna behöva till sitt *oundgängliga livsuppehälle*. Det är mat — det konstaterade den första talaren — det är hyror och det är andra oundgängliga förnödenheter. Om jag går ut från, huru mycket en inkomstagare procentuellt förbrukar av sin årsinkomst för att tillfredsställa sina oundgängliga behov, så måste jag säga mig, att inkomstagare, som hava mellan 6,000 och 20,000 kronors inkomst, icke förbruka procentuellt så mycket av sina löner för sitt livsuppehälle, som de inkomstagare måste förbruka, vars inkomst ligger mellan 1,000 och 5,000 kronor. Om detta påstående är riktigt, måste givetvis procentuellt ett större bidrag lämnas till de lägre befattningshavarna än till de högre, och det är den tankegången, som är följd i den föreliggande propositionen. Jag tror därför, att den försökt på ett rättvist sätt tillgodose de stegrade krav, som måste ställas med hänsyn till de olika inkomstagarna.

Sedan ber jag att få säga några ord med anledning av vad den ärade talaren anförde, i anledning av vad jag i mitt första anförande antydde, att det komme att ställas krav också från de icke statsanställda kroppsarbetarne. Det är riktigt. Men jag skulle vilja ställa en samvetsfråga till den högt värderade talaren: Är t. ex. arbetslöshetsunderstödet ett spörsmål, som enbart kan betraktas vara den kroppsarbetande klassens egna intresse? Är det icke ett samhällsintresse så stort som något, att samhället såsom sådant träder till och sörjer för att det kapital, som ligger representerat i kroppsarbetarnas arbetskraft icke genom långvarig arbetslöshet och därav följande nöd och elände undergräves på sådant sätt, att det blir en fullständig samhällsolycka? Man kan icke se på denna fråga så ensidigt som den högt värderade talaren tycktes göra. Jag vågar hysa den uppfattningen, att det är och måste förbliva att vitalt samhällsintresse, i tider sådana som dessa, att från det allmännas sida understöda samhällsmedlemmar, som utan eget förvållande råka i en prekär situation. Det arbetslöshetsunderstöd, som hittills, utgått, utgår icke i större omfattning än det dyrtidstillägg, som här nu diskuteras och som skulle utgå till deras kamrater i statstjänareställning. Vid sådant förhållande tror jag det är riktigt, att vid behandlingen av denna fråga även den synpunkten föres fram till begrundande.

Herr Trygger: Jag skall icke upptaga kammarens tid länge. Jag vill endast till protokollet uttala, att jag blev ganska beklämd, när jag såg den kungl. propositionen, ty jag fick det intrycket, att man icke på långt när tillräckligt tillgodosett ämbetsmännen och övriga statsfunktionärer. Emellertid, nu har från statsrådsbanken gjorts gällande såsom stöd för det kungl. förslaget, att regeringen hade att beakta åtskilliga andra krav, som kunde komma i fråga, och att det särskilt var ett stort krav, nämligen ersättning eller hjälp till de arbetslösa, som enligt statsrådet kunde

Om krigstids-
tillägg m. m.
åt befattninga-
havare i sta-
tens tjänst.

(Forts.)

Om krigstids-
sillägg m. m.
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.

(Forts.)

anses komma att kräva avsevärda belopp. Man måste således vara försiktig. Emellertid uttalades samtidigt från statsrådsbänken, att man icke hade något emot att biträda det förslag, som från utskottet framlagts. Detta är visserligen något liberalare mot tjänstemännen, men synes mig dock i vissa stycken mindre rättvist än det kungl. förslaget. Herr statsrådet uttalade den förhoppningen att, när frågan om hjälp åt de arbetslösa kommer före, riksdagen då skulle visa samma enligt hans mening frikostiga sinne- lag, som då man gick ifrån Kungl. Maj:ts och biträdde utskottets förslag. Jag kan icke hjälpa, att det synes mig — något som be- styrkts av herr finansministerns sista uttalande — att han icke riktigt beaktat den olikhet, som föreligger mellan ett understöd åt arbetslösa och dessa dyrtidstillägg åt statsfunktionärer. Jag in- ser visserligen och instämmer gärna med herr statsrådet i hans ut- talande, att det är ett viktigt statsintresse att, om en allmännare arbetslöshet komme att äga rum, staten tager sig an de arbetslösa — men å andra sidan, för så vitt man icke kan giva dem arbete och lön för detta arbete, blir det ju fråga om ett understöd. Den norm, man tillämpar vid detta understöds givande, kan tydligen icke vara densamma, som bör tillämpas, då det gäller dyrtidstill- lägg till statsfunktionärer. Ty lönen är ersättning för arbete, som dessa funktionärer göra för statens räkning, och dyrtidstill- lägget är endast till, för att dessa statsfunktionärer skola få den ställning man avsåg när man reglerade deras löner, men som genom dyrtiden blivit en helt annan. Således är det alldeles skilda syn- punkter i dessa båda fall, som skola vara avgörande. Jag måste för min del vidhålla att, när man även i utskottets förslag bestämt dyrtidstillägget, man alldeles otillräckligt fasthållit den synpunkt, jag nu förklarar enligt min åsikt vara den riktiga. Då man, såsom här gjorts under debatten från en talares sida, jämför det absoluta beloppet av dyrtidstillägget till en funktionär med det absoluta dyrtidsbeloppet till en annan och så säger: är det rättvist och bil- ligt, att den ena får så mycket mera än den andra, är man ock inne på den rena understödssynpunkten, och fasthåller icke den synpunkten, som är den enda bärande, nämligen upprätthållandet såvitt möjligt av den levnadsstandard för statsfunktionärerna, som man icke minst i statens intresse vid löneregleringen fastslagit.

Herr Nyström: Att åsikterna om det särskilda utskottets förslag skulle bliva mycket divergerande, förutsågo vi alla och det hava vi nu också hört bekräftas i den förda diskussionen. Man jämföre å ena sidan vad herrar Clason och Aaby Ericsson yttrat och å andra sidan vad herr Ström sagt. Jag ber att få påpeka, att herr Ström förklarar, att detta betänkande vore från vänstersynpunkt myc- ket dåligt, vilket, om det vore sant, nog kunde räknas högerre- presentanterna i utskottet till godo. Det skulle nämligen betyda, att högern ändå fått igenom rätt mycket av det den önskat och fordrat. Det har skett genom ett ovanligt gott samarbete inom utskottet, där bägge partierna gjort medgivanden, såsom nödvändigt är vid en så-

dan frågas behandling. Jag vill nämna, att då vi började behandlingen i utskottet, vänsterpartierna hade den uppfattningen, att ökningen eller hjälpen skulle läggas på den s. k. grundplåten, och att man för resten skulle gå fram på Kungl. Maj:ts linje. Det lyckades under diskussionens fortgång att få partierna från den ståndpunkten och att gilla vårt yrkande att något minska den av dem först föreslagna grundplåtens storlek och i stället öka procenten. Det är givet, att detta var till förmån för de högre tjänstemännen, för dem, som stodo över arbetsklassen i inkomster. Att denna ökning icke blev så stor som några motionärer föreslagit och som förordats på möten bland vissa tjänstemannagrupper, är ganska naturligt. Man har visserligen på dessa möten hört sådana satsar uttalas, som att riksdagen icke hade rätt att taga hänsyn till statens ekonomi, utan att endast tjänstemännens behov skulle vara bestämmande för beslutet. En sådan åsikt torde dock aldrig kunna vinna ankläng inom riksdagen, som också måste tänka på många andra saker än lönefrågor. Vi hava emellertid förmått motsidan att gå med på en ökning till 33 $\frac{1}{3}$ procent. Redan detta innebär en ökning i utgifter på denna punkt av 4 $\frac{1}{2}$ miljoner. Genom antagande av den av herr Clason väckta motionen om 40 procent i stället för 30 procent hade ökningen kommit att stiga till 12 å 13 miljoner. Så stiger summan även vid jämförelsevis små rubbningar i grundsiffrorna. Jag menar således, att vad utskottet föreslagit är det högsta möjliga, man kan göra räkning på att riksdagen kan ena sig om. Då ingen yrkat ändring i procenttalet behöver ej heller jag göra annat än med avseende därå liksom i övriga punkter yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Clason ogillade särskilt, att man icke tagit tillräcklig hänsyn till de tjänstemän, som hava mellan 4,000 och 5,000 kronor i lön. Vi hava tvärtom gjort det i hög grad. Vi hava samma uppfattning i den punkten, som han har om dessa tjänstemän, att det är just bland dem, som skon klämmer värst, och att det är den gruppen, som framför andra lider av dyrtiden. Vad hava vi gjort för dem? Jo, vi hava förbättrat Kungl. Maj:ts förslag genom att utsträcka krigstidshjälpen i någon mån, nämligen till 4,000 kronor. Och vidare hava vi föreslagit, att högsta krigstidshjälpen skulle stiga till omkring 2,000 kronor i stället för enligt Kungl. Maj:ts förslag till 1,700 kronor. Om en tjänsteman med 5,000 kronors lön får ett tillägg av 2,000 kronor, är det dock ett tillägg av en hel liten lön i vanliga fall, och det bör under hans nuvarande förhållanden vara något att taga på och begagna sig av, dessa 2,000 kronor. Jag kan således icke anse, att det var fullt befogat att påstå, att vi på något sätt försummat den gruppen av tjänstemän. Även de tjänstemän, som hava mera än 5,000 kronor, få dessa 2,000 kronor, och det bör vara en ganska väsentlig hjälp även för dem, som stå över 4,000- å 5,000-kronors-linjen.

Herr Clason gick in på några detaljer, som jag icke vill upptaga, då de icke föranledde något yrkande. Han påstod emellertid, att utskottet icke främjat statens intresse, då det genom sitt förslag tvingade tjänstemännen att begagna sig av bisysslor. Jag vill framhålla, att dessa bisysslor äro någonting, som varit nödvändiga för

*Om krigstids-
tillägg m. m.
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.*

(Forts.)

Om krigstids-
tillägg m. m.
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.
(Forts.)

tjänstemännen i alla tider, så långt man kan minnas tillbaka. De hava aldrig haft så goda löner, att de kunnat leva bara på dem. Det är således icke något, som åstadkommits genom detta förslag, utan det har funnits förut, och det kommer säkerligen att finnas alltid. Således, skulle den olägenheten för statstjänsten, som ligger däri, att en tjänsteman har bisyssla, tagas bort, måste det ske genom en löne-
reglering och icke genom krigstidstillägg.

Herr Bergqvist hade en speciell anmärkning att framställa, vilken jag skall särskilt taga upp till besvarande. Det gällde extra ordinarie lärare, vilka förordnas från vårterminens början och icke tjänstgjort från årets början. Frågan var uppe i utskottet flera gånger, och att vi icke gjorde någon ändring i Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt, berodde i huvudsak på att vi trodde, att det förslag, som nu föreligger, skulle tolkas på det enda rimliga sätt, att en extralärare, som tillträder tjänsten t. ex. den 10 januari, skulle räknas, som om han varit med från årets början. Då det emellertid har satts i tvivel, huruvida förslaget skulle kunna tolkas på det viset, skall jag framlägga ett förslag till ändring eller tillägg i utskottets motivering på sid. 46 efter § 1, som har följande lydelse, vilken skall alldeles göra klart, huru det skall bliva i fråga om de extra lärarna. Jag föreslår således, att kammaren måtte i motiveringen insätta följande uttalande: »Under ärendets behandling i utskottet har uppmärksamheten blivit fäst därå, att bestämmelsen i § 1 mom. 3 om att som villkor för åtnjutande av där omnämnt krigstidstillägg å 365 kronor föreskrives, att vederbörande befattningshavare vid årets början innehade stadigvarande anställning kunde föranleda tveksamhet, huruvida vissa extra ämneslärare vid de allmänna läroverken med flera läroanstalter kunde komma i åtnjutande av nyss nämnda tillägg i det fall, då förordnandet under vårterminen 1918 kommit att utfärdas icke under år 1917 utan någon av de första dagarna av år 1918. I anledning härav vill utskottet som sin uppfattning uttala, att för detta särskilda undantagsfall bestämmelsen bör kunna så tolkas, att krigstidstillägg må utgå, oberoende av den omständigheten att förordnandet formellt kommit att utfärdas någon av de första dagarna inpå det nya året, dock att förordnandet ovillkorligen måste hava utfärdats före början av vårterminen 1918.»

Detta tillägg har granskats inom departementet och av den sakkunnige, som var till hjälp i utskottet vid dess arbete, och befunnits icke medföra några konsekvenser i annat syfte än det, som det nu gäller, eller de extra lärarna. Det avser således att alldeles bryta udden av den anmärkning, som herr Bergqvist framställde, och jag anhåller, att kammaren måtte godkänna detsamma. Jag vill tillägga, att ett liknande uttalande kommer att framläggas i andra kammaren till komplettering av motiveringen, och det finnes skäl att antaga, att detta uttalande där också kommer att vinna kammarens bifall.

Vad beträffar herr Ströms anmärkning mot formuleringen av § 7 kan jag icke närmare gå in på densamma, men vill påpeka, att i utskottet suttit en del arbetarrepresentanter, jag tror från järnvägarna flera, och då dessa varit med om formuleringen av § 7, ligger

däri en garanti för att paragrafen icke på något sätt skadar deras intressen, som de närmast representera.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Om krigstidstillsäg m. m. öf befattningshavare i statens tjänst.

(Forts.)

Herr Ericsson, Aaby: Endast några få ord, och vill jag då först vända mig mot herr statsrådet och chefen för finansdepartementet. Jag vill här fastslå, att jag icke alls uttalade mig i fråga om arbetslösheten eller arbetslösheten, ensamt, men jag reagerade emot herr statsrådet satte den frågan i förbindelse med dessa dyrtidstillägg till statens tjänstemän. Jag anser, att detta tyder på en omsorg — helt naturlig för övrigt enligt mitt förmenande på det hållet — att tillgodose kroppsarbetarna, jämförda med statstjänarna, särskilt de mera akademiskt bildade.

Sedermera ber jag att få säga, att det skorrar i öronen på oss lantmän att höra detta tal om arbetslöshet, då enligt vår erfarenhet det i närvarande stund är omöjligt att få arbetare till utförande av det arbete, som vi behöva få utfört på landet.

Så vill jag vända mig mot talaren på Stocholmsbänken. Han gjorde en erinran, att jag icke talat om arbetarna. Det är sant, det gick jag förbi, därför att jag tycker, att de veta ganska bra, och med fullt fog för övrigt, att tillvarataga sina intressen, och jag tror, att man kan säga, att deras löner mången gång stigit med 100 å 200 procent under denna tid. Således anser jag icke, att i fråga om dem det är att anföra några alltför ömmande omständigheter.

Beträffande de mer kroppsarbetande statstjänarna, om vilka här är fråga, lär i utskottet hava anförts ett exempel, som jag skall be att få citera: en kokerska vid fångvårdsinrättning, med 900 kronors lön, får först tillägget av 365 kronor och så ytterligare 33 $\frac{1}{3}$ procent av sin lön, d. v. s. 300 kronor, således en förbättring av 665 kronor, och detta kan ju icke anses vara så dåligt. Men helt annorlunda blir förhållandet, när man kommer i mellangraderna, där det fordras långa års förstudier för att komma till en statstjänst. Jag skall fatta mig helt kort.

Visavi herr Ströms yttrande i fråga om avvärjning, att statskassan genom en sådan skulle göra stora besparingar, låter det talet för mig litet underligt från det hållet i denna tid, då den ärade talarens meningsfränder i ett annat land bli »gardister» allihop och lära taga för sig ganska bra såsom sådana.

Herr Welanders: Inför ett enhälligt utskottsutlåtande var det icke min avsikt att yttra något i denna fråga. För övrigt, med min ställning såsom tjänsteman, bjuder mig försiktigheten att icke tala i denna sak, som kan sägas vara min egen. Men då jag hörde herr Ströms yttrande, tänkte jag ändå, att ett sådant uttalande, som nog kommer att refereras i hans, och kanske även i andra tidningar, icke bör få stå oemotsagt, även om yttrandet är ganska ofarligt här i kammaren. Jag skall be att få svara icke blott med ord, utan huvudsakligen med siffror, och ville herr Ström göra mig den tjänsten att i sin tidning referera icke blott sitt eget yttrande utan

Om krigstids-
tillägg m. m.
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.

(Forts.)

även mitt svar och de siffror jag kommer att anföra, skulle jag och jag tror även andra vara honom särdeles tacksamma.

Han höjde en högljudd klagan däröver, att de lägst avlönade statstjänarna blivit genom utskottets utlåtande tillbakasatta gentemot de högre avlönade, och han tog såsom exempel en president med 12,000 kronors lön och en vaktmästare. Det vore, ansåg han, lätt för den förre att leva även under dyrtiden, och han ansåg lämpligt att taga från honom och lägga till de små. Han nämnde dessutom, att en vaktmästare finge endast 7- å 800 kronors ökning. Nu är det ju så att en vaktmästare, som är gift och har barn, skulle få 1,000 kronors tillägg. Jag skall längre ned omnämna medelprocenten för den tillämnade förhöjningen i de olika löneklasserna. Det är siffror, som icke i utskottet beräknats eller förut här anförts.

Det var, såvitt jag kan förstå, herr Ströms mening att taga från den, som har mer än 5,000 kronors lön, allt som överstiger detta belopp och lägga det till de små löntagarna. Det bleve 5- å 6,000 kronor av en presidents löneförmåner, som skulle tillkomma vaktmästarna, så att dessa kunde komma upp i en avlöning av 5,000 kronor. Ja, då tror jag, att vi snart skulle vilja bli vaktmästare allihop. Herr Ström talade om, att det vore så lätt att leva på 5,000 kronor, men det är ju också bra mycket lättare att bli vaktmästare än president. Ty för sistnämnda värdighet fordras ju dyrbara förstudier. Men även med den demokratiska syn, som herr Ström har på statsförvaltningen, så tror jag ändå, att om herr Ström fick bestämma lönerna, inga fattigmansöner skulle kunna studera, för att arbeta sig upp och stiga till statens högsta ämbeten. Detta sätt att pressa ned de högre lönerna, såsom han vill, komme alltså att verka i antidemokratisk riktning. Herr Ström förvånade sig över att vänstern i utskottet kunde vara nöjda med ett sådant förslag som det föreliggande. Jag vet icke någon annan förklaring, än att dessa partier äro så pass politiskt skolade även det socialdemokratiska, att de hava känsla för rätt och billighet icke blott nedåt, utan även uppåt. Jag tror, att de lyckligtvis nått över den utvecklingsgrad, där herr Ströms parti för närvarande befinner sig.

Nu vill jag emellertid anföra några siffror som förklara, huru det förhåller sig med de lägre befattningshavarnas tillgodoseende. Beräkningarna har jag gjort på basis av utskottets förslag, icke Kungl. Maj:ts, och utgått från löneklasser innefattande dem, som hava 500, 1,000, 1,500 och 2,000 kronor, således de med låga avlöningar, som herr Ström klagade över. Jag antager, att de äro gifta och således berättigade till erhållande av både grundplåt, krigstidstillägg och krigstidshjälp, och vidare antager jag, att de ha tre barn, som ju icke kan anses annat än såsom en normalfamilj. Huru ställer det sig då för dem, som ha 500 kronor i lön? Jo, de få förhöjning med 907 kronor det vill säga med 181 procent av lönen, de som ha 1,000 kronors lön få denna förhöjd med 107 procent, de med 1,500 kronors lön få därutöver 83 procent och de med

2,000 kronor därutöver 67 procent. Tar jag medeltalet av dessa fyra kategorier, kommer jag till 109 procent. Utesluter jag dem, som ha 500 — det är icke många av dessa, som äro gifta — och håller mig endast till dem, som ha 1,000, 1,500 och 2,000 kronors lön, är ändå medeltalet för ökningen 86 procent. Vi hörde nyss av herr Clason, att dyrtiden i närvarande stund vore sådan, att penningvärdet fallit med 92 %. För hela denna grupp av tjänstemän med familjer blir således löneförhöjningen så stor, att förut varande levnadsstandard kan uppehållas, men mer kan väl herr Ström icke begära? Det är ju icke meningen att höja lönerna så, att några kunna börja att leva flott i dessa allvarliga tider.

Jag går nu vidare och vill nämna, huru det nu framlagda förslaget verkar i förhållande till det krigstidstillägg, som meddelades i fjol. Jag kan icke neka till, att jag finner en liten svaghet i utskottets utlåtande liksom även i någon mån i Kungl. Maj:ts proposition så till vida, att man icke ställt den förhöjning, som här föreslås, i noggrant förhållande till penningvärdets fall från i fjol. Jag har gjort en uträkning i detta avseende för samtliga klasser med ända upp till 12,000 kronors inkomst, under antagande att tjänstemannen har familj med tre barn. För att icke få för mycket siffror, har jag indelat dem i vissa grupper och enligt Kungl. Maj:ts proposition utgått från att penningvärdet till i början av 1917 fallit med 40 % till november 1917 med 72 %, samt till årets slut med 80 %. En medelförhöjning för hela året 1917 skulle för att motverka penningvärdets sjunkande alltså uppgå till 60 %, då ju därmed ökningen av levnads-kostnader även uppgår till 60 %. Huru mycket av denna ökning motsvaras av dyrtidstillägget, och huru mycket få löntagarna själva bära genom umbäranden, försakelser och begränsningar på olika sätt? Ja, om grupperna med 1,000, 1,500 och 2,000 kronors lön har jag redan talat: för dem skulle det i år bli praktiskt taget ungefär samma levnadsstandard som de hade i fjol; de få vara nöjda, och jag tror även, att vederbörande äro nöjda, om också icke herr Ström är det. Så ha vi gruppen med löner på 2,500—4,000 kronor; hur ställer det sig för denna? I fjol var krigstidstillägget för denna klass så avpassat, att de hade att själva bära 41 % av ökningen i levnads-kostnader. I år få de enligt utskottets förslag bära 40 %, således praktiskt taget ungefär detsamma. En hel del ha kanske trott, att efter den föreslagna höjningen dessa tjänstemän skulle få det litet bättre. Nej, i förhållande till den dyra tid som råder, enligt de uppgifter därom, som jag kan vitsorda och som herr Clason nämnde, att han fått från socialstyrelsen — menar jag att ställningen icke alls blir förbättrad, utan den blir ungefär densamma. Det är en sida av det oerhörda inflytande, som penningvärdets fall medfört. Gå vi så till en annan grupp med löner på 4,500—5,000 kronor, en i dessa dagar icke någon stor avlöning, ehuru herr Ström icke önskar, att den gruppen skulle få dyrtidstillägg, så fick den i fjol själv bära ökningen i levnads-kostnader med 45 %, men i år skulle den få bära den till 52 %; således långt från någon förbättring, blir det för denna grupp sämre ställt. Gruppen med löner från 6,000 till 9,000 kronor fick i fjol bära

Om krigstidstillägg m. m. åt befattningshavare i statens tjänst.
(Forts.)

Om krigstids-
tillägg m. m.
åt befättnings-
havare i sta-
tens tjänst.
(Forts.)

49 % av kostnadsstegringen, i år skulle den få bära 65 %. Gå vi till gruppen med 10,000 till 12,000 kronors lön, som i fjol fick bära hela dyrtidstillväxten 60 % så får den i år ett tillägg, som motsvarar 26 % av kostnadsstegringen, vadan löntagarna själva få vidkännas kostadsökningen till 74 %. Således i realiteten innebär förslaget, att *endast* löntagare med under 2,000 kr. i år kunna uppehålla samma levnadsstandard som förut. För övriga särskilt för löner över 4,000 kr. är framtiden t. o. m. mörkare än förlidet år, och detta desto mera som vi få komma ihåg, att siffran 92, varmed penningvärdet ansågs hava fallit, gällde för början av detta år, medan vi antog ett *medeltal* för hela sistförflutna år av 60 %. Med hänsyn till den pågående kostnadsökningen stå tjänstemännen vid detta års slut i större svårigheter, än 1917.

Jag vill anmärka, att dessa siffror visa, att alla klagomål, vare sig de komma från herr Ström eller från annat håll, över att de små löntagarna fått stå tillbaka för de stora, är bara tomt tal. Tvärtom är det min mening, att den hjälp, som nu gives åt de senare, är ganska svag. Visserligen är det sant, att den, som har högre lön, nog kan försaka mera. Det är även riktigt, att såsom herr statsrådet sade, det huvudsakligen är matens fördyring som stegrat levnadskostnaden, och det gäller att leva, men å andra sidan kan man ju icke alldeles kasta om sina levnadsförhållanden. Jag tror icke, att någon skulle vilja sätta i fråga t. ex., att en tjänsteman med 4- å 5,000 kronors lön skulle taga sina barn ur den skola, i vilken han hållit dem i närmaste stad. Tjänstemannen drager sig naturligtvis i det längsta för att visa tecken till sin misär, det förstår var och en. För övrigt, i avseende å studierna är det en annan sak, som är ganska betänklig, nämligen att om man våldsamt pressar ned levnadsstandarden för de högre ämbetsmännen, detta naturligtvis försvårar rekryteringen från de fattiga hemmen.

Något särskilt yrkande kommer icke i fråga, att jag skulle göra, men jag har med dessa siffror velat säga ifrån, att om det är några, som ha anledning att motse framtiden med bekymmer, så är det de s. k. högre ämbetsmännen, men icke de små.

Herr Olsson, Oscar: Den kritik, som från högerhåll och även från den siste talaren ägnats detta utskottsbetänkande, är byggt på sådana rättfärdighetskrav, att en ganska viktig sak tappats bort vid betonandet av dessa, och det är samhällssolidariteten. Det förvånar mig, att icke någon av herrarna från högerhåll i sin kritik berört denna, som jag tycker, rätt så viktiga sak. Samhällssolidariteten har varit en glosa, som använts i tid och otid av majoritetspartiet i denna kammare, men ser man på denna sak, så bör man också taga upp den punkten till skärskådande.

Jag vill fästa uppmärksamheten på det egendomliga förhållandet, att ingen högertalare här i kammaren med ett enda ord berört orättfärdigheten i den alltför obetydliga ökning, som kommer de små inkomsttagarna till del. Tvärtom har det framhållits av den siste talaren, att den ökning de små inkomsttagarna fått vore avsevärd,

jämförd med den, som kommit de högsta inkomsttagarna till del. Men det är väl ändå på det sättet, att när vårt folk genomlever en så kritisk tid som denna, samhällssolidariteten bör taga sig uttryck i synnerhet bland dem, som hava det bäst i landet, och de som hava det bäst bland tjänstemännen och få det bäst, äro visserligen icke de lägre, utan det är dock de högre. Nyss sades av herr Aaby Ericsson i hans kritik bland annat: giv kroppsarbetarna vad de förtjäna men även statens tjänstemän vad de behöva! Men skulle vi ej kunna vända på satsen? Vore det ej från samhällssolidaritets synpunkt tillbörligare att säga: giv åt ämbetsmannen vad han förtjänar och åt arbetaren vad han behöver! Så tror jag, att man även från rättfärdighetens synpunkt kan taga denna formulering, ty jag tror icke, att man i något fall kan säga, att en kroppsarbetare förtjänar mindre än han behöver. Denna synpunkt tyckas herrarna av högern icke hava den ringaste känsla för i detta fall.

Det erinrades av den siste ärade talaren, att statsrådet och chefen för finansdepartementet nog hade rätt, då han betonade, att de, som ha det bäst, också ha råd att försaka något mera än de, som ha det sämre. Det vore verkligen underligt, om man skulle försöka att förneka denna synpunkt också, men om vi gå ut från den, få vi nog icke trycka så hårt som den siste ärade talaren gjorde därpå, att de lägst avlönade tjänstemännen skulle ha all anledning att vara belättna med en förhöjning av mer än 100 procent. Denna är icke mer än rätt och billig, i synnerhet om man tager hänsyn till samhällssolidariteten. Men jag går in på vad herr Trygger och andra ha sagt beträffande statens skyldighet att hålla sina tjänstemäns avlöning uppe så att dessa allt fortfarande befinna sig på samma levnadsstandard och icke sjunka ned därunder. Det är riktigt och rättvist. Det skulle kanske emellertid finnas någon väg att gå, så att både samhällssolidaritets princip och rättfärdighetens princip kunde gå ihop med varandra. Det skulle vara den väg, som herr Aaby Ericsson, naturligtvis helt ofrivilligt, här antydde, att under den kristid som vi genomlöpa, staten ansåge det vara fullkomligt orättfärdigt att åtskilliga element bland medborgarna skulle förtjäna mer än under vanliga förhållanden, skulle göra sig förtjänst på folkets nöd och elände. Genom att taga bort den förtjänst, som är över den normala, från industrien, från sjöfarten, från bankerna o. s. v. genom att göra detta och rättvist använda det på sådant sätt erhålla överskottet, skulle det kanske kunna tänkas, att även ämbets- och tjänstemän i högre grader kunde få bibehålla den levnadsstandard, på vilken de stodo före kriget. Det skulle, såsom jag tror, även räcka till, för att både lägre tjänstemän och arbetare icke skulle behöva se sin levnadsstandard ytterligare sjunka under dyrtidens tryck.

Såsom saken nu ligger, finner jag emellertid, att de anmärkingar, som från högerhåll riktats mot Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, äro minst sagt fullkomligt obefogade. Skall denna kammare göra sig till tolk för samhällssolidariteten, bör denna kammare gå den motsatta vägen mot den, som dessa högertalare förordat.

Om krigstidstillsägg m. m. åt befattningshavare i statens tjänst.

(Forts.)

Om krigstids-
tillägg m. m.
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.

(Forts.)

Herr Rosén: Det var en mycket hård dom, som herr Aaby Ericsson fällde över vänsterns representanter i utskottet. Herr Ericsson har ju visserligen rätt däri, att högern kämpade för de högre belopp, som blivit föreslagna från dess sida, nämligen genom herr Clasons motion, men herr Ericsson borde göra sig reda för vad detta förslag innebär och vad de övriga förslagen innebära. Förhållandet är nämligen det, att herr Clason förordar en grundplåt, lika stor som den i Kungl. Maj:ts proposition föreslagna, men föreslår krigstidstilläggets höjning till 40 procent. Ett bifall till detta förslag skulle kosta 13 miljoner kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag. Vänstern i utskottet arbetade för, att grundbeloppet skulle sättas till 400 kronor och tillägget till av Kungl. Maj:t föreslagna 30 procent. Detta skulle medföra en merutgift av 18 miljoner. Det förslag, som utskottet framlagt — ett grundbelopp av 365 kronor och ett tillägg av 33 $\frac{1}{3}$ procent — har höjt utgifterna med 20 miljoner kronor. Läger man därtill den av utskottet föreslagna förbättringen i krigstidshjälpen, kommer kostnaden upp till 24,750,000 kronor — alltsammans utöver den av Kungl. Maj:t föreslagna kostnaden. Jag frågar, om någon kan finna det rättvist att anklaga vänstern för att hava satt sig emot en behöflig ökning för högre löntagare, då den gått med på en så väsentlig ökning utöver det av Kungl. Maj:t begärda dyrtidstillägget.

Det kan måhända invändas, att det är de små löntagarna, som fått den största ökningen. Men detta är icke sant. En löntagare med 5,000 kronors inkomst skulle enligt utskottet få 307:50 kronor mer än enligt Kungl. Maj:ts förslag, under det att en löntagare med 1,500 kronor får bara 215 kronor mer än enligt Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet och även vänstern inom detsamma ha sålunda i högre grad än Kungl. Maj:t tillgodosett de större löntagarna. Herr Aaby Ericsson har intet fog att klandra vänstern i detta fall.

Beträffande slutligen herr Ströms anmärkning, att tjänstemän vid statens järnvägar m. fl. verk icke blivit tillgodosedda i tillräcklig utsträckning, får jag erinra om att i vissa tidningar lämnats vilseledande uppgifter — om på grund av okunnighet eller med avsikt, lämnar jag därhän — beträffande särskilda utskottets blivande förslag. Detta hade till följd, att i en större stad det uppstod en ganska stark oro bland statstjänarna, och det ansågs bland dessa nödvändigt, att en socialdemokratisk ledamot inom utskottet reste dit för att redogöra för förslaget innebörd. Det möte, som anordnades och som var besökt av 500 personer, antog en resolution, avsedd att tillställas det särskilda utskottet, vari förklarades, att, efter de uppgifter, som meddelats om utskottets förslag, man motsåge framtiden med lugn och förtröstan och uttalade sin förhoppning, att riksdagen skulle bifalla utskottets förslag.

Herr Ström: Jag skall denna gång icke ingå i debatt med herr Aaby Ericsson i avvärpningsfrågan. Vi kunna återkomma, då med den frågan närmare sammanhängande förslag föreliggas till behandling.

Om herr Welander vill jag säga, att jag mycket väl kan förstå hans ståndpunkt efter det anförande han nyss hållit. Herr Oscar Olsson trodde, att herr Welander var högerman men för att icke saken må missuppfattas, bör det rättvisligen upplysas, att herr Welander är liberal. Hans anförande var dock icke liberalt i annat avseende, än när det gällde den högre avlönade tjänstemannaklassen. I fråga om de lägre tjänstemännen var han synnerligen litet liberal. Han ansåg, att det var synd om de högre avlönade, därför att de få procentuellt mindre. Men de få dock reelt mera, de få det högsta krigstidstillägget, om man ser till slutsumman, och om man då betänker, att dessa med löner mellan 6,000 kronor och 12,000 kronor om året under normala tider ha vida bättre och större möjlighet att av dessa, åtminstone efter normala tidsförhållanden, jämförelsevis stora löner lägga av en hel del att användas under svårare tid, så undrar jag ändå, om herr Welander verkligen vill påstå, att järnvägsmän eller vaktmästare med 800, 1,200 å 1,500 kronors avlöning och ofta med stora familjer att försörja haft möjlighet att på detta sätt avsätta någon förmögenhet för kommande svåra tider. Är det då icke mycket mera billigt och verkligen rättvist att i högre grad tillgodose denna fattiga personal än den mera burgna, vilken dessutom, såsom vi nyss hört av herr Nyström, ofta innehar mycket goda bisysslor, vilka även han trodde det skulle bli omöjligt att genom dess lönetillägg bortaga, utan som nog alltid komme att finnas kvar? Om man ser på allt detta, måste man medgiva att det är underligt, att få höra sådant tal, som att det icke vore meningen, att de smärre inkomsttagarna skulle bli i stånd att leva flott, därför att de nu skulle få en höjning, som, om icke tillräcklig, dock för ögonblicket kan något lätta deras betryck. Det är underligt att höra hur man känner sig liksom avundsam mot dessa små fattiga statstjänare, under det man *samtidigt* säger, att 4,500 kronor å 5,000 kronor icke är någon stor lön. Jag kan icke finna annat, än att detta är ett synnerligen egendomligt resonemang.

Vad särskilt angår möjligheten för dessa högre tjänstemän att hålla sina söner i skola, så vill jag bara erinra därom, att det väl ändå icke är så, att den högre bildningen skall vara ett monopol för de högre tjänstemännen och deras barn. Är den icke detta och om man bör tillse, att den fattigare delen av befolkningen också skall kunna sätta sina begåvade barn in uti i de högre läroanstalterna, så måste man säga, att det är ännu svårare för dessa smärre löneinnehavare att nu hålla sina barn i skola än för de bättre situerade, och då vi erinra oss, att denna kammare ej velat vara med om att genom särskilda anslag tillgodose den fattiga befolkningens möjlighet att sända sina begåvade barn till högre skolor, så anser jag, att detta ställer klagoropen över de högre tjänstemännens dåliga ställning uti en egendomlig dager.

Till sist vill jag till herr finansministern göra en hemställan att så långt i hans makt står, verka för, att även i det enskilda näringslivet för de där anställda arbetarna avlöningarna höjas. då dessa löner, även om i vissa avseenden löneförbättringar inträtt, i alla fall befinna sig på ett lågt ekonomiskt plan. En massa arbetare måste

Om krigstidstillägg m. m. öf. befattninghavare i statens tjänst.
(Forts.)

Om krigstids-
tillägg m. m.
åt befatnings-
havare i sta-
tens tjäns-
(Forts.)

leva i ytterlig nöd och med stora umbäranden. Detta är icke rätt och statsmakterna måste även här ingripa och tvinga arbetsgivarna, att höja lönerna.

Herr Cla s o n: Jag vill icke mycket förlänga debatten, men jag har blivit uppkallad av herr Roséns yttrande. Det skulle vara åtskilligt att säga även om annat, som här förefallit, men jag vill särskilt yttra mig om den punkt, där herr Rosén gjorde en ekonomisk jämförelse mellan mitt förslag i motionen och det förslag, som utskottet nu kommit till. Jag vill först erinra därom, att förslaget i min motion tillkommit efter samråd med representanter för tjänstemannagrupper av alla kategorier. Vidare vill jag framhålla, att för såvitt jag förstod, herr Rosén vid sin jämförelse alldeles underlät att omnämna den väsentliga ökning beträffande krigstidshjälpen, som mitt förslag innebar och som gick ut därpå, att lönegränsen skulle höjas från 4,000 kronor till 5,000 kronor, samt att inom alla kategorier hjälpen för hustru och barn skulle väsentligen höjas över det av utskottet och Kungl. Maj:t föreslagna beloppet. Jag är fullkomligt övertygad, att om man tager med dessa omständigheter, man skall finna, att för de lägre kategorierna från 1,000 kronor och vidare upp till den av mig föreslagna gränsen för krigstidshjälpen, 5,000 kronor, mitt förslag skulle ställa sig vida gynnsammare just för de lägre avlönade än de av herr Rosén meddelade siffrorna giva vid handen. Frågan om förhöjning av grundbeloppet var däremot icke aktuell, då min motion väcktes. Jag beklagar, att utskottet icke mer tillmötesgått motionärernas framställning beträffande dem, som jag anser vara de mest betungade, nämligen familjeförsörjarna.

Greve K l i n g s p o r: Utskottets betänkande är resultatet av en överenskommelse de olika intressena emellan. Det kan naturligtvis icke vara så avfattat, att alla kunnat bliva nöjda. Det har gjorts en del anmärkningar mot detsamma, men icke något yrkande på avslag. Det är således att hoppas, att det skall vinna första kammarens bifall.

Det är ett par saker, som tagits upp under debatten, som jag nu vill yttra mig om. Herr Nyström beklagade, att vissa extra lärare icke kunde få fullt krigstidstillägg, icke kunde få grundplåten, som är förenad med krigstidstillägget. Skälet därtill skulle vara, att de icke utnämnts förrän i januari. De, som äro utnämnda i december, skulle däremot få såväl grundplåten som det procentuella krigstidstillägget. Det är ju som bekant så, att flera av dessa lärare hava kort förut gått igenom en provårskurs, som slutar i december. Så fordras en del formaliteter, innan handlingarna komma till överstyrelsen. Därför hinna de icke med att få sina förordnanden förr än i början av januari. Enligt utskottets förslag skulle dessa unga män, som nyss gått igenom provårskursen, få procentuellt krigstidstillägg, men däremot gå miste om grundplåten. Nu har herr Nyström föreslagit en ändring i moti-

veringen i syfte att kunna motivera fram även åt dessa, som blivit utnämnda i januari, att de skulle få grundplåten. Denna motivering synes mig icke stå i full överensstämmelse med författningens ordalydelse, sådan den av oss föreslagits. Jag kan således icke vara med om en sådan ändring av motiveringen. Vidare är det ju rätt svårt att, när man på rak arm skall göra en ändring i motiveringen, vara med om en sådan, som icke är tillräckligt prövad. Visserigen sade herr Nyström, att den var prövad av några sakkunniga, men utskottet har icke prövat den. Därför, herr greve och talman, kan jag icke vara med om den föreslagna ändringen av motiveringen.

Om krigstidstillägg m. m. åt befattningshavare i statens tjänst.

(Forts.)

Vidare är det en annan sak, som jag skall be att få fästa uppmärksamheten på. Det är motionen av herr Teag Dahl rörande avlöning åt överlärarna vid tekniska skolan i Stockholm. Dessa herrar kunna icke, säges det, få krigstidstillägg på hela sin lön. Deras lön utgår nämligen särskilt för undervisning i ett ämne och särskilt för undervisning i ett annat ämne. Jag skall exempelvis nämna, huru det ställer sig för en av dessa herrar. Föreståndaren för byggnadsavdelningen har såsom sådan en lön på 500 kronor. Såsom lärare i aritmetik och algebra i afton- och söndagsskolan har han 1,000 kronor, såsom lärare i geometri darsammastädes 500 kronor, såsom lärare i aritmetik och geometri på kvinnoavdelningen 900 kronor, såsom lärare i aritmetik och algebra på byggnadsavdelningen 400 kronor, såsom lärare i geometri på byggnadsavdelningen 300 kronor och såsom lärare i matematik på maskinavdelningen 900 kronor. Detta går tillsammans upp till 4,500 kronor. Nu står det i författningen, att man icke får krigstidstillägg för två tjänster, och detta är, säger man, olika tjänster. Således skulle överläraren i fråga icke kunna få krigstidstillägg för mera än den högst avlönade tjänsten. Denne lärare med 4,500 kronor skulle alltså icke få krigstidstillägg för mera än nämnda högsta belopp, som är 1,000 kronor. Jag kan emellertid icke tänka mig annat, än att det bör tolkas på det sättet, att när en person undervisar i olika ämnen vid samma läroverk, detta räknas för en tjänst, och att sålunda i det här fallet krigstidstillägget bör beräknas å 4,500 kronor.

Jag har endast velat säga min mening i saken och yrkar för övrigt bifall till utskottets förslag.

Herr R o s é n: Det måtte ha undgått herr Clasons uppmärksamhet, att jag vände mig mot vad herr Aaby Ericsson sade, nämligen att vänstern inom utskottet motsatt sig förhöjningarna. Och det var detta oriktiga påstående, som jag ville tillbakavisa. Jag känner mycket väl till herr Clasons förslag om krigstidshjälpens höjning, men hans förslag har i detta avseende icke vunnit understöd från något håll inom utskottet. Skulle från någon sida någon förhöjning ha föreslagits i detta avseende, så kan jag tala om, att det är icke från högerhåll.

Herr O l s s o n, O s c a r: Herr talman, mina herrar! Den oppo-
Första kammarens protokoll 1918. Nr 16.

Om krigstids-
tillägg m. m.
åt befattnings-
havare i sta-
tens tjänst.
(Forts.)

sition, herr Klingspor väckte mot herr Nyströms tilläggsförslag för-
vånade mig på det allra högsta. Det tillägg, herr Nyström ifråga-
satte, avsåg endast ett förtydligande, varigenom den sämst ställda
delen av lärarekåren skulle skyddas för att bliva offer måhända för
ett av utskottet oavsiktligt gjort formuleringssmisslag. Det skulle
säkerligen väcka synnerligen blandade känslor hos vårt lands lärare-
kår om extralärarkåren på grund av ett dylikt förbiseende skulle bli
så ohyggligt orättvist behandlad även denna gång, när det gäller
hjälp åt lärarna vid våra läroverk. Jag vill fästa herrarnas uppmärk-
samhet på, hur det var vid den sista löneregleringen, då extralärarna
fingo sitta emellan på det sätt, att de för 14 dagars längre tjänst-
göring under året fingo en ersättning av 20 kronor per år mot att
de även miste sin rätt att räkna tjänsteår. Det var icke roligt att
vara extralärare den tiden. Och jag tror icke, att riksdagen skulle
kunna känna med sin värdighet förenligt, att en orättvisa av lik-
nande art skulle företagas just mot denna, den sämst ställda delen
av lärarekåren vid detta tillfälle också.

Vad betyder det av herr Nyström här gjorda tillägget? Jo, det
betyder helt enkelt, att om en extralärare får sitt förordnande den
2 januari, får han de förmåner, som riksdagen avsett, att han skall
få. Men om icke detta tillägg göres, kan detta utskottets formule-
ringsförslag innebära, att denna extralärare går miste om de förmå-
ner, som riksdagen velat tillerkänna honom. Det betyder således
helt enkelt ett förtydligande av vad utskottet här formulerat på ett
sätt, som jag finner något olyckligt och som *kan* medföra stora svå-
righeter för extralärarna.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag med det av herr
Nyström här under debatten gjorda tillägget.

Herr statsrådet Rydén: Herr greve och talman, mina herrar!
Jag ber att få uttala mig angående den fråga, som berördes först av
herr Nyström i fråga om tolkningen av 1 § 3 mom. uti den här före-
slagna förordningen, särskilt dess inverkan på extralärarna vid all-
männa läroverken. Det har ju icke föreslagits av Kungl. Maj:t nå-
gon annan lydelse än den här föreliggande, och följaktligen är det
omöjligt, att jag skulle kunna från denna plats rikta en hänvändelse
till kammaren att göra en annan formulering av paragrafen, än den
utskottet föreslagit, men å andra sidan vill jag bestämt uttala, att
om vi inom regeringen vid förberedande av detta ärende haft känne-
dom om det sakförhållande, som sedermera blivit bekant, nämligen att
läroverksöverstyrelsen in på året 1918 förordnat en hel del, icke blott
av de vikarierande, utan även av extra lärarna, de som sålunda ha
stadigvarande anställning, så skulle jag mycket bestämt ha påyrkat,
att man givit förevarande bestämmelse en lydelse, som ej lämnat möj-
lighet för tvekan därom, att även de, som blivit förordnade någon
av de första dagarna av det nya året skulle erhålla den s. k. grund-
plåten och följaktligen icke ställas i någon undantagsställning,
som måste te sig och utan tvivel är orättvis. Ur den synpunkten
skulle jag vilja uttala min synnerliga tillfredsställelse, om kammaren

skulle vilja bifalla det förslag, som framställts av lektor Nyström. Jag har varit i tillfälle att, innan herr Nyströms förslag framställdes, närmare överväga, vilka konsekvenser ett bifall till detta förslag skulle kunna innebära, och jag har kommit till den uppfattningen, att det icke kan anses vara annat än välbetänkt och ägnat att skipa rättvisa.

Om krigstidstillägg m. m. åt befattningshavare i statens tjänst.

•(Forts.)

Jag skall också med avseende på vad utskottets vice ordförande, greve Klingspor, yttrade beträffande 17 § be att få uttrycka min tillfredsställelse över den tolkning, som representanten för utskottet här velat göra av denna paragraf beträffande lärarna vid den tekniska skolan i Stockholm. Jag hoppas att efter detta uttalande de myndigheter, som få att pröva det spörsmål, som berörts i herr Tengdahls motion, skola finna sig oförhindrade att låta ifrågavarande lärare räkna frigtidstillägg på avlöningen från hela sin lärarverksamhet vid skolan.

Herr Bergman: Herr talman, mina herrar! Jag uppkallades närmast av greve Klingspors anförande. Efter vad herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nu har yttrat, kan jag fatta mig ganska kort, emedan det, som jag annars ämnat påpeka, framhöls av honom. Jag ber bara att få göra det tillägget, att då greve Klingspor ansåg, att dessa extralärare, vilka förordnats efter 1918 års ingång, i allmänhet vore yngre män, som kanske nyss slutat sitt provår och därför icke kunde ha anspråk på att komma i åtnjutande av samma förmåner som andra, vilka varit i tjänst längre, så berodde hans mening i detta fall väsentligen på ett misstag. Det är så, att vid olika läroverk extralärarna få sina förordnanden på olika tidpunkter, ehuru deras tjänstgöringstid är alldeles densamma i verkligheten. I Stockholm t. ex. äro alla extralärare vid södra latinläroverket och nya elementarskolan förordnade endast för en termin i sänder, men vid de andra läroverken i regeln för läsår. I realiteten är längden av deras tjänstgöringstid precis densamma, men en som är förordnad för läsår anses ju formellt sett vara i tjänst den 1 januari, medan de som förordnats termin efter termin ofta bli förordnade för vårterminen först några dagar in på januari. Det kan således vara extralärare, som ha många års tjänstgöring bakom sig, som genom denna olformighet i förordnandena skulle komma att få en sämre ställning i avseende på krigstidstillägget. Det är alldeles uppenbart, att detta vore en upprörande orättvisa mot de extralärare, som detta skulle drabba, och jag hoppas livligt, att kammaren behjärtar denna sak och i överensstämmelse med de yrkanden, som från flera håll gjorts och nu senast i sak, om ock icke i form, även från herr ecklesiastikministern, bifaller utskottets förslag med det tillägg i motiveringen, som herr Nyström föreslagit, vartill jag ber att få yrka bifall.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att, förutom beträffande motiveringen, vartill han ville återkomma efteråt, i avseende på föreliggande utlåtande annat yrkande ej förekommit än att vad utskottet hemställt skulle bifallas.

Om krigstidstillägg m. m. åt befattningshavare i statens tjänst.
(Forts.)

På härefter gjord proposition bifölls vad utskottet i nu ifrågasvarande utlåtande hemställt.

Vidare anförde herr talmannen, att rörande motiveringen vore yrkat, av herr *Nyström* att utskottets yttrande skulle godkännas med följande tillägg i slutet av uttalandet beträffande § 1 å sid. 46 i det tryckta utlåtandet: Under ärendets behandling i utskottet har uppmärksamheten blivit fäst därå, att bestämmelsen i § 1 mom. 3 om att som villkor för åtnjutande av där omnämnt krigstidstillägg å 365 kronor föreskrives att vederbörande befattningshavare »vid årets början innehade stadigvarande anställning» kunde föranleda tveksamhet, huruvida vissa extra ämneslärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter kunde komma i åtnjutande av nyss nämnda tillägg i det fall, då förordnande under vårterminen 1918 kommit att utfärdas, icke under år 1917 utan någon av de första dagarna av år 1918. I anledning härav vill utskottet som sin uppfattning uttala, att för detta särskilda undantagsfall bestämmelsen bör kunna så tolkas, att krigstidstillägg må utgå oberoende av den omständigheten att förordnandet formellt kommit att utfärdas någon av de första dagarna in på det nya året, dock att förordnandet ovillkorligen måste hava utfärdats före början av vårterminen 1918.

Sedermera gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets motivering och vidare på bifall till herr *Nyströms* yrkande, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo särskilda utskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidstillägg under år 1918 åt f. d. befattningshavare i statens tjänst jämte i ärendet väckta motioner;

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidstillägg under år 1918 åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare jämte en i ärendet väckt motion;

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidstillägg under år 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst jämte i ärendet väckta motioner;

nr 7, i anledning av framställningar om krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare anställda hos riksdagen eller i dess verk;

nr 8, i fråga om krigstidstillägg åt f. d. befattningshavare hos riksdagen eller i dess verk; samt

nr 9, i fråga om krigstidstillägg åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare, som varit anställda hos riksdagen eller i dess verk.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo särskilda utskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion angående krigstidsbidrag och krigstidshjälp åt prästmän, anställda för religionsvård utrikes åt svenska sjömän m. fl.

Om krigstidsbidrag åt svenska sjömanspräster i utlandet m. fl.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 118, vilken hänvisats till särskilda utskottet, hade herr *Johan Emilson Ekman* hemställt, att de i svenska kyrkans tjänst för dess kyrkliga och sociala verksamhet bland svenska sjömän och andra landsmän å utrikes orter anställda prästmän vilkas avlöning bestriddes av riksdagens anslag på extra stat, måtte förklaras berättigade att komma i åtnjutande av krigstidsbidrag och krigstidshjälp efter samma grunder, som bestämdes för övriga statens tjänstemän.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande med stöd av anförda omständigheter hemställt, att ifrågavarande motion ej måtte av riksdagen bifallas.

Herr *Ekman, Johan Emilson*: Herr talman, mina herrar! Denna motion har avstyrkts av ett enhälligt utskott, och jag ber bara att få säga ett par ord till förklaring av den tanke, som ligger bakom denna motions väckande. Dessa i utlandet anställda präster äro, som utskottet säger, icke direkt anställda i statens tjänst, men utskottet säger också, att de i allmänhet uppbära sin avlöning av statsmedel. På det ställe, där de icke ha denna kontant direkt från staten, har den svenska församlingen fått rättighet att uppbära vissa avgifter för sjöfarten, som naturligtvis äro av riksdagen reglerade. Om nu dessa befattningshavare behöva ett tillägg till sina löner, och det behöva de naturligtvis lika väl som andra befattningshavare, då de bo delvis i krigförande och delvis i neutrala länder, där allt har blivit lika mycket högre i pris som här i landet, då vill jag fråga: till vem skola de vända sig, om icke till den, från vilken deras inkomster härstamma? Det finnes ju ingen annan som kan hjälpa dem än den svenska staten. Jag kan medgiva, att det möjligtvis är ett formfel som här begåtts. Det hade kanske varit rättare att yrka, att det anslag, svenska staten beviljat till svenska kyrkans missionsstyrelse, skulle ökas, för att den därigenom skulle komma i tillfälle att giva högre avlöningar åt dessa präster. Men om detta är ett fel, så är det blott ett formfel, ty ingen kan neka, att dessa befattningshavare liksom alla andra böra ha en förbättrad ställning. Som det är, gör jag emellertid intet yrkande, ty jag förstår, att det icke kan lyckas. Jag har ändå, då jag tycker, att utskottet farit något hårt fram, oaktat det har formen för sig, icke velat underlåta att yttra vad jag nu gjort.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo särskilda utskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckta motioner angående krigstidshjälp åt lärarpersonalen vid statsunderstödda privatläroverk.

Om krigstidshjälp åt lärarpersonalen vid statsunderstödda privatläroverk.

Om krigstids-
hjälp åt lärar-
personalen vid
statsunder-
stödda privat-
läroverk.
(Forts.)

I två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *Nils Alexanderson* m. fl., nr 117, och den andra inom andra kammaren av herr *Otto Holmdahl* m. fl., nr 253, hade hemställts, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 10, måtte anvisa erforderligt belopp till bestridande av krigstidshjälp åt föreståndare och ämneslärare med full tjänstgöring vid sådan enskild mellanskola högre flickskola, högre goss- eller samskola eller enskilt lärarinneseminarium, som åtnjöte understöd från det i riksdagen uppförda reservationsanslaget, med 300 kronor för år, ävensom åt tim- och övningslärare med 15 kronor för veckotimme, dock högst 300 kronor för år.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande av angivna orsaker hemställt, att ifrågakvarande motioner ej måtte av riksdagen bifallas.

Herr *Alexanderson*: Herr talman, mina herrar! Då jag ber att få påkalla kammarens uppmärksamhet för det ärende, som föreligger i detta det särskilda utskottets betänkande, vill jag ingalunda säga, såsom den föregående ärade talaren sade vid närmast föregående ärende, att det sker i känslan av att ett uppträdande i saken är lönlöst. Det är tvärtom min och jag tror mina medmotionärers varma förhoppning, att trots den skenbara enhällighet, utskottets förslag uppvisar, vi skola kunna förmå kammaren att behjarta att här dock föreligga sådana omständigheter, att de betinga en avvikelse från utskottets hemställan. Jag grundar denna förhoppning först och främst på medvetandet av att denna nyss av mig omnämnda skenbara enighet ingalunda motsvaras av en enhällig uppfattning inom utskottet, att verkligen den motion, som här är väckt, icke vore förtjänt av ett bifall eller åtminstone ett bifall i riktning av vad där föreslagits. Det är nog fastmera så att denna sak fått följa med i den allmänna uppgörelse, vari, efter vad vi i dag hört, det särskilda utskottets förhandlingar utmynnat. Men därav följer icke, och det bör enligt min uppfattning icke vara så, att även kamrarna skulle behöva känna sig bundna i detta från den stora uppgörelsen skäligen fristående ärende.

I föl beviljade riksdagen på framställning av några motionärer en krigstidshjälp under år 1917 åt lärar- och lärarinnepersonalen vid enskilda flick- och samskolor m. fl. läroverk. Den gjorde det samtidigt med, att den biföll en kungl. proposition, enligt vilken ett motsvarande belopp, 200 kronor per år, för de fast anställda föreståndarna och ämneslärarna skulle av statsmedel utgå för det år, som nu är inne. Nu ha emellertid förhållandena gestaltat sig helt annorlunda. Den lilla obetydliga hjälp, som dessa löntagare i föl beviljades, 200 kronor om året från staten — med förbehåll för vad innevarande år angår, att även kommunen eller enskilda skola bidraga med hälften av detta belopp, så att slutresultatet skulle bli 300 kronor — detta belopp, som de fingo emottaga i föl och skulle få emottaga i år, betyder i år så ofantligt mycket mindre, som vi alla veta. Här har under de föregående debatterna med klarhet påvisats — jag erinrar t. ex. om herr *Welanders* anförande — om vilken stor

del av dyrtiden även de tjänstetagare fortfarande måste bära, som likvisst få ett högst avsevärt stöd av statsverket. De befattningshavare åter, det i detta ärende gäller, börja, om jag frånser den tillfälliga lönetillökningen, med en avlöning av 1,400 kronor, och den stiger med två lönetillägg till resp. 1,700 och 2,000 kronor. Den lönetillökning, som är beviljad för i år och som med kommunens eller enskildas bidrag går upp till 300 kronor om året, utgör alltså icke blott en obetydlighet, procentuellt räknat, i jämförelse med vad deras i lönehänseende jämnställda inom statstjänstemannakårerna få, utan den står också långt, långt under vad som gives åt dem, som ha ofantligt mycket högre löner. Med avseende på de ytterligare svårigheter, som måste drabba denna ytterst svagt ställda löntagarklass genom penningvärdets fortsatta fall, anse vi det rimligt och billigt, att den skulle få något utöver vad som i fjol beviljades dem till löneförhöjning genom statsanslag.

*Om krigstidshjälpen åt lärarpersonalen vid statsunderstödda privata läroverk.
(Forts.)*

Mot vad sålunda i motionen anförts har särskilda utskottet åberopat sig på ett uttalande till statsrådsprotokoliet av chefen för ecklesiastikdepartementet vid behandlingen av kungl. propositionen nr 73. Denna proposition avser, att i avvaktan på framtida genomförande av en sedan länge såsom billig och såsom nödvändig ansedd betydlig förhöjning uti statsanslaget i och för en så att säga definitiv reglering av dessa befattningshavares löneförhållanden man för nästa år skulle fördubbla det för innevarande år givna anslaget; men i sin motivering för denna hemställan vänder sig herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet mot de privata framställningar, som ha till honom gjorts i samma syfte som den nu väckta motionen, i syfte alltså att man redan för innevarande år skulle vinna någon tillökning utöver vad vid föregående års riksdag begärdes. Herr statsrådet anför — och utskottet åberopar och godtagger — därvid väsentligen tvenne synpunkter. Den ena är, att trots all pliktig omvärldnad från statens sida om det enskilda skolväsendet, kan detta dock icke under nuvarande förhållanden uppställa något krav på samma förmåner som statens egna anstalter. Nej, för visso; men man har heider aldrig vågat sig fram med någon begäran ditåt! Om vi tänka på vad som beviljades åt statens löntagare och bland dem alltså även till lärarna vid de allmänna läroanstalterna, i och med att kammaren nyss biföll utskottets betänkande nr 3, gavs ju en grundförbättring på lönen med 365 kronor och *därutöver* 33 $\frac{1}{3}$ % förhöjning i förutvarande löneförmåner. Den lilla begäran om bisträckning, som här har framställts, stannar så ofantligt långt bakom vad staten ansett sig pliktig att giva sina egna löntagare, att det icke alis blir fråga om — och det med rätta naturligtvis — att de skulle ställas på samma linje.

Men herr statsrådet anför vidare något, som kan sägas i sak innebära en polemik mot motionärernas synpunkter. Motionärerna ha nämligen påpekat, att den omständigheten, att de privata läroverken för detta år ha fått en löneförhöjning, icke bort lägga hinder i vägen, för att de därjämte finge en krigstidshjälpen, eftersom, säga motionärerna, även ifråga om de allmänna läroverkens lärare, med vilka statstjänare dessa utom statstjänsten stående befattnings-

Om krigstids-
hjälp åt lärar-
personalen vid
statsunder-
stödda privat-
läroverk.
(Forts.)

havare äro närmast jämförbara, man med allt skäl dels funnit det rimligt och rättvist, att de skulle få löneförhöjningar, som bringade deras löner upp till vad de borde vara, alldeles oavsett dyrtiden, och dels dessutom sökt genom krigstidstillägg och krigstidshjälp i viss mån motverka det speciella tryck, som dyrtiden medför. Här emot har nu herr statsrådet invänt, att det är icke riktigt jämförbara förhållanden i fråga om dessa privata läroverk, ity att beträffande den anslagsförhöjning, som fjolårets riksdag medgav, det icke saknas fog för att säga, att den skulle innebära icke blott en löneförhöjning utan *också* i sin mån en av krigstidsförhållandena be- tingad hjälp åt lärarpersonalen. För min del skall jag icke tvista därom, huruvida de arma 200 kronornas tillägg till den förutvarande lönen, som denna personal av statsmedel erhållit, *delvis* är att be- trakta såsom en ordinarie löneförhöjning och *delvis* är att betrakta såsom krigstidshjälp. Ty tyvärr förhåller det sig i alla fall så, att denna lilla slant, huru man än betraktar den, dock icke blir större. Men det må dock erinras, att fjolårets krigstidshjälp, som alltså var blott krigstidshjälp, uppgår till, vad statens bidrag angår precis lika mycket som det anslag, vilket i år säges utgöra både löneförhöjning och krigstidshjälp. Men framför allt är att märka, vad herr statsrådet i fortsättningen i sin proposition erinrar om, att det är föreslaget att för nästa år giva en provisorisk löneförhöjning, dubbelt så stor som den, som utgår innevarande år. Detta belopp motiveras i propo- sitionen med de orden att »endast i sällsynta undantagsfall och en- dast med mycket obetydligt belopp» kan den sålunda föreslagna lönetillökningen antagas överskrida det definitiva förslaget till lönereglering för *normala prisförhållanden*, som lärarelönenämnden kan förväntas komma att framlägga. Härav framgår alltså, att man erkänner, hurusom det anslag från statens sida, som bör — alldeles frånsett kristidsförhållanden — komma ifrågavarande per- sonal till godo, borde vara dubbelt så stort som det anslag vilket för innevarande år är föreslaget att utgå. Dubbelt så stort borde det vara, utan att man ännu tagit någon hänsyn till krigstidsför- hållandena! Men nu ha vi både krigstidsförhållanden och detta all- deles för låga grundlönebelopp, och då kan man tänka sig resultatet för ifrågavarande löntagare.

Det finnes naturligtvis en annan synpunkt, som, fruktar jag, utövat en avgörande inverkan på utskottet, och det är den, att här icke är fråga om statstjänare, utan här är fråga om befattnings- havare i enskild tjänst; visserligen utövare av en sådan verksamhet, att staten erkänner det vara ett omedelbart in- tresse för staten att understödja den, men dock en tjänst, som dock icke utövas omedelbart såsom statstjänst. Och man säger, att det fin- nes så många andra befattningshavare, och vilka detsamma gäller och vilka också skulle ha pretention på statskassan, om man gjorde något till förmån för den ifrågavarande personalen. »Konsekven- serna» skulle föra synnerligen långt! Man måste hålla på princi- pen; det kan inte hjälpas! — Jag erkänner naturligtvis, att det lig- ger åtskilligt i detta resonemang, men å andra sidan finnes det

också något, som heter principrytteri. Det finnes fall, då man verkligen kan gå ifrån en princip och göra ett undantag, utan att det därför behöves sägas vara en nödvändig följd, att man vidtager en rad av motsvarande ändringar i andra fall. Det kan vara t. ex. om en befattningshavareklass står i en alldeles särskilt exponerad, särskilt eländig löneställning, och det är om något fallet med den, som det här är fråga om. Man skall tänka sig vad det betyder för en lärarinna exempelvis här i Stockholm eller i någon annan av de stora städerna, att inberäknat den löneförhöjning, som stat och kommun för innevarande året beviljat dem, nödgas dra sig fram på 1,700 kronor; och detta vid en tid när faktiskt många unga flickor, som nätt och jämnt gått ut från ett 8-klassigt läroverk och lärt sig att spela på Remington och att skriva stenografi, få en avlöning, som omedelbart vida överstiger den, som tillkommer hennes med den vida högre och mera kvalificerade utbildningen utrustade lärarinna.

*Om krigstids-
hjälp åt lärar-
personalen vid
statsunder-
stödda privat-
läroverk.
(Forts.)*

För att visa huru detta löneläge ställer sig, kan det vidare vara belysande att göra en jämförelse med lärarinnorna vid kommunala mellanskolor, vid högre folkskolor och vid de vanliga folkskolorna särskilt i de stora städerna. Detta är nämligen befattningshavare, på vilka man särskilt pekat, och rörande vilka man särskilt menat, att det icke går an att ställa *dem* i en annan och sämre ställning i det avseende här är fråga om än just dessa privata skolors lärarinnor. Men t. ex. här i Stockholm börjar dock en folkskollärarinna, fränsett löneförhöjningen, med 1,700 kronor, och den löneförhöjning, som i fjol beviljades, var 400 kronor. Det är alltså 2,100 i stället för 1,700 kronor, som utgör grundlönen; och de förhöjningar, som efter viss tids tjänstgöring äga rum, motsvara dem som utgå till privatläroverkens lärarinnor. Vid de kommunala mellanskolorna, där man börjar med en grundlön av 1,850 kronor, fick man i fjol en tillfällig löneförhöjning för detta år av 400 kronor; där börjas alltså nu med 2,250 kronor. Och vid de högre folkskolorna utgöra samma siffror resp. 1,650 och 2,050 kronor. Således i fråga om dem, som ha att handleda barn i folkskolorna i våra större städer eller i de högre folkskolorna eller i de kommunala mellanskolorna är det genomgående en högre lönestandard än den som förefinnes uti dessa privata läroverk. Det är likvisst meningen, att det i dessa senare skall meddelas en utbildning, som skall vara en fullständig elementarskolebildning och i mycket stor utsträckning en utbildning upp till studentexamen; och jag erinrar vidare om att här är icke blott fråga om flickläroverk utan även om samskolor, och att t. ex. för huvudstadens vidkommande om de privata samskolorna upphörde med sin verksamhet att bereda till studentexamen, man icke kan överskåda, vilka följderna därav skulle vara. Statens läroverk ha nämligen alldeles icke tillräckligt antal platser, motsvarande den tillströmning som då skulle äga rum dit, utan i mycket stor utsträckning kan utbildningen av ynglingar till studentexamen, som dock erkänt är en statsangelägenhet, äga rum endast tack vare den enskilda företagsamhet, som utföres av privata skolor.

Om krigstids-
hjälp åt lärar-
personalen vid
statsunder-
stödda privat-
läroverk.
(Forts.)

Jag tror således, att huru man än vänder och ser på saken, måste man säga, att här föreligga mera behjärtansvärda omständigheter än vad man skulle kunna uppleta för någon motsvarande befattningshavareklass. Och för oss, som till största delen väl äro familjefäder, med döttrar, som fått eller få sin uppfostran vid dessa flickläroverk, torde det väl vara bekant, att det knappast kan uppletas någon tjänstekår, som med ett så brinnande intresse och en så slösande frikostighet offrat hela sin häg och alla sina krafter i sitt arbete. Även med hänsyn härtill borde det kännas såsom något fullkomligt ovärdigt att ställa denna med uppfostran av våra barn anförtrodda lärarekår uti en ställning så förtvivlad, som den fruktansvärda fördyringen av livsförnödenheterna nu har gjort.

I vår motion ha vi hemställt till det särskilda utskottet att uträkna det anslagsbelopp, som skulle erfordras för att fylla de önskemål vi framburit beträffande ökningen av löneanslaget. Men denna anmodan har helt naturligt utskottet, med sin avvisande hållning, icke efterkommit. Jag är vid sådant förhållande icke i tillfälle att yrka bifall till något bestämt anslagsbelopp, som skulle motsvara de krav på en lönetillökning, som i motionen uppställts. Denna lönetillökning avsåg emellertid att omfatta såväl ämneslärare som övnings- och andra timlärare och avsåg att vara 300 kronors statsbidrag för ämneslärarna och visst belopp för veckotimme för de övriga. Då jag som sagt icke ser mig i tillfälle att kunna här fixera, hur stort belopp som för ändamålet skulle erfordras, och då kammaren, även om den fullkomligt behjärtar det önskemål, som här är framfört, säkerligen icke är beredd att lämna bifall till ett på en höft tilltaget belopp, så ser jag mig nödsakad att begränsa mitt yrkande till en krigstidshjälp, lika stor som den riksdagen i fjol beviljade för år 1917 och som utgjorde 200 kronor för föreståndare och ämneslärare, men visserligen tyvärr lämnade de övriga tim- och övningslärarna ohjälpta. Jag ärnar alltså hemställa att motsvarande belopp måtte beviljas även för detta år, och att för ändamålet förslagsanslag på extra stat måtte av kammaren beviljas med samma belopp som beräknades erforderligt i fjol, eller med 220,000 kronor.

Jag förbiser icke, då jag sålunda gör gällande, att vi böra förnya vårt beslut om krigstidshjälp i fjol, att detta fjolårsbeslut var resultatet av ett av statsutskottet välvilligt uttänkt sätt att i sak tillmötesgå motionärernas begäran om en *lönetillökning* redan under det löpande året. Men jag menar, att det borde icke vara något hinder för att kammaren med samma välvilliga syn på saken i år ville besluta sig för den anordning, att liksom i fjol utöver den enkla grundlönen dessa befattningshavare finge en krigstidshjälp av 200 kronor, så skulle de i år få det utöver grundlönen plus den löneförhöjning av 300 kronor, varav 200 kronor statsmedel, som de tack vare fjolårets beslut numera åtnjuta.

Jag yrkar således, herr vice talman, att kammaren måtte besluta, att i likhet med vad som beslöts på statsutskottets hemställan i utlåandet nr 133 vid 1917 års riksdag under punkterna II) och III) en krigstidshjälp med 200 kronor måtte beviljas den som under 1918

är anställd i egenskap av föreståndare eller ämneslärare med full tjänstgöring vid sådan enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola eller enskilt lärarinneseminarium, som åtnjuter understöd från det i riksstaten uppförda gemensamma reservationsanslaget till privata läroverk, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter för krigstidshjälpens åtnjutande, som må befinnas erforderliga, samt att hänvisa på extra stat för år 1919 till bestridande av kostnaderna för ifrågakvarande krigstidsanslag ett belopp av 220,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under innevarande år låta förskottsvis av tillgängliga medel utanordna beloppet.

Om krigstidshjälp åt lärarinnorna vid statsunderstödda privata läroverk.
(Forts.)

Herr Rosén: Jag känner icke till, att det som herr Alexanderson gjorde gällande skulle ha rätt några särdeles delade meningar inom utskottet i denna fråga. Visserligen fanns det åtskilliga som ansågo, att dessa lärarinnor äro dåligt avlönade, men samma uppfattning hade utskottsledamöterna, åtminstone de flesta av dem, rörande vissa av statens löntagare, vilket också anges bland annat i utlåtandet nr 3.

Det är ju, som herr Alexanderson påpekade, så, att dessa lärarinnor ha fått krigstidshjälp både i fjol och i år, och i propositionen nr 73 vid innevarande års riksdag föreslås det, att denna löneförbättring skall utgå för nästa år med dubbla beloppet mot i år eller 600 kronor, alltså ett mycket avsevärt tillägg. Härtill kommer ju, att kommunerna ha beviljat ganska avsevärda bidrag utöver vad de äro skyldiga att lämna. Jag tror, att det icke finns någon stad, som har ett dylikt läroverk eller en sådan skola, som icke har lämnat några hundra kronor. Så långt jag känner till, har detta bidrag rört sig om 200 å 300 kronor.

Om man nu går på bifall till herr Alexandersons förslag, så för det ovillkorligen med sig åtskilliga konsekvenser. Jag kan icke förstå annat än att lärarinnorna vid lanthushållsskolor, vid fackskolan för huslig ekonomi m. fl. sådana läroanstalter äro fullkomligt lika berättigade att få tillägg som lärarinnorna vid flickläroverken. Detsamma gäller om nästa ärende, som följer härefter. Det har verkställts en utredning, som visar, att det är minst 50 grupper av tjänstemän inom olika grenar, som kunna göra anspråk på krigstidshjälp eller krigstidstillägg, ifall man skulle bevilja sådan för en enda av dem.

Jag hemställer således, herr talman, om avslag på herr Alexandersons yrkande och bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet Rydén: Herr talman! På grund av det uttalande som herr Alexanderson gjorde och då man från utskottsledamöters sida uttryckt en önskan, att jag skulle lämna en liten redogörelse för lönefrågornas läge för sådana grupper av lärare, som icke äro statsanställda, skall jag be att få säga några ord.

Det finns nog knappast några grupper av det allmänna tjä-

*Om krigstids-
hjälp åt lärar-
personalen vid
statsunder-
stödda privat-
läroverk.*
(Forts.)

nare, som hava en så bekymmersam ekonomisk ställning, som vad skolfolket i allmänhet har — nu bli ju läroverkslärarna litet hjälpta, men alla övriga grupper ha det svårt. Detta har jag som departementschef fått en mycket stark känning av. Det har varit mängder av petitioner till Kungl. Maj:t och till ecklesiastikministern från mindre sammanslutningar, ifrån enskilda personer och från stora korporationer, och det har varit bland de svåraste stunder jag haft, när jag måst meddela, att det för konsekvensernas skull vore omöjligt att framlägga ett förslag om att bevilja krigstidstillägg för dem. Det har icke varit med glatt hjärta jag måst intaga den ståndpunkten.

Jag skall nämna några av de grupper, som vänt sig till mig från sådana lärarkårer, som jag nyss nämnde, för att herrarna skola se, att det är en mycket vittgående sak, som det här gäller. Om jag då först tar de grupper, som äro anställda och avlönade av kommunen men där staten betalar det väsentliga av avlöningen, så har det först och främst kommit deputationer från de högre folkskolorna, ifrån de kommunala mellanskolorna, ifrån folkskolornas och från småskolornas lärarpersonaler. Alla dessa äro i ungefär samma svaga löneställning som dessa lärarinnor. För det nu löpande året ha de varken krigstillägg eller krigstidshjälp, men de ha en tillfällig löneförbättring, som är beviljad av fjolårets riksdag; och bland dessa grupper är det en grupp åtminstone, som jag skulle vilja säga står ofantligt mycket sämre än de, som herr Alexanderson här talat för, nämligen småskolans lärarinnor. En småskolelärarinna åtnjuter i kontant lön 500 kronors begynnelselön och tre ålderstillägg på 60 kronor. Efter femton år kommer hon upp till 680 kronor. Hon har bostad därjämte, sådan den nu är på många håll, och har dessutom av fjolårets riksdag fått beviljad en tillfällig löneförbättring av 250 kronor — motsvarande bidrag är 300 kronor för flickskolelärarinorna.

Det är klart, att det för mig skall vara ofantligt svårt att intaga denna position att icke kunna tillstyrka någon krigstidshjälp åt dessa. Men den kåren omfattar över 15,000 medlemmar, och frågan om en definitiv löne reglering har regeringen för avsikt att förelägga detta års riksdag. När jag samrådde med mina kamrater inom regeringen, så kommo vi till den uppfattningen, att det gick icke an, det var icke möjligt att inom statsbudgetens ram bereda rum på en gång för en definitiv löne reglering och för ett krigstidstillägg efter grunder, som närmade sig dem, som gälla för statstjänst. Därför har jag icke kunnat vara med om att tillstyrka avlåtande av någon proposition till riksdagen i här nu närmast omhandlade fråga.

Detsamma gäller folkskolornas personal, som visserligen i de större städerna kunna komma till de belopp, som herr Alexanderson talade om men som på landsbygden ju har en synnerligen bekymmersam ställning. De få inga krigstidstillägg utan ha en tillfällig löneförbättring, som uppgår för folkskolans lärarinnor och icke familjeförsörjande lärare till 400 kronor och till dem som ha familj att försörja till 600 kronor.

Om dessa kårer på tillsammans ungefär 23,000 medlemmar skulle ha kommit med och blivit delaktiga av krigstidstillägg, hade för det ändamålet, om det skulle ha blivit sådant, att det någorlunda närmat sig vad regeringen föreslagit för statstjänstemännen, måst åtgå ett belopp, som väsentligen överstigit tio miljoner kronor.

Så komma de kommunala mellanskolornas lärare. De ha på samma sätt som de föregående icke krigstidstillägg men däremot en tillfällig löneförbättring efter de grunder som gälla folkskolans lärare. Detsamma gäller lärarna i de högre folkskolorna. Alla dessa äro kommunalt anställda, och till folkskolelärarna betalar ju staten 90 % av minimiavlöningen. Och sedan kommer en hel rad av lärare, som icke äro direkt kommunalt anställda men där staten lämnar bidrag, som nu är fallet med privatskolornas lärare. Detsamma var fallet med folkhögskolornas lärare, som också uppsökte mig under loppet av hösten, och åtskilliga andra grupper, lärarinorna vid fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala och en hel del andra, som jag kanske icke skall trötta kammaren med att omnämna här.

När deras representanter voro uppe, samrådde vi om detta, och jag trodde, att man kommit någorlunda till samförstånd om att man skulle gå den vägen i stället att föreslå en större tillfällig löneförbättring för det kommande året och den principen har nu blivit följd för dem, som icke kunna få en definitiv lönereglering vid detta års riksdag.

Jag har följaktligen tillrätt Kungl. Maj:t att i propositionen föreslå fördubblande av den tillfälliga löneförbättringen för lärarinorna vid privatskolorna. I år ha de 300 kronor, och de skola således få 600 kronor nästa år. Detsamma blir fallet beträffande lärarna vid folkhögskolorna. De skola nästa år få dubbelt så mycket, som riksdagen beviljat för nu löpande år.

Utom dessa kommer sedan en mängd andra, bara inom ecklesiastikdepartementet uppgående till över ett trettiotal grupper i olika ställningar, där staten lämnar bidrag till vederbörande befattningshavares avlöning, och jag skulle vilja säga, att många stå i en ytterst bekymmersam ställning. Men med hänsyn till konsekvenserna har regeringen icke vågat sig på att föreslå, att de skulle få del av krigstidstilläggen, utan det är i stället tänkt att höja anslaget, så att de för kommande år få en tillfällig löneförhöjning. Innan regeringen tog slutlig ståndpunkt till detta, så verkställde man emellertid en undersökning även inom andra departement, och det visade sig då, att det fanns en hel rad av tjänstemän, som icke voro statsanställda utan som voro anställda av enskilda föreningar och kommuner och av sammanslutningar med allmännyttigt syfte. Det var inom jordbruksdepartementet åtskilliga grupper, av vilka nyss nämnts några, det var inom civildepartementet åtskilliga o. s. v. Men när man såg över det hela, om man nu skulle uppträda rättvist, så att man gjorde lika mot alla, så visade det sig bliva fråga om anslag, som uppgingo till åtskilliga tiotal miljoner kronor, och under sådana förhållanden ansåg regeringen som sådan, att den icke kunde gå in för principen att bevilja krigstidstillägg till andra än statsanställda, och den

Om krigstidshjälp åt lärarpersonalen vid statsunderstödda privatskolor.

(Forts.)

Om krigstids-
hjälp åt lärar-
personalen vid
statsunder-
stödda privat-
läroverk.
(Forts.)

uppfattningen har ju särskilda utskottet, som övertänkt saken, funnit sig böra biträda.

Då det låg ett visst klander i vad herr Alexanderson yttrade om mitt anförande till statsrådsprotokollet, vill jag bara säga det som en förklaring till att regeringen har intagit den ståndpunkt, som den har fattat i detta fall. Jag behjärtar synnerligen livligt dessa lärarinnors svåra ställning, liksom skolfolkets ställning i allmänhet, och jag beklagar, att förhållandena ha kommit att gestalta sig så, att lärarlönenämnden, som nu i så många år sysslat med detta arbete, icke ännu kunnat framlägga ett förslag, som kunnat bli utgångspunkt för en proposition till innevarande års riksdag. Jag har flera gånger gjort mig underrättad om hur denna fråga ligger inom lärarlönenämnden och man har ställt i utsikt för mig, att dess förslag skulle komma att framläggas nu under den närmaste tiden, varigenom det skulle vara möjligt att till nästa års riksdag framlägga proposition om en definitiv lönereglering.

Jag vill emellertid redan nu ha sagt, att detta problem är mycket svårt och invecklat på grund därav, att de grunder, efter vilka denna lärarepersonal är anställd, äro synnerligen växlande och de korporationer, som upprätthålla dessa skolor, äro också mångskiftande, vilket gör, att det är ett i högsta grad svårt problem att få en lösning som kan bliva rättvis åt alla håll. Men det är min avsikt, ifall jag kommer att få med dessa ärendens handläggning att göra för nästa års riksdag, att nedlägga särskilt arbete på att försöka få till stånd ett förslag om en definitiv lönereglering för dem, och jag känner så väl svårigheterna för de grupper, som det här är fråga om, att jag skall göra vad på mig ankommer för att den löneregleringen skall bli så god som möjligt. Men det har icke varit oss möjligt inom regeringen, det få motionärerna tillgiva oss, att när man ändå måste se till att ha en överblick över det hela och se till, att det sker rättvisa åt alla, det har icke varit oss möjligt att bryta loss en grupp på detta sätt och föreslå krigstidstillägg för den, när icke de andra kunna komma med. Detta är förklaringen till min ståndpunkt i detta avseende.

Herr Alexanderson: Herr talman! Jag erkänner ju fullkomligt, att de synpunkter som herr statsrådet här framhåvt, äro förtjänta av åtskilligt hänsynstagande, men jag kan icke frånkomma, att dels den här ifrågavarande lärargruppen är svagare ställd än alla på något sätt jämförbara lärargrupper, som man eljest kan tala om, och dels också, att den är svagare ställd så tillvida, att den icke har att påräkna det stöd ifrån *kommunernas* sida, som i så stor utsträckning likvisst tillgodokommer folkskolans lärare och likställt skolfolk.

Det är verkliga förhållandet, att på många håll i landet ha folkskolans lärare och lärarinnor blivit betydligt bisträckta genom kommunalt mellankommande, medan däremot av ganska naturliga skäl denna mellankomst har blivit mycket svagare ifråga om de här läroverken. De stadskommuner, i vilka dessa läroverk ligga,

kunna icke på samma sätt som i fråga om folkskolan, i läroverkets understödande se ett för kommunen själv specifikt ändamål, vars kostnader böra drabba just den kommunen.

I själva verket förhåller det sig väl ock så, att den svenska staten har på sitt samvete en sedan alltför många årtionden gammal försyndelse, då den har ansett sig kunna lämna åt det enskilda initiativet hela den högre kvinnobildningen. Det är dock något märkligt, att med den ställning, som kvinnan småningom har kommit att intaga inom vårt samhällsliv, med den användning hon har funnit inom statens och annan allmän tjänst på allehanda platser, med den nu sedan länge allmänt utbredda insikten om nödvändigheten av att även en stor del av kvinnorna äro i tillfälle att förskaffa sig en högre allmänbildning, den svenska staten dock har kunnat åtnöjas med att giva denna bildning allenast den blygsamma hjälp i form av statsunderstöd, som tillgodokommer flickskolorna och de högre samskolorna.

Men nu låter man till på köpet sig av denna försyndelse ledas till den konsekvens, att lärarekärerna vid här ifrågavarande skolor — vilken hitintills av helt naturliga skäl varit ofantligt mycket svagare ställd i ekonomiskt avseende än övriga lärarekärer just därför, att de privata läroverken, då de sannerligen icke äro några lukrativa företag, sakna möjlighet att avlöna sin personal annat än ytterst svagt — man låter, säger jag, det bli en följd, att denna redan så svagt ställda lärarekår helt lämnas i sticket, när det gäller att försöka lätta den just nu så fruktansvärt tryckande dyrtidsbördan.

Det är naturligtvis med största tacksamhet man erfarit och erfar av den kungl. propositionen liksom av herr statsrådets anförande, att herr statsrådet hyser livligt intresse att bereda denna lärare- och lärarinnekår en bättre och starkare ekonomisk ställning än densamma nu har. Men jag kan ändock icke undertrycka den reflexionen, att så som förhållandena i flera år gestaltat sig och så som de gestaltat sig under detta år, måste man helt enkelt fråga sig, om de personer, det här gäller, kunna draga sig fram till den avsedda tidpunkten för en löneförbättring. Man frågar sig: vad leva dessa människor av, vilka nedpressats till en lönestandard, så orimligt låg, som i dag framlagda siffror utvisa? Hur kunna de existera?

Om man tager hänsyn till alla dessa olika synpunkter, undrar jag huruvida det icke ändå skulle kunna befinnas riktigt, att staten med en så liten summa som ett par hundra tusen kronor i form av kristidshjälp bispringer den lärarkår, vilken här är i fråga?

Herr Berglund: Herr talman, endast några få ord! Även om man måste medge, såsom herr Alexanderson här påstod, att ifrågavarande löner äro alltför låga, får man dock komma ihåg, att detta krigstidstillägg och denna krigstidshjälp gälla endast statsanställda funktionärer. Skulle man nu gå med på herr Alexandersons förslag, så komme man att bryta sönder denna hittills gällande grund-

Om krigstidshjälp åt lärarepersonalen vid statsunderstödda privata läroverk.
(Forts.)

Om krigstids-
hjälp åt lärar-
personalen vid
statsunder-
stödda privat-
läroverk.
(Forts.)

sats, och det är inför de konsekvenser, som därav uppstå, som man måste rygga tillbaka, som utskottet ryggar tillbaka. Det är åtminstone ett femtiotal institutioner av här ifrågavarande art, vilka upp-bära anslag av stat och kommun i vårt land, och om man nu går med på, att deras befattningshavare i likhet med var herr Alexanderson förordade, skulle komma i åtnjutande av krigstidsanslaget, då har man genom att säga a också förbundit sig att säga b och kostnaden skulle icke kunna överskådas.

Det är enbart inför dessa perspektiv som utskottet ställt sig avvisande, och ber jag därför nu också, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Meurling: De läroanstalter, det här är fråga om, fylla ovedersägligen ett verkligt behov, och staten har erkänt detta genom att lämna anstalterna sådana understöd, att de skulle kunna reda sig. Då nu emellertid lärarpersonalen vid dessa anstalter få genomgå en sådan utbildning, att deras kompetens och tjänstgöring är jämförlig med deras, som i statens läroanstalter tjänstgöra — då vidare, såsom vi förut hört framhållas, lärarpersonalen vid statens bildningsanstalter redan utan krigstidstillägget åtnjuter ojämförligt mycket högre löneförmåner än den lärarkår, varom här är fråga — och då slutligen den lärarpersonal, som i föreliggande betänkande avses, i allmänhet har sin tjänstgöring förlagd i större eller medelstora städer och i sådana samhällen, där levnadskostnaderna äro jämförelsevis höga, synes det mig vara rätt och billigt, att man icke förbiser denna personal vid det tillfälle, som nu yppar sig att understödja den-samma.

Det är ju gott att höra, att man fått löfte om en blivande löne-reglering, men ordspråket säger, att »medan gräset gror, dör kon».

På grund av det anförda ber jag att få yrka bifall till motion-
närrens yrkande.

Greve Klingspor: Det förhåller sig nog så som herr Alexan-
derson påstod, när han kritiserade sista avdelningen av utskottets be-
tänkande, att de skäl, som i nämnda del av betänkandet angivas, varit
de, som gjort, att utskottet stannat vid att avstyrka motionen. Ut-
skottet yttrar nämligen i det sammanhang, jag nämnde, att med hän-
syn till vad som anförts av departementschefen »ävensom därtill,
att enligt utskottets åsikt rätten till krigstidstillägg och krigstids-
hjälp icke bör tillkomma befattningshavare i annan än statens tjänst,
anser sig utskottet icke kunna biträda det av motionärerna fram-
ställda förslaget.» Det är ju alldeles riktigt anmärkt, att utskottet
alltså såsom huvudskäl för sitt avstyrkande betonar, att dessa per-
soner icke äro befattningshavare i statens tjänst.

Nu har herr Alexanderson också kommit fram med ett förslag
till reglering av de nämnda befattningshavarnas löneförmåner av den
innebörd, att den krigstidshjälp, som förra året lämnades dem, också
i år skulle komma dem till del. Men en sådan formulering, som är
gjord på rak arm, kan omöjligen vara sådan, att den utan prövning
skulle kunna godtagas — oaktat nog den ärade förslagsställaren är

synnerligen skicklig att formulera sådana saker. Jag tror förden-
skull, att det skulle vara förenat med rätt stor våda att nu frångå
utskottets förslag. Vi ha ju av statsrådet och chefen för ecklesia-
stikdepartementet fått höra några av de konsekvenser, ett beslut i
överensstämmelse med motionärernas förslag och även herr Alexan-
dersons under överläggningen framställda förslag skulle hava med sig.

*Om krigstids-
hjälp åt lärar-
personalen vid
statsunder-
stödda p[ri]vat-
läroverk.
(Forts.)*

Jag ber på grund av det sagda att få yrka bifall till utskottets
förslag.

Herr M a n n h e i m e r: Jag ber att få säga några ord, ehuru
jag anser, att herr Alexanderson tillräckligt klart och uttömmande
framställt motionärernas uppfattning i frågan.

Närmast fick jag då anledning till att begära ordet av ett ytt-
rande, som herr Berglund hade, i det han såsom skäl för bifall till
utskottets hemställan framhöll, att riksdagen endast hade att behandla
frågan om krigstidshjälp till statens tjänstemän eller befattningsha-
vare. Men samma skäl kunde ju anföras för riksdagens beslut förra
året, då riksdagen beviljade krigstidshjälp åt dessa befattningshavare,
som motionärerna här ömma för.

Vidare ber jag att få framhålla och understryka vad även herr
Alexanderson betonade, nämligen att den verksamhet, som här utövas
och varmed dessa befattningshavare äro sysselsatta, i allmänhet avser
ett ändamål, som staten funnit sig böra befrämja på sådant sätt
att staten till mycket väsentlig del uppbär dessa företags ekonomi.
Vi få nämligen icke glömma att staten understödjer dessa skolor, om
vilkas lärarkår här är fråga, dels genom att giva anslag åt skolornas
verksamhet i allmänhet och dels särskilt genom att taga på sig en
icke så obetydlig del av befattningshavarnas löner. Under sådana för-
hållanden kan jag, även om jag förstår, att man kunnat framkomma
med principiella betänkligheter, icke finna annat än att man, när det
gäller ett så behjärtansvärt ändamål, mycket väl kan försvara att
bortse från dessa betänkligheter i år på samma sätt som man gjorde
förra året.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till herr
Alexandersons här framställda yrkande.

Friherre B e c k - F r i i s: Herr talman, mina herrar! Att den-
na fråga är behjärtansvärd, är det ingen som har bestritt. Här gäl-
ler endast att vara rättvis, men vi få svårt att skapa rättvisa, om vi
följa herr Alexandersons förslag. Jag ber få påminna om, att i ut-
skottets nästa betänkande gäller det även befattningshavare, som
icke äro i statens tjänst, men som staten dock avlönar med visst
av riksdagen fastställt belopp, i det staten lämnar bidrag med $\frac{1}{3}$
till deras lön och har även bestämt ålderstilläggens storlek och stats-
bidragen till dem; således befattningshavare, som synas mig, om man
skall gå principiellt till väga, vara mera berättigade till att få krigs-
tidstillägg än vad lärarinnor äro. Vi hava dock även där, ifrån ut-
skottets sida, måst ställa oss på avslag på grund därav, att det kom-
mer upp så oändligt många gränsfall, så att man icke kan se och

Om krigstids-
hjälp åt lärar-
personalen vid
statsunder-
stödda privat-
läroverk.
(Forts.)

överskåda, var det skulle sluta, om man icke är konsekvent i dessa fall.

Jag måste i alla fall upprepa, vad herr statsrådet sade, att dessa lärarinnor ju dock hava blivit av riksdagen hjälpta, låt vara att de skulle behöva mer hjälp, — det förnekar jag visst icke — men de hava dock fått krigstidstillägg, först å 200 kronor, och sedan, genom riksdagens medverkan, ett lönetillägg för år 1918 å 300 kronor. Samtidigt föreligger förslag, att de till nästa år skola tilldelas lönetillägg å 600 kronor.

Även för de tjänare, som hava låg avlöning måste man väl säga, att, när lönen ökas år från år och med så pass stora belopp som nu — från i år 300, till nästa år 600 kronor — det är en så pass avsevärd löneförbättring, att man väl måste taga hänsyn till densamma.

Huru smärtsamt man än kan tycka det är att icke få biträda de många motioner, som verkligen varit tilltalande och som framkallat medlidande för dem de gälla, har man dock måst i utskottet, när man skulle pröva dessa, icke mindre än emellan 60 och 70 yrkanden motionsvis framställda och som alla gå ut över det kungliga förslaget, ställa sig på fasta principer, för att man skulle kunna komma till ett rättvist resultat.

Och därför, herr talman, anhåller jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ALEXANDERSON: Herr talman! Endast ett par ord. Det förefaller mig, som om även den siste ärade talarens försök att påvisa de konsekvenser, ett bifall till mitt yrkande därest man vill vara rättvis, måste hava, icke skulle vara fullt lyckat. Den jämförelse, han anställde med de befattningshavare, om vilka det blir fråga i utskottets nästa utlåtande, torde icke riktigt hålla streck.

Jag vill för all del icke lägga mig i den frågan, huruvida den av herr Holmquist väckta motionen rörande distriktsveterinärerna må förtjäna kammarens bifall eller icke, men jag vill erinra om, att även den frågan ju gäller sådana befattningshavare, som närmast äro anställda och avlönade av kommunala bildningar, i detta fall landstingen, vilka hava möjlighet på grund av sin uttaxeringsrätt att åstadkomma en utjämning genom höjning av lönen i förhållande till de ökade levnadskostnaderna: medan det däremot måste erkännas, att de, som närmast hava att sörja för dessa nu ifrågavarande lärarekårers avlöning, icke hava någon möjlighet att under nuvarande förhållanden verkställa en höjning av skolbarnens terminsavgifter, som äro deras huvudinkomst. Tvärtom är utbetalandet av dessa terminsavgifter just i dessa tider för så ofantligt många föräldrar en så tryckande börda, att nästan snarare skolföreståndarinnorna måste försöka att i ökad mån medgiva friolevsplatser.

Vilka befattningshavare man än försöker anställa jämförelse med, tror jag, man alltid skall komma tillbaka till, att dessa här äro de, som på en gång i förhållande till sin utbildning och de krav, som ställas på dem, äro svagast ställda av alla och äro de, som ej heller hava att vänta hjälp i nämnvärd omfattning från annat

håll än genom staten, vilken också i alldeles särskild grad, på grund av verksamhetens art, är förpliktad att träda hjälpande emellan.

Om krigstidshjälpen åt lärarpersonalen vid statsunderstödda privata läroverk.
(Forts.)

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i fråga om det under behandling varande utlåtandet yrkats, dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock, av herr *Alexanderson*, att kammaren skulle

I) besluta att krigstidshjälpen med 200 kronor skulle tillkomma den, som under år 1918 vore anställd i egenskap av föreståndare eller ämneslärare med full tjänstgöring vid sådan enskild mellanskola, högre flickskola, högre goss- eller samskola eller enskilt lärarinneseminarium, som åtnjöte understöd från det i riksstaten uppförda gemensamma reservationsanslaget till privatläroverk, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter för krigstidshjälpens åtnjutande, som kunde befinnas erforderliga;

II) anvisa på tilläggsstat för år 1918 under åttonde huvudtiteln till bestridande av kostnaderna för ifrågakvarande krigstidshjälpen ett förslagsanslag av 220,000 kronor.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden samt förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Alexanderson* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 11, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr *Alexandersons* under överläggningen framställda yrkande.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 60;

Nej — 44.

Vid förnyad föredragning av särskilda utskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion angående krigstidstillägg och krigstidshjälpen åt distriktsveterinärer m. fl., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 256, utvisande att nämnda kammare antagit första kammarens inbjudning om tillsättande av ett särskilt utskott för behandling av, utom annat, Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 135, med förslag till lag om fattigvården m. m.

Herr vice talmannen: Jag ber få föreslå, att kammaren behagade besluta att utse åtta suppleanter i det särskilda utskott, som skall behandla ej mindre Kungl. Maj:ts propositioner: nr 135, med förslag till lag om fattigvården m. m., och nr 136, med förslag till lag om ändrad lydelse av § 6 i lagen den 29 maj 1896 angående blindundervisningen m. m., än även de ytterligare framställningar, som kunna komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i dessa ämnen eller andra i omedelbart samband där med stående frågor.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Därefter yttrade herr talmannen, att han efter överenskommelse med andra kammarens talman finge föreslå, det första kammaren ville besluta att vid sammanträde, som komme att hållas lördagen den 16 innevarande månad, företaga val av ledamöter och suppleanter i det särskilda utskott, kamrarna nu beslutit tillsätta.

Detta förslag antogs.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 138, angående inköp för postverkets räkning av fastigheten nr 41 i kvarteret Gruvan i Karlstad;

nr 139, angående inköp för telegrafverkets räkning av fastigheten nr 17 och 18 i Bergskvarteret i Söderköping;

nr 148, angående disponerande av ytterligare medel under år 1918 för vidtagande av åtgärder till förebyggande och hävande av invaliditet;

nr 149, angående förvärvande för svenska statens räkning av den Orsa—Härjedalens järnvägsaktiebolag tillhöriga järnvägen Orsa—Sveg; samt

nr 151, angående ålderstillägg åt vaktmästaren vid länsstyrelsen i Uppsala län R. S. Fredriksson.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 140, angående årligt understöd åt befattningshavaren vid postverket P. A. Larsson, hänvisades denna proposition till bankoutskottet.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 143, med förslag till lag om ändrad lydelse av 37 § i lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete; och

nr 145, med förslag till lag om ändrad lydelse av 16 och 41 §§ i lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 150, angående vissa ändringar i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar m. m., hänvisades propositionen i vad den rörde ändringar i nämnda avlöningsreglemente till statsutskottet och i övrigt till bankoutskottet.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 4 A, angående regleringen av utgifterna under riksstatens för år 1919 fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till lantförsvarsdepartementet;

nr 4 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1918 fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till lantförsvarsdepartementet; samt

nr 26, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande Kungl. Maj:ts under sjunde huvudtiteln av statsverkspropositionen för år 1919 och propositionen om tilläggsstat för år 1918 gjorda framställningar om förhöjda understöd till Göteborgs handelsinstitut och Stockholms handelsgymnasium;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 20, i anledning av väckt motion om tullfrihet för malen och omalen spannmål; samt

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss nedsättning av sockerskatten; ävensom

lagutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en hela riket omfattande vanhävdslag;

nr 22, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående dels utredning rörande omfattningen av bolags jordförvärv inom Dalsland m. m., dels återupptagande av den avbrutna undersökningen rörande bolags jordförvärv och enskilda personers större jordinnehav i mellersta och södra delarna av riket m. m., dels ock inskränkning i aktiebolags rätt att besitta och förvärva jordegendom;

nr 24, i anledning av väckt motion med förslag, att lagen om arrende av viss jord å landet inom Norrland och Dalarna må bliva gällande jämväl för Värmlands län;

nr 25, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om åvägbringande av en social arrendelagstiftning;

nr 26, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen med begäran om utarbetande och framläggande av förslag till lagstiftning i syfte att förbättra hemarbetarnas förhållanden;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om sjöfynd ävensom en i ämnet väckt motion; samt

nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av strafflagen m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 10 och § 12 mom. 1 i värnpliktslagen den 17 september 1914, dels ock Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i förordningen den 18 juni 1864 angående utvidgad näringsfrihet.

Justerades elva protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarrens sammanträde avslutades kl. 4.32 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Fredagen den 15 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Herr statsrådet *Thorsson* avlämnade

dels Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 142, med förslag till förordning angående handel med vissa begagnade föremål m. m.;

nr 144, med förslag till förordning angående idkande av pantlånerörelse; och

nr 156, angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1918 under femte huvudtiteln för täckande av vissa förskott;

dels ock Kungl. Maj:ts nådiga skrivelse, nr 153, med tillkännagivande att i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln behådd framställning till riksdagen angående statsbidrag för år 1919 till uppehållande av verksamheten vid en statens provningsanstalt icke kommer att föreläggas riksdagen.

Justerades protokollen för den 9 och den 12 innevarande månad.

Anmälades och godkändes bankoutsjottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående årligt understöd åt förra poststationsföreståndaren Ehnfrida Lovisa Katarina Örn;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner rörande vissa understöd, avsedda att utgå av telegrafverkets medel;

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner rörande vissa pensioner, avsedda att utgå från statens domäners fond;

nr 65, angående ändring i instruktionen för riksdagens revisorer av stats-, banko- och riksgäldsverken; samt

nr 66, angående ändring i instruktionen för riksdagens revisorer vid riksbankens avdelningskontor i orterna.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 67, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslg till förordning angående särskilda bestämmelser om tiden för förvarande av vissa till ledning för taxering av givna deklARATIONER.

Anmälades och godkändes särskilda utskottets förslag

dels till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidstillägg och kristidshjälp under år 1918 åt befattningshavare i statens tjänst jämte i ärendet väckta motioner;

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidstillägg under år 1918 åt f. d. befattningshavare i statens tjänst jämte i ärendet väckta motioner;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidstillägg under år 1918 åt pensionerade båtsmän och marinsoldater samt Vadstena krigsmanshuskassas understödstagare jämte en i ärendet väckt motion; samt

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigstidstillägg under år 1918 åt pensionsberättigade änkor och barn efter befattningshavare i statens tjänst jämte i ärendet väckta motioner;

dels till riksdagens skrivelse nr 73, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare, anställda hos riksdagen eller i dess verk m. fl.;

dels ock till riksdagens skrivelse nr 74, till fullmäktige i riksbanken angående krigstidstillägg och krigstidshjälp åt befattningshavare vid riksbanken m. fl.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 4 A och B.

Vid föredragning av statsutskottets memorial nr 26, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande Kungl. Maj:ts under

sjunde huvudtiteln av statsverkspropositionen för år 1919 och propositionen om tilläggsstat för år 1918 gjorda framställningar om förhöjda understöd till Göteborgs handelsinstitut och Stockholms handelsgymnasium, godkändes de i detta memorial föreslagna voteringspropositionerna.

Föredrogs och lades till handlingarna bevillningsutskottets memorial nr 19, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om väckt motion angående ändring i 23 § 1 mom. i förordningen om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bevillningsutskottets betänkanden nr 20 och 21 samt lagutskottets utlåtanden nr 21—28.

Ordet lämnades på begäran till herr vice talmannen, som yttrade: Jag ber få hemställa att på morgondagens föredragningslista, bland två gånger bordlagda ärenden, först måtte uppföras statsutskottets utlåtande nr 4 A, därefter samma utskotts utlåtande nr 4 B samt sist på föredragningslistan konstitutionsutskottets memorial nr 1.

Denna hemställan bifölls.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 142, med förslag till förordning angående handel med vissa begagnade föremål m. m.; och

nr 144, med förslag till förordning angående idkande av pantlånerörelse.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts nådiga skrivelse nr 153, med tillkännagivande att i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln bebådad framställning till riksdagen angående statsbidrag för år 1919 till uppehållande av verksamheten vid en statens provningsanstalt icke kommer att föreläggas riksdagen, beslöts att denna skrivelse skulle överlämnas till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 156, angående anvisande av anslag å tilläggsstat för år 1918 under femte huvudtiteln för täckande av vissa förskott.

Anmäldes och bordlades

bevillningsutskottets betänkande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning av tiden för tullfri disposition av tullpliktiga utställningsföremål, som införts till Baltiska utställningen i Malmö år 1914; och

samma utskotts memerial nr 24, med återlämnande till andra kammaren av en till utskottet i viss del hänvisad proposition;

lagutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning om arbetstidens längd inom vissa arbetsområden samt fastställande av maximalarbetstid m. m.; och

nr 30 i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen angående handelsregister, firma och prokura;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till mellersta Sveriges sockerfabriksaktiebolag för täckande av viss förlust;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av lösenavgift för godkännande av rekvisition av socker för industriell tillverkning m. m.;

nr 31 A, angående regleringen av utgifterna för kapitalökning för år 1919 i vad angår jordbruksärendena;

nr 31 B, angående regleringen av utgifterna för kapitalökning å tilläggsstat till riksstaten för år 1918 i vad angår jordbruksärenden; samt

nr 32, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om lantmannaskolors förseende med jordbruk;

första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 4, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av understöd av statsmedel åt s. k. hembygdskörer;

nr 5, i anledning av väckta motioner dels angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning och förslag i fråga om utsträckt undervisning i barnavård för kvinnor, dels ock angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning och förslag i fråga om statsunderstöd åt vissa barnavårdsanstalter och andra företag; samt

nr 6, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning i fråga om Sveriges biblioteksväsende på visst område; ävensom

första kammarens ekonomideputerades utlåtande nr 2, med anledning av väckt motion angående ändrad numrering av de i plenisalen anordnade platser för kammarens ledamöter.

Justerades åtta protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarrens sammanträde avslutades kl. 3,18 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
